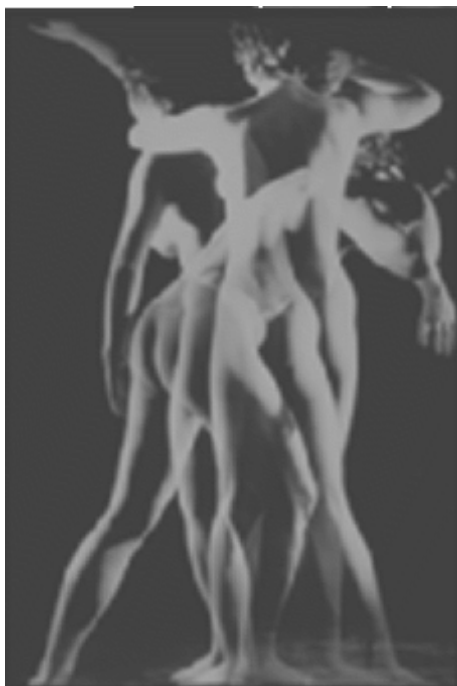

ÁGHÉGY

SKANDINÁVIAI MAGYAR IRODALMI ÉS MŰVÉSZETI LAPFOLYAM

Szerkeszti:
Tar Károly

Munkatársak:
**Balázs Viktória, Benczédi Ilona, Kónya Balázs,
Kovács Ferenc, László Patricia, Lázár Ervin Járkáló,
Szente Imre**

---

1. szám (1 - 98. oldal) ● 2002.

TARTALOM

Tar Károly: Az ág hegyén	3
IRODALOM	
Bartal Klári versei	4
Tar Károly: A torony (regényrészlet)	12
ÉSZAK HÍRNÖKEI	
Kalevala – Sente Imre fordításában	19
Karl Michael Bellman két vidám verse	25
Tomas Tranströmer a Nobel-díj várományosa	34
Hans Alfredson novellája	38
Valkeapää Nils-Aslak: Amikor voltunk	46
Alexandru Dohi két verse	48
Ingibjörg Haraldsdóttir versei	52
RÜGYEK	
László Patricia novellája	55
Bitay Zsolt versei	60
PÁHOLY	
Schapira Zoltán: A hagyomány és a korszerű küzdelme	63
Dusa Ödön színházi jegyzetei	69
JÁRKÁLÓ	
Lázár Ervin: Mi mindebből a tanulság?	76
KÖNYVEK	
Márton Zoltán: Modus vivendi	82
Tomas Tranströmer: 117 VERS	84
Ingibjörg Haraldsdóttir: Reykjavíki eső	84
Tar Károly: Létszó	85
Magyarok Norvégiában	86
AKIK MELLETÜNK JÁRNAK	
Sulyok Vince	87
Sólyom János	91
VENDÉGOLDAL	92
MEGJEGYZÉSEK	93
KÉPTÁR MELLÉKLET	95

A lapcím Pusztai Péter (Montreal) grafikus munkája.

Az első oldalon Deák Ferenc (New York) fotókompozíciója. Az utolsó oldalon Tiglezán József fotója.

E számunkat Dohi Alexandru (Stockholm) grafikáival és Márton Zoltán (Stockholm) fényképeivel díszítettük.

Az ág hegyén

Nyílt (zöld) levél a skandináv országokban élő magyar alkotókhoz

Az ág hegyén rügy fakad, virág pompázik és gyümölcs terem. A magyar életfa élteti nyelvünket. Egyik, törekény ága mi lennénk. Messzire esett gyümölcsként is, az előttünk járók példájára, minden új hajtásunkkal megmaradásra buzdítjuk a mellettünk állókat.

Még a művészet a művészetért felfogást igenelőknek is el kell ismerniük, hogy a társadalmi tudat egyik formájának, a művészeteknek meghatározó szerepe volt és lesz az emberi fejlődésben. A magunk háza táján körülnézve Szerb Antallal valljuk: *„A közös kultúra, a közösen átélt emberi értékek tarthatják csak össze a sokféle szétszórt magyart. Magyar-nak lenni ma nem állami hovatartozást jelent, hanem az érzésnek és gondolatnak egy specifikus módját, ami ezer év értékeiből szűrődött le: kultúrát ... Amíg kultúránkhoz hűek maradunk, önmagunkhoz vagyunk hűek”* Ezt a fajta hűséget ösztönszerűen vállaljuk, de az értelmiségi embertől elvárjuk, hogy tudatosan példát mutasson a magunkat megtartó művelődésben. Még nagyobb várakozással tekintünk valamely művészeti ágazatban tevékenykedő alkotókra. Az írók, a művészek népszolgálatára mindig is magától érthető elvárás volt. Nyilvánvaló, hogy nemcsak az anyaországiakra, hanem az abból kiszakadt alkotókra is érvényes ez. És az alkotók sorából nyelvünket megtartó és művelő sajátossága folytán ebben ma is rendkívüli szerepe van irodalmunkon belül a határon túl élő írók munkáinak is. Évszázaddal ezelőtt írta Beöthy Zsolt irodalomtörténeti előadásai gyűjteményének előszavában: *„A magyar irodalom, irodalmi értékeiben is, természeténél fogva nemzeti életet élt; a nemzet szíve irodalmában dobogott legerősebben”* Mert a magyar szellem folytonos volt az irodalomban. Ahhoz, hogy nyelvünkben megmaradjunk, mindenütt sokféle közösségre van szükségünk. Irodalmat és művészeteket művelő közösségre mindenképpen. Pomogáts Béla, a Magyar Írószövetség elnöke figyelmeztet a Nyelvünk és Kultúránk folyóirat idei első számában arra, hogy *„a nemzet több mint politikai egység, tágasabb, mint a földrajzi és állami közösség”, mert „az ország fogalmának van egy szellemi-lelki dimenziója, amelyben nem a területnek és az államnak, hanem a történelemnek, a hagyománynak, a kultúrának és a lelki közösségnek van elsődleges szerepe.”* Szellemi-lelki országunk építéséhez legalább „fél téglával” hozzájárulhatnak a skandináviai magyar alkotók is, ha közösséget – műhelyt – teremtve példát mutatnak a tevékeny megmaradásra. Skandináviában számos magyar alkotó él – az írással foglalkozók például, akár írószövetségi fiókot is alakíthatnának –, akik közösségben az eddiginél hathatósabban szolgálhatnak a magyar művelődést. Legyen az *Ághegy* című irodalmi és művészeti lapfolyam egyik szellemi tanyájuk. Nem azért, hogy azzal a bizonyos fél téglával kivagyiskodjanak. Inkább azért, hogy egymásra is hatva, egymásból erőt merítve, a tőlük telhető legmagasabb szinten szolgálhassanak. Több ezer magyar – néhány régóta kialakult alkotó közösség, baráti társaság, szellemi egyesület – figyel itt reánk és gyakorolhatja általunk az egymásra figyelmet.

A lapfolyam megjelenési helye elsősorban a világháló, de támogatással nyomtatott folyóirat formában is megjelenhet.

Tar Károly

Bartal Klári**Phaják férfiak panasza**

*(Első latin-tanárom, édesapám szellemében,
akinél korrektebb embert nem ismertem)*

Ki vagy te, Idegen, phajákok földjén
Ki szemed veted Nauszikára?
Mely haza hívhat fiának téged
S tiszta szándékod mi bizonyítja?
Sebeid borító rongyaid alatt
Akár egy gyilkos teste lapulhat.
Hol van barátod, jótállva érted,
Atyáid földjét, ki messze hagytad?
Városunk szüzének kezére vágyott
Itt minden ifjú, férfi is bőven,
Remegve várva, ki lesz szerencsés,
Akit egyetlen szavára méltat.
Szívünkől kirakva elé garádics,
Gyönggyel fizetnénk egy mosolyáért
S bárki közülünk lenne is nyertes,
A többi szótlan fogadta volna.
S jöttél, te, kéretlen, hozott a tenger.
Elesettséged részvétet keltett.
Mégfogva e lány rajongó lelkét
Bús meséiddel, rabod lett máris
S pirulva bár merszén, kezét kínálta. –
Nem, hogy keze, de szíve se kellett!
Mit sokan vágytunk, te messze dobtad
S most kéred népünk, eresszen útra.
Esküdnek mért higgyünk, ártatlan voltod,
E lány érzelmét, hogy akaratlan
Keltted így fel – ki tanúsítja?
S mi kinnal fizetsz, sirását hallván?
Felkeltvén reményét hő érzelemnek

S nyügnék érezvén, messze pucolni –
Éretlen tempó. Férfihoz illik
Felmérni tettét előrelátón.
Utadat vezesse égzengés, villám –
Hajód már készen, lobog vitorlád.
Siess, Idegen (türelmünk véges)
És vidd az átkunk régi hazádba.
Kísérjen emléke kisírt szemeknek
S fellelve otthon csonka családod,
Hitvesed csókját megkeserítsék
Gyémánt könnyei Nauszikának.
Rohanj hát, menekülj s ne bízz a sorsban,
Találsz haragost istenek között
S ki szánt is eddig, nem segít többé:
Odüsszeusznak tudjuk már nevét .

Norrköping, 2000. december 21.

Vasi tavaszelő

Már tőzike virít szelíd lankáidon,
Vasi táj. Édes szavú vend nénikék
Mosolya melegít, hízik a barka
S új dalt tanulgat, lám, a nyitnikék.

Őzsuta surran a tilalmasi erdőn,
Villantja kacéran fehér foltjait,
A vén Rábához igyekszik a Pinka
S valami pajzán dolgot álmodik.

Körmend felé, 1991.

Emlék lesz...

Emlék lesz ez is, mint a tegnap éj,
Egyszer felém int majd a múlt ködén
S letisztul mindaz, mi most fölka­vart:
A Champs-Élysées és a Szajna part

Könnyű szerelmek, fények városa,
Verlaine magánya, Marat tébolya,
Szent Mihály útján, ahogy szél oson,
Rodin szobrán a vágy (már fájdalom).

Álmodó nyárfák, gesztenyék sora,
Versailles pompája, Piaf sikolya,
A Császár arca (némán is beszél).
S emlék lesz ez is – mint a tegnap éj.

Párizs, 1990. Szent Mihály hava

Credo...

Credo, credis, credit...
Mindannyian másban.
Ki az öröklétben,
Ki az elmúlásban.

Egy az adott szóban,
Vér szavában másik...
S mért, hogy mindegyikünk
Folyton csak hibázik?

Mamuka

Korán megözvegyült, mint az unokája,
De a kesergésre soha sem állt szája.
Férje fél-francia, ő bánáti német,
Asszonyként leste el a magyar beszédet.
Szelíden, ha korholt, bicsaklott a nyelve
(Azóta sem fogtak ilyen fegyelemre).
Kipirult, ha vertük ünnepnap a blattot,
Az ördög sem látott ilyen kemény harcot.
Mert, ha már az élet nem engedte nyerni,
Játékban komolyan első akart lenni.
Hányszor földhöz vágta mérgében a kártyát!
(Többször is forgatta, mint gót bibliáját.)
S ha a hancúr közben a szekér elszaladt,
Meggzúnt a komázás, csak a szigor maradt:
"Taknyos, el ne feledd - a nagyanád lennék!)
–Tündérujja nyomát őrzi még az emlék,
Szekrény mélyén rongyból, pamutból szőtt buba,
Papírba csomagolt első báli ruha...
Angyaloknak varr már Frau Lehrerin régen
Bodros felhőruhát odafenn az égen.

Kicsiny hittel

Annyi köztünk a magabiztos,
Sokan látnak gyors kiutat,
Ilyen hévvel rég döngettek már
Nagy mellénnyel tárt kapukat.

Ilyen okosan nem szavaltak
Jogról és jóról lelkesen.
Csoda, hogy kicsiny sebeinket
Takargatjuk szemérmesen?

Életek mentek tönkre itten,
Költőbbe fúltak szép szavak,
Korán megöszült anyák sorsa
Üzent a múltnak rég hada

Fiatal apák sírja fölött
Oly sokan sírtak csendesen
S hány tiszta lélek kérgesült meg –
Nem írta össze senki se

Vándorbotot hányan ragadtak
S futottak (fulladozva tán),
Hány üres tányért néztek sírva
Csonka családok asztalán!

Akarni kéne (tudom én is)
S most tenni szépet és nagyot –
Bocsásd meg, Uram, de már fáradt
És oly kicsinyhitű vagyok.

Székesfehérvár, 1990. június

Apámnak, megkésve

Negyvenöt éve, hogy ismerem arcod,
S lassan negyvenhat, mióta szeretsz.
Ha rá gondolok, fojtogat a sírás –
Jaj, bár lehetnék újra kisgyerek!

Lábadnál ülnék, komoly szavad lesve,
Míg jő az este és a tűz lobog
S a lángok közül visszanézne Toldi –
Arcában, felém, két szemed ragyog.

Ha elkezdhetném újra, szomjas szívvel,
Petroniusnak nem unnám szavát
S ma is egyedül, csak Neked szavalnám
Azt a szép, régi székely balladát.

Óh, hadd boruljak válladra, zokogva,
Simogasd hajam úgy, mint réges-rég
S hited el vélem komoly szelíd szóval:
„Gyöngyikém, ne félj, itt maradok még!”

Könyörgés – 5 strófában

Elszürkítettek gondok és bajok –
Fogadj hát úgy el, amilyen vagyok.
Ne bándd, hogy szemem néha elborul,
Nézz rám s a bánat menten elcsitul.

Kezed, míg lassan két kezemhez ér,
Feledjem én is, hajam, hogy fehér
S próbáld feledni Te is, ami fáj
És segíts hinni – hisz élni muszáj.

Fogóddz kezembe s új tartást Te adj
(Könnyebb így hinni újabb bajokat)
S nézd el hibáim. Gyenge, ha vagyok,
Nem én akartam – csak a bánatok.

Pálcát se törjél oly könnyen, Szívem,
Hisz' Te sem volnál talán büntelen.
Lágy szó helyett, ha rosszra nyílna szád,
Vigyázz, ne hulljon egy se vissza Rád.

A délibábot amíg kergeted,
Mit eddig nyertél – elveszitheted.
Használd tükörnek kedvesed szemét.
Vétkes az is, ki maga ellen vét.

Bartal Klári önmagáról:

1940. január 24-én születtem, Szegeden, szüleim iskolavárosában. Felvidéki édesapám latin-francia szakos gimnáziumi tanár volt. Az irodalom és főleg a versek szeretetét tőle tanultam. A bajor apácák tanítóképzőjében végzett bánáti édesanyám (kántortanító lánya) a népdalok és zene ismeretét oltotta belém. Megalkuvásra, bologatójánosságra viszont olyanira nem akart, nem tudott egyikük sem nevelni, hogy 1956 után fel kellett adnom az álmaimat. A helyi hatalmasságok (utánam nyúlva) jeles érettségim ellenére megakadályozták bölcsészkar tanulmányaimat. Abszolút humán beállítottságommal így kötöttem ki a számviteli munkánál. Innen is mentem nyugdíjba,

mihelyt lehetőségem adódott rá.

Korán megözvegyültem. Két lányom van, akik elsőként pedagógiai képesítést szereztek, majd „katedra-szőkevény” váltak. Egyikük az operetténekesi pályát választotta, másikuk az államigazgatást. Székesfehérváron élek, de a törvény által engedélyezett időszakot Svédországban, Norrköpingben töltöttem. A Hunsorban rendszeresen publikálok, Magyarországon történő tartózkodásom alatt is. Verseimet a 90-es évek elején a budapesti Bulletin kezdte közölni. A „Bartal” név apai nagymamám családneve.

Tar Károly

A torony

Részlet a *Szerenád nagydobra, cintányérra és más ütőhangszerekre* című regényéből

Ülök a toronyban. Szobámban valaki kicserélte a berendezést, régi patinás íróasztalom helyett apró, lakkozott nyersfaasztalkán számítógépem alig hallhatóan zümmög, dorombol, mint a kismacska, akit csupa hízelgésből és nőies érzékiségből alkotott a Fővarázsló, hogy legyen az embernek miben gyönyörködnie öregése szürkére koptatott napjain. A képernyőt kémelő időben nevemet táncoltatja, különféle színárnyalatokba görgeti és nyúzza valamiféle fifikás beállítás, mozgó réztábla utánzat a kapum fölött vagy alatt, ahova munkaidőben besétálok. Nem, ez így nem jó. Ez a szépképű valami mozog, lüktet, emlékeztet, sok mindent elvégez helyettem, akár egy jó feleség. Azt is csinálja. Ha akarom, mutatja is, előlről, hátulról és orálishan és sokféle fekvésben. Nekem ez sok, gombnyomásra odébbáll. Szófogadó. Ilyenek voltak a férfiak a matriarchátusban. És ilyenek lesznek az új évezredben nemsokára, amikor majd gyereket is szülnék. De még nincs nőuralom. Nyíltan még nincs. Már sokpróbásan működik a mesterséges megtermékenyítés, a testi örömök kielégítésére a nők kifogyhatatlan ötleteket is szülnék. Ha továbbfejlődik a megbízható mosogatógép gyártás a férfi csak egy lesz az önkiszolgálóban gusztusosan csomagolt millió közszolgáltatási cikk közül. De addig is mindig lesz nő a dologban. Minek nevezzek? Debella legyen a neved. Mutatnom kell egy kis jó modort, bemutatkozom: Mondjuk, hogy Féljő Jenő vagyok. Nem bánom, hogy mostanában nyugatiasan csak úgy a keresztnevemen szólítanak, mert az idők folyamán vezetéknevem elavult. Már nem félek. Nem vagyok Jóóóó, még csak Jó sem vagyok. Nem akarok jó, vagy rossz lenni. Megyek az utamon, mint az a göndör ember, akit lezsídoztak, és aki valóban okos volt, de nem annyira, hogy gyávaságból ne adja fel a kutakodóknak a barátját, és mégis éppen elége okos ahhoz, hogy a könnyebb élet reményében ezt lelkiismeret furdalás nélkül megtegye. A képernyő mögött, sorra nyitható ablakokban őrzöm szövegeimet, azt írok, amit akarok, ami éppen szembe jut. (De Bellának az van az eszében, amit belé teszek, akkor igazán szép, ha van benne valami, ha nem piszkálják, mindent, de mindent megtart jó emlékezetében). A brigádvezető már rég nem zaklat, a változások idején elment vállalkozónak, a törökök által csempészet cigarettát forgalmaz, sok pénzre vágyik, villát épít a város déli hegyoldalán. – Fél... – mondta ki félíg a nevem. Vele nem vitatkoztam. Most már nem érdekel a terjedelem, nem szolgálatból írok, hanem csak úgy magamnak, olyan ez, mint amikor a szaunában bőröm milliónyi kicsinyke kapui megnyílnak, és kitüremlik belőlem a bensőmben hánykolódó, sokszor életemet keserítő, nemegyszer piszkos

gondolat, amely összesűrűsödve bennem pusztító mérge, közérzetemet bántó feszültség, fölösleges nyálas mag, amely az új világot felvezető, de az odaadók és mohók tápláléka is lehet. Jó is, rossz is egy alakban, ahogyan ez már lenni szokott ellentmondásos világunkban.

Hollók várják mondataimat, hogy szétszórják a torony tetejéről a semmibe. Bizakodom: hullhat egy-egy betű termőtalajra, valahol valami mindig megfog, és szárbá szökken, virágot nyit és gyümölcsöt terem. Lehetne nekem is folytatásom. Nem bánom a brigádvezető távozását, a főmestert sem kell látnom, megvagyok magamban.

Ablaktalan a szobám, ha kinézhetnék valamely ablakon, akkor sem láthatnám, de erős meggyőződéssel tudom és vallom, hogy a torony szüntelenül emelkedik. Szabad szemmel ez nem látható. Ezt a tornyot szüntelenül rakják, a percnak nincs értéke, csak ha valamiképpen kitégíthatnánk azt. Így aztán nem is bánom, hogy ablaktalan szobámban ülök, a falakról sokféle formában a magam képe verődik vissza, néha úgy tűnik, valamiféle tükörteremben élek, és nincs más dolgom, mint megismerni önmagam. Körmölő Szókratész vagyok, ismeretlen emberek elé tolom Times New Roman betűkkel írt gondolataimat, vitára készíteném őket, ha nem csupán felületesen ismerném a bábaság művészetét, ha a bölcsélet igaz szeretője volnék, nem pedig holmi csapodár, aki néha a saját gondolataiban sem hisz, mert Szókratészt és Mészöly Miklóst követve vallom mindhalálig: tudom, hogy nem tudok semmit.

És tudástól terheltlen a világot hangyaszemmel nézem, szokásaim is rögzültek, néha azt sem tudom hányadik emeleten rogom a sorokat, elfelejttem menteni csikorgó aggyal szült mondókáimat, magamat sem menthetem ezért, az emberi lét beláthatatlan mélységű történelmi kútjaiban valószínűleg épületesebb gondolatok is elvesztek, mert a szellemeket elége sohasem tisztelő, mindig is roppant gyakorlatias világunkban, réges-régen és ma is, örökösen csak enni, lötyögni és kefélni akar a legtöbb ember. Tessék csak megijeszteni őket, egy kicsikét megrettenteni a halálukkal, akkor mindjárt beléjük száll az ájtatosság, külszínük elmélyültséget tükröz, sunyiság lapít a bőrük alatt, vagy oktalanságukkal vegyes félelmük kivagyiságot szül, pattognak, mint kecskeszar a deszkán, kapkodnak valamiféle hit után, belefogóznak mindenféle bünbocsátásos tanokba, pedig tudniuk kellene az igazságot: Ami a hit szerint igaz, az lehet az ész szerint hamis. Avicenna sem volt éppen bátor gyerek, amikor ezt így felemásan leírta. Ahelyett, hogy arról papolt volna, ha megáll az ész, csakis a hit segít. Ennek is reánk marad a veleje, mert ember legyen, aki elfogadható hitet talál. Egyelőre csak az erős hitbeni hitnél tartunk, azt erőltetjük néhány ezer éve. És szegény Szókratész is hiába gyöngyözött tar koponyájából az „ismerd meg önmagadat” aranyköpést. Már akkor káderes világ volt, mindenki leginkább a mások titkára volt kíváncsi, a botor emberiség ma is azt hiszi, azért sokasodik, hogy valaki vagy valakik uralkodhassanak fölötte. Pedig még ott sem tartunk, hogy magunk

fölött valamiképpen úgy uralkodjunk, mint a spártaiak testük fölött, a szerzetesek a test örömei fölött, egyesek még azt sem tudják megállni, hogy magukat ki ne röhögjék, amikor újra és újra valami balfácánságot elkövetnek. Márk erősködik valahol, hogy gyermekként kell elfogadnunk Isten országát, különben semmiképpen sem megyünk be abba. Nagy igazság. Benne van ebben az is, hogy gyermekbetegségünkől még nem gyógyultunk ki. Persze Szókratésznek ehhez nem sok köze van. Mint sokan másokat, őt is az államrenddel való szembeszegülésért ítélték könnyű halálra éppen kétezer-négyszáz esztendővel ezelőtt, és akkor megment az ő okossága is, mert hiába gyakorolta az önmegismerést, végül a méregpohár mellől az államhatalom felmentését is el kellett prédikálnia. A halált rendkívüli nyereségnek hirdette, a jövőt, amely mindannyiunkat nagyon is izgat, egyetlen álom teli éjszakának. Bölcs emberünk ítélethirdetés után még valamennyi időre kiállhatott a sokat látott patinás térre, és néhány szájtáti ácsorgót arra biztathatott, ha embernek akarnak maradni: legyenek jók. Unalmas lehetett a szövege, az ilyesmiken ma már csak az olvasni sohasem rest bölcsészhallgatók gyötrődnek vizsgák előtt. Azóta sem sokan akarnak jók lenni. Tudta, bizony tudta ezt az agorán száját hiába tépő eszmebajnok, ezért az egyszerű és éppen azért, a nagy igazságokra sohasem kíváncsi népséget bosszúállásra biztatta. Hinnünk kell Platónban is, aki lejegyezte tanítómestere szavait, miszerint: Szókratész arra biztatta a polgárokat, hogy majd úgy sértegetések felserdülő fiaikat, ahogyan ő sértegette őket. Platón nem állhatott az akkori államrend szolgálatában, különben nem képzelt volna új államot, amelynek erőnyeit alapos és szórakoztató vitában nem hagyta el valahol a Feledés mezején, hanem írásba foglalva könyvtári kosarában bocsátotta vízre, hogy gondolatáradások idején az érdeklődők kikötőibe is jusson belőle. Szókratész volt az apám. Azt nem jegyezte fel a történelem, hogy hányszor itta ki a méregpoharat. Legutóbb a múlt század közepén, amikor a régi szokások elhalványultak, ítélet nélkül, sunyin csempészték a kifőzde asztalára azt a poharat, amit nem a halál tudatában, hanem nyárvégi szomjúságában, a kissé elszórt pörkölt után mohón fölhajtott. Az öregség küszöbéhez illően kopaszodott, és maga sem volt híjával az olyan közmondásoknak miszerint *húz az öreg az öreghez, egyik holló ne vájja ki a másik szemét, hasonló a hasonlónak örül*. Kiszálláson volt. Akkoriban a „nem így akartuk” mellé olyan igazságokat mondott mindenféle gyűléseken, amely sehogy sem tetszett az államnak. Sietős útjain is utána-utána szalasztottak egy-egy küldöncöt, aki köpenyegét hátulról megfogva figyelmeztette, hogy a hallgatás illendőségét az osztályharc szellemében betartsa. De ő nem azért vándorolt ezer esztendőket, hogy korunkba élve az igazságosságot a silánysággal felcserélje. A poharat kiitta, búcsúját fekete sárgaságban kórházi ágyán elmondta, de csak félig halt meg, amennyiben az orvosok lemondtak róla, és házi fogságában betegsége béklyóit csörgetve élt még négy évtizedet. Nem hiába. Halászott a folyókban, sakkozott a szomszédokkal, aki aztán jobb játékosársat keresve a melegebb Ígéret országába távozott.

– Amíg magának sakkot adok, maga engem nem bánt! – figyelmeztette Szókratész t vörös bőrhaját hátrasímítva Zöldnagy úr, aki azt sem bánta, hogy időnként saktársnak szólítják. Okos ember volt. Idejében visszatért ősei földjére, hogy ott is idegenek között idegenként hazát képzeljen magának, és végül hazátlanul sirüljön ki a mindannyiunk számára egyetlen életből. Négy évtized alatt sanyarúbb lett a világ, fordult is az idő kereke, de Szókratész lelkesedni már csak magáért lelkesedett. Megpróbálta meggyőzni a környezetét, hogy volt valaki. De nem a város főterén sétálgatva mondta szövegét, hanem szobakonyhában szórta a falakra, aztán besöpörte mondandóját egy vastag irattartóba. Azóta is ott őrzöm ezt a paksamétát könyveim között. Éppen a *Platón állama* mellett. Valahogyan kiegészítik egymást. Amikor a kétezredik emeletet ácsoltuk, mondhatom ment a munka. Módszereink a lehető legkorszerűbbek. Valahonnan a mélyből kapjuk az anyagokat, itt-ott igazítunk valamit rajtuk, mert minden emelet korszerűbb kell, hogy legyen az előbbinél, félünk a maradiság vádjától, amit ránk kennek a fiatalok, pedig az ókori bölcsességek nélkül meg nem lehetünk, a felgyorsult idő nem enged minket elmélázni, rohanunk a forradalmakba, hajtjuk magunkat, miközben az olyan egyszerű kérdésekre sem tudunk megnyugtató választ adni, hogy mi az igazság. Azt, hogy nincs ilyen, már mondták néhányan, de milyen a polgár, nem hisz a saját szemének. Elképzeltük az igazságot, és nagyon szépek, jónak képzeltük, olyanak, mint a legfőbb, a legnagyobb, a legelőbb való Istent, a mindenben tökéletes édent, a mennyországot vagy a kommunizmust. Kipróbáltuk az utóbbit? Még közelébe sem érhettünk Ez a kísérlet csak arra volt jó, hogy néhány parányi halandó nagy nevet faragjon magának hullahegyekre mászva, magát isteni magasságba képzelje. Az emberiség egyik balga kísérlete volt. Nem sikerülhetett, mert dolgoink ilyenek, a tökéletesnek hitt elképzelésen fellelkesedve milliók hittek benne, de a gyakorlat mindig nehézségbe ütközik, mert képzeletvilágunk aránytalanul gazdagabb alkotó kedvünknel, tudásunknál. Az előbbit kellett volna, a paradicsomit. Ahhoz, hogy megvalósítsuk a paradicsomi létet, az egynek hitt és nevezett Istent is láthatóvá kellene tennünk. Ezzel a képtelenséggel több ezer éve nem tudunk megbirkózni. Örök igazságként naponta kikiáltjuk létezését, és eljövendő lakóiként bebarangoljuk olykor gyönyörűnek képzelt tájait, azokat a csodaszép tiszta szobákat, ahol az erkölcs, az igazság, a mélyen emberi jóság a maga szüzességében leledzik és a szeretet örökké nyíló meleg piros virág. Hisszük, képzeljük, akarjuk ezt, hogy legyen hitünk. Hit, remény, szeretet – egy töről fakadt virágok szédületében keressük a magunk megismerésének módját, de nem találjuk, mert a szokások nem engedik, hogy magunkban vájkáljunk. Fáj ez nekünk, embereknek. Így aztán pótcselekvésként másokban vájkálunk, nekik fájjon, miközben igazságnak mondjuk, ha barátainknak jót, ellenségeinknek rosszat teszünk. Szókratész mondta ezt, és Polemarchos elhitte. Ó, hányszor voltam én is Polemarchos! És dühös elszántsággal kerestem a mindig ádáz ellenséget, szigorú bírāja voltam az igazságtalanoknak, az igazságtalanságnak.

Úgy gyomláltam ezeket véresre sebesült kézzel, mint anyám, amikor sűrűn kövezett udvarunkon szitkozódva irtotta a gatz, és a gatz is lebiró, szépségével mindenhoza betolakodó, minden beborító, a macskakövek között is viruló, több színben is pompázó, húsos dísznövényt, amit késsel és körömmel is nehéz volt gyökerestül kipiszkálni (ezért neveztük körömvirágnak) a nem tudom miért, mindig tisztának óhajtott talajból. A szép is lehet unalmas és hazug. És a szép hazugságok, akár udvarunk élősdije minden évben megtöbbszöröződnek, mert az igazságtalanságok magvait szerteszórja a szél. Magam is az érthetlenség keresztjén szenvedve, sehogy sem értem, hogy az igazságok gondolatfolyamaimban az olykor szépre, formásra csiszolt, keménységükkel biztató alapköveket is miként képes ellepni, eltakarni, láthatatlanná tenni a sok szemét, az ellocogott félgondolat-burjársereg vagy kicirkalmazott kocsonyás, üres szóvirág.

Meghalt Mátyás király, oda az igazság! – figyelmeztetett Szókratész, amikor városunk főterén időnként körbejártuk a lovas szobrot. – Meg bizony... – mondatta velem az igazságtalan élet, de ma sem értem, miként születhetett városunkban az igazság. Született. És meghalt Bécsben? Mert nem tudjuk, megölték, megmérgezték, vagy csak egyszerűen visszaadta lelkét teremtőjének? Miért nem támadt fel harmadnapon? Fölment az egekbe? És igazság-lyukat hagyott a föld körül lebegő láthatatlan tudásrétegben, miként az ózonlyuk, ez is egyre növekszik, mert a tudatlan emberiség igazságtalansággal örökösen szennyezi a világot? Mit kellett volna helyesebben cselekednie az én Szókratész apámnak? Hagyta volna a mennydörgést, a villámlást másokra? Hallgatott volna megértően, amikor a szövetkezet másik két vezetője összetévesztette pénztárcáját a közösség pénztárával? Az igazság az volt, hogy loptak. Ezt finomabban úgy fogalmazták Szókratésznél igazságosabb barátai, hogy „megszédültek”. Néhány nyugodt esztendő várt reájuk, a meglévónél sokkal szűkebb és cicomázatlan lakásban. Egyikük kiszabadulásakor levélben jelentkezett az igazságos embernél, haragot nem mutatott, csak megbánást. És Szókratész mellett magam is úgy éreztem, hogy az igazságos ember jelleméhez tartozik: büntetéssel sem árthat bárki fiának. Anyám ósanyai megérzéssel ellenségeinknek sem ártott, de könyörtelen volt a hozzátartozóival szemben. Valahonnan felhatalmazása volt arra, hogy a saját véreibe, a családjába tartozókba, szigorú szavakkal tört döfjön, eleven húsba vágjon. Azért tette, tehette ezt, mert minden ilyen tettével magát sebezte, fáj neki minden helytelenségünk, rosszaságunk, igazságtalanságunk. Azon aztán gondolkozhatott volna a legelső Szókratész is éppen eleget ott az agorán sétálgatva, tógáját meg-meglebbentve, amíg valamely lovas fáklyaversenyre várt, hogy a legigazabb valóságos igazság mindannyiunktól elsősorban a magunk átértékelését követeli, úgy kell igazságot tennünk magunkkal szemben, hogy másoknak rosszat ne tegyünk. Így van ez, hiszen mióta eszünket tudjuk, nekünk is fáj az élet. És nem mástól, hanem a magunk tisztázatlanságától fáj. Egyébként, az igazság, nem tudom hányadik napon, milyen alkalmából, de

feltámadt. Csodásan működik. Tudom, hogy bennem is van.

És a torony szüntelenül emelkedik. A legfelső emeleten mindig gyerekeink dolgoznak, azok, akik utánunk jöttek. Ha igyekszem lépést tartani, velük maradhatok, elnézik tétovázásaimat. Egy mosolyba faragott arcú fiatalember, valamiféle önkéntes vidámságfelelős nagyapáktól ránk maradt bölcsességgel biztatott. – Jó az öreg a háznál, ... – mondta és a számítógéptermet – zümmögésével, villanó fényeivel és élelmes vírusaival – megelégtelve a toronyban elszaporodott riszáló helyek egyikére csalta társait. Az ajtóból visszaszólva fejezte be a veretes okosságot: –...ha nincs baj, hát csinál! Röhögcséltem magam is. – Menjetek csak – szóltam halkán, majd összebabrálók egy-két dolgot, amihez a ti türelmetek még nyers, mint a hirtelen készült lucskos káposzta, amit hiába forgat az ember a szájában, íztelen, éhségünket sem csillapítja.

Mintha örökké egyugyanazon körben forgolódnánk. Nem szabadulhatunk a sablonoktól, a beidegződésektől, amelyek évezredek óta követnek, csapdát állítanak, amelyekbe rendre beleesnek csoportok, csoportosulások, országok, földrészek. Valaki kitalálta, hogy rendet tart az étrendünkön: hétfőn köménymaglevest ettünk kedden paszulyt vagy lencsét, szerdán káposztát, csütörtökön répát, pénteken mákos laskát, szombaton krumplifőzeléket és vasárnap húst. Olykor persze meglepetés is akadt az étrenden, dinnye, sütemény, a rokonság ázalék ajándékai, hal, vadászszákmány. A fél város hasonló étrendre rendezkedett be, ezt nevezték polgári életmódnak. Az ötlettelenség gyermekei voltunk. Okosaink és a hatalom terelgetett ide-oda kedve szerint. Vasárnapi iskolába, templomba, később gyűlésekre, kis csoportokba és röpgyűlésekre, ahol kelletlenül, mert kényszeríthettek, hozzászóltunk valamely problémának nevezett kérdéshez. Mindig azt és úgy kellett tennünk, amit és ahogyan mások tesznek. Így lehettünk jók a világ szemében. Némely országban igyekeztek egyforma ruhába gyömöszölni az embereket, máshol a divathóbortot erősítették fel oly módon, hogy kicsitől nagyig hasonló nadrágot hordtak az emberek. És olyan világot behálózó élelmezési láncot is kigondoltak, olyan sablon kaját, amit a környezet csillogásáért, apró ajándékokért örömmel fogad az eszméltre még nem ébredt ember. Gyermeteg sokaság tülekedik ezeken a helyeken. De nem mindenkinek veszi a gyomra az egyen ízű vagy inkább ízetlen kaját. Ezek aztán elmondhatják magukról: nem értjük ezt a világot. A régít talán értettük? Nem értjük egymást már ősidőktől fogva. Képtelen vagyok leírni azt a magasságot vagy mélységet, ahova jutottunk, azt a szédületet, amelybe beletehénkedve aprítjuk hétköznapjainkat. Ha kinézhetnék az ablakon, mit látnék? Lent a mélyben sűrű ködök, tapasztalataink iszapban hevernek, fejünk felett örökölt felhők gomolyognak, mindig csak gomolyognak, a hivatalos szócsövek szerint látóhatárunk tágul, percről percre növekszik. Beláthatatlan beláthatatlanságunk is. Akik megszokták a fokozatos emelkedést, mozdulatlanak hiszik a világot. És idő sincs. Mi magunk vagyunk, a magunk gondoljaival, a magunk rövidre szabott idejével, életével. Hát ez se szép?!

Tar Károly önmagáról

Kolozsváron születtem hatvanhat esztendővel ezelőtt, a háború után a helyi Ref. Kollégiumban tanultam, majd fémipari középiskolában érettségiztem, dolgoztam lakatosként, műszaki tisztviselőként, műszaki rajzolóként és tervezőként gyárakban és a Duna-Fekete-tengeri csatornánál. 1952-től az Igazság című helyi lap munkatársa voltam. Kétéves újságírói akadémiát végeztem. 1968-ban az igazság kimondásának lehetetlensége miatt kiléptem és fél évig a Helyiipari Vállalat technikusaként dolgoztam. Magyar-román tanári oklevelet szereztem, majd az utolsó magyar nemzetiségi közművelődési felügyelőként dolgoztam Kolozs megyében. 1970-től az Ifjúmunkás rovatvezetője, publicistája, az Ifjúmunkás Matinéék újraindítója, az Ifjúmunkás Zsebszínház alapítója (Dusa Ödönnel és Kövesdi Istvánnal) voltam. Hároméves sajtóvezetői főiskolát végeztem. Aztán majdnem két évig, az erdélyi magyarság tekintélyes emberének tanácsára elvállaltam a Napsugár című gyermekirodalmi lap főszerkesztőségét. Lányom Svédországba menekülése után leváltottak, fél évig az Előre riportere voltam, 1989-től betegnyugdíjas, majd nyugdíjas, 1990-ben a Kolozs megyei RMDSZ szervezőbizottságának vezetője, a Szabadság napilap egyik alapítója, külső munkatársa, 1991-től az Erdélyi Kiskönyvtár alapítószerkesztője, 1991-ben az Erdélyi Szépművészeti Céh újraelakításának szervezője, 1995-től az ESZC intézője, 1993-tól az Erdélyi Napló főmunkatársaként anyagi juttatás nélkül dolgoztam. A fiam tragikus halála utáni évtizedben rendre minden hozzátartozóm, a feleségem is eltávozott az élők sorából. 1995 végén lányomhoz költöztem Svédországba. 1997-től a Svédországi Magyarok Országos Szövetsége Anyanyelvünk Alapítványának kurátoraként, 1998-tól a Lundi Lap alapítószerkesztőjeként, a Lundi Lap Társaság alapítójaként, majd a Magyar Liget családi lap és az Ághegy irodalmi és művészeti lap alapítójaként a Román, a Magyar és a Svéd Írószövetség tagjaként szolgálom önzetlenül nyelvápolásunk és hagyományörzésünk ügyét. Köteteim: Köszönöm, jól vagyok (kisregény, Buk., 1969); Hazai utakon (riportok, Kv., 1976); Nyári mese (regény, Kv., 1981); Pléhmadár (novellák, Buk., 1982); Szerelmes földrajz (riportok, Kv., 1983); Az ismert katona (regény, Kv., 1985); Viselkedjünk (illemkönyv, Kv., 1987); Vakációs mesék (meseátolgozások, Kv., 1988); Tótágas (színjáték, Bp., 1988 és Kv., 1994); Romániai magyar nyelvvédő szótár (Sztranyiczki Mihállyal, Kv., 1992); Erdélyért kiáltom - Transsylvaniaicus (közíráások, Kv. 1992); Bíró György alíász Kutya nekifutásai és kutyagolásai a mindig rózsás sportpályákon és a babértalanul is egyetlen életben (regényrész, Kv., 1992); Bög Viola Társaság (hármás regény, Kv., 1994); Faragott fájdalom (napló, Kv., 1995); Tótágas pillanatok (egypercesek, Kv., 1995); Gyászparta (versek, Kv., 1995); Erdélyi sors (szociográfiai írások, Kv., 1996); Tanítók nyomában (riportkönyv, Kv., 1996); Illemszótár (Kv., 1997); Szerenád (novellák, Kv., 1997); Üdv. (versek, Kv. 1999); Létszó (versek, Studium, Kv., 2000); Magyar dolgok - Transsylvaniaicus (közíráások, Kv., 2002); Fordítás: Werner Aspeström: Jégjelentés (Israport), (Bp. 1999).

KALEVALA**Szente Imre fordítása**

Vikár Béla, Nagy Kálmán és Rácz István Kalevala fordítása után 1987-ben, Münchenben jelent meg a nemsokára nyolcvanadik évébe lépő Szente Imre – nem az előbbieken ellenében, látszólag prózában, „hagyománytörően”, kissé formabontóan, de a mű jellegzetes ritmusát megtartva – népkönyv jellegű, sajnos még ma sem eléggé ismert munkája. A hiányt pótlandó, közöljük most Szente Imre Kalevalájának Első énekét.

ELSŐ ÉNÉK

Kezdődik az ének... A világ teremtése; Väinämöinen születése

Kerekedik arra kedvem, mind azt forgatom fejemben, hogy már dalra kéne kelni, ideje volna énekélni, versbe szedni régvalókat, ősi dolgokról dalolni. Szók a számban olvadoznak, ínyemet igék elöntik, nyelvemnek hegyén nyüzsögnek, fogaim közül fakadnak. (10)

Édés egyfelem, fivérem, vélem egyívású vérém! Füzögessünk dalt a dalba, öltögessünk szót a szóba, együttlétre egybegyűlve, kétfelől közel kerülve! Ugyan ritka benne részünk, szokatlan az ily szerencse északi hideg hazánkban, sanyarú sorsú sarkvidékén. (20)

Kéz a kézbe kapcsolódjon, ujj közébe ujj fonódjon, énekéljünk szébbnél szébbet, tudományunktól mi tellik, kedveseinkkel közöljük, tudnivagyókat tanít-suk, ipéredő ifjúságot, növekedő nemzedékét szájrul-szájra szálló szókra, ránk maradt ős regékre vén Väinämöinen övérül, Ilmarinen üllejérül, Kalandosnak kardvasáru, Joukahainen jó nyiláru puszta földjén Pohjolának, Kaleva kopár mezőin. (36)

Így dalolgtatt apám is, fejszéje nyelét faragva, szoktatott szülőanyám is, oktatott orsója mellett, pulyaként magam a padlón míg a térdinél totyogtam, gyámtalan gyöngye gyermek, tejfölös bajszerű bohócska. Szampó lón szavakbul ot-tan, Louhi lélkédzett igéktül; szótul lón Szampó veszése, Louhinak légyözétese, verséktől veszett Vipunen, Lemminkäinen léhaságtul. (50)

Szókat máshol is szereztem, titkot máskor is tanultam: gyalogúton gyűjtöttem, hangafű közül halásztam, csalitosbul cserkészgettem, bozotosbul bontogattam, fűkalászrul fejtégettem, kotortam kerékcsapábul, mikor kisbojtár koromban legelőkön lépégettem, szagos szénazsombikosban, aranyos avarba' jártam barna Bimbómnak nyomában, tarka barmomat terelve. (64)

Fagy csípése dalt fakasztott, ritmusra dobolt a zápor; más zenéje volt a szélnek, hangja más futó haboknak, szó lett szárnyak löbbenése, monda lombok moccanása. (70)

Kincsem kévébe kötöttem, gombolyagba göngyölgettem, csomót szán farába csaptam, kásos szánkómra kötöttem, hazahajtottam terümmel egyenest a csür elejbe, szárító padomra szórtam, rézládamba rékkentettem. (78)

Heteket töltött ott hidegben, dalom dermesztő fagyokban. Hozzam-é hideg helyérül, fussak-é ki fagyba érte? Hurcoljam batyum a házba, rakjam ládám ló-cavégre, szelemén alá szobába, mennyezet alá melegre? Nyissam székrényét szavaknak, kincses ládját daloknak? Oldjam-é bogát batyumnak, csomagom csomós kötését? (90)

Válogatok vers javábul, gyönyörű dalokra gyűjtök, rozskényeret hogyha raknak, és itatnak árpaléval. Házukban ha sör hibázna, egy kis kvással is kivallom; nedvesebb talán a nóta, vizesebb lészén a versém, este együtt üldögélve, összejöttünknek örülve, holnapig is tán kihúzva, virradatot is kivárva. (102)

* * *

Ósi monda úgy meséli, úgy regéli régi ének: egymagában jó az este, hajnal jötte is magános: így született Väinämöinen, minden énekésék éke Kisboldogasszony-anyátul, istenáldott Ilmatartul. (110)

Volt egy lány, egek leánya, tündér termetű kisasszony. Szűzen éldégélt szünetlen, örök tisztaságot őrzött tágas légi udvarokban, szélés szerűin az égnek. (116)

Égyhangúságát elunta, éltét érezte furának: lenni mindétig magában, leányfővel lengedezni fönn a félhős udvarokban, tág levegőjű terekén. (122)

Kezdett lejebb lépégetni, habok hátára lészállva, tengér végtelen vizére, messze táguló mezőre. Támadt szörnnyű szél azonban, itéletidő keletrül, a vizet habosra verte, hullámhalmokat gurítva. (130)

Ringatta a szél a szűzet, hajadont hullám sodorta végig kéklő vízmezőkön, hátán tajtékos haboknak. Viselőssé vált a széltil, víztől vastagodni kezdett. (136)

Hurcolta kemény hasában méhe mázsás töltelékít hétszáz hosszú évén által, egy híján tíz embőröltön; csak nem szülte még szülöttit, hozta gyermekét világra. (142)

Víz asszonyaként verődött majd keletre, majd nyugatra, délre, északra elúszva, körben minden messzi partra, keserves szülő kínokban, hasfakasztó fájdalomban: csak nem szülte még szülöttit, hozta gyermekét világra. (150)

Búját hosszan bűgva sírta, szóval mondta, fölfelelte: „Jaj nekem, szegény fejemnek, én árva, mire jutottam! Csúf kelepcebe kerültem, zord egek alá örökre, prédául pogány szeleknek, játékul heves haboknak itt e végtelen vizeken, beláthatatlan lapályon.” (160)

„Okosabb lett volna otthon laknom szűzen ég lakában, mint tengerekén törődnöm, víz asszonyaként verődnöm. Az Isten hidege megvész, darvadozom és didérgék. Nem szoktam habokban lakni, vizek hátán vándorolni.” (168)

„Világnak ura, nagy Ukko, fenntartója földnek, égnek! Szükségemben jer szavamra, jöjj segédül, hogyha hívlak; szüzet szánjad még bajában, hasa kínjában az asszonyt; segítségét hozz sietve, szabadíts szorongatásbul!” (176)

Elmúlt egy kevés időcske, csak picurka-pércenetnyi. Vadruca vetődött arra, szárnyával repésve szállva, költő zombikot kutatva, latolgatva lakhelyének. (182)

Szállt keletre, szállt nyugatra, északot, delet bejárva, mégsém lelt helyet magának, kedvére való vidékét, ahová ragassza fészkit, hol légyen nyugodt lakása. (188)

Száll emerre, száll amarra, feje gondban fő, latolgat: „Hát hajlékot szélbe rakjak, fészket hullámok hegyébe? Szél a házam szétcibálja, hullámok halomra döntik!” (194)

Hát akkor a vízanyácska, levegőgegek leánya térdit tengerből kidugta, vízből vállal fölmerülve fészkelő helyül rucának, oltalmazó otthonául. (200)

Réce, réztollú madárka száll emerre, száll amarra: látja térdit vízanyának messze kékellő mezőben. Zsenge zombiknak alítja, fű benötte földdarabnak. (206)

Száll emerre, száll amarra, telepődik térdkalácsra. Fészkit arra fogta rakni, tojt aranytoját beléje. Hat toját tojt aranybul, egyet vasbul ráadásnak. (212)

Kezdte költeni tojásit, kotelni a térdkalácson. Költi egy nap, költi másnap, harmadikon is hevitve. De már akkor vízanyácska, levegőgegek leánya tüzesédni érzi térdit, gyöngö börit gyulladozni. Ég talán a térdkalácsa, inai is olvadoznak? (222)

Térdin rántott egy erőset, tagjain nagyot taszajtott. A tojások vízbe verve tengér habjaiba hulltak. Egytül-egyig összetörtek, száz darabra szétszakadtak. (228)

Ám fővenybe nem fűródtak, víztömegbe sém vegyültek: darabok haszonra váltak, cserepek csudát terémtek. Tojás aljából alakult földünknek tömérdék teste, tojásnak felső feléből magasságos mēnnynek boltja, sárgája puha pilise fordult fényēs napkorongra, fehérjének felső része halovány világú holdra; pöttyeibül a tojásnak válik csillagok csapatja, szürkeségiből születnek sűrű fēllegék fölöttünk. (244)

Idők telnek, távolodnak, sok esztendők elszelelnék. Újszülött nap ég az égēn, új holdnak dēreng világa. Vízanyácska csak verődik, víz asszonya, lég leánya azokon a hūs habokon, ködökbe vesző vizekēn. Víz előtte, víz utána, fölöttē egek feszülnek. (254)

Kilencedik esztendőben, tizedik tavasza végēn fejét fölkapta a vízbül, kiemelkēdēt keveset. Szülendőjét szülni fogta, kiadandóját kiadni ott a végtelen vizekēn, tükörsima tengérháton. (262)

Ahol karjait kitárta, oda földnyelvet feszítēt; hol mélybe merült a lába, ott halasgödröt hasított, sűrű sóhajtásaival habzó forgókat fakasztott. (268)

Ahol oldala sūrulta, sima part maradt utána, hol talajt talált a lába, támasztott lazacfogókat, hol fejjel feszült a partnak, oda öblöt gömbölyített. (274)

Eltávolodván a parttul, mēgállapodott középēn, mēgszórta a tengērt szirttel, lappangó homokpadokkal, csali csapdául hajóknak, vízjárók veszēdelmére. (280)

Szigeték immár mēgszülettek, kőhēgyek helyükre mēntek, két pillére állt az égnek; mindēn földek mēgnevezve, kacskaringók kőbe vésve, bērcékbe varázsvonások. Väinämöinen ēgyre késēt, nem került elő a kobzos. (288)

Vēnék véne Väinämöinent anyja hordozta hasában, hordta harminc nyáron által, ugyanannyi hosszú télēn azokon a hūs habokon, ködökbe vesző vizekēn. (294)

Tanakodott, tépelődött fura élete folyásán rejtékének éjjelében, levegőtlen szűk lakában, hova holdfény nem hatolhat sém napnak arany sugára. (300)

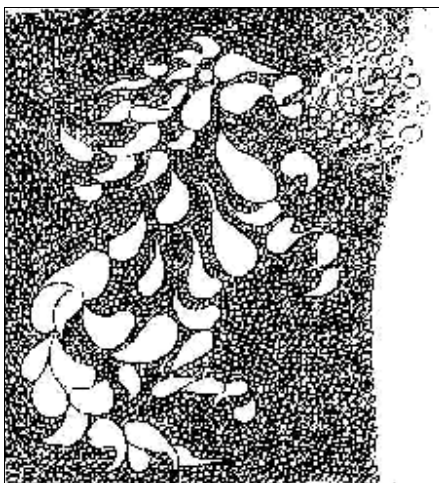
Mondogalódott magában, száját ily szavakra nyitva: „Hajts ki, hold, bocsáss, napocska, hétszillag, segíts tanácssal zárkám zárait kinyitnom, kiskapun kinyomakodnom, fojtó fészkeimből kitörnöm, levegőtelen lakombul. Végre révbe vidd a vándort, levegőre lélkés embert, hadd lássa a holdvilágot, nézhessen a nap szemébe; ég ábráiból tanuljon, csillagos eget csodálja!” (314)

Hogy a hold ki nem vezette, s naptól sém kapott tanácsot, kezdte életét elunni, haragunni nagy haraggal. Billentett a börtönajtón gyűrűsujjának hegyével, csontcsappantyúkat lélökte ballábaujja bogával, küszöbön keresztülesve, térdrel tört a pitvarajtón. (324)

Hanyatt-homlok hullt a vízbe, fordult tengerbe tenyérrel, habokba belémerülve elvegyült a víztömeggel. (328)

Öt esztendőt őgyelégve, hatot töltött hánykolódva, hét is, nyolc is lett belőle. Végül a síkon megállott, fölhágott a pusztá partra, fátlan földdarabra Térdeire támaszkodva kikapaszzkodott könyökkel, fényes holdra föltekintett, napot nézte nagy szemével, ég ábráiból tanulva, csillagos eget csodálva. (340)

Így született Väinämöinen, deli dalnok jött világra Kisboldogasszony-anyától, Istenáldott Ilmatartul. (344)

Dohi Alexandru: Lázló

Vallomás évtizeddel ezelőtt megjelent verseskötetéből:

„Nos, egyfajta curriculum vitae-vel akarta szolgálni, tudósítással két válság –, egyben „költői” korszakomról, amikor versekbe csordult belőlem az önsajnálát és a Haza, az Ember sorsán s gyarlóságán érzett kétségbeesés: a terror éveiről, melyeket vidéki tanárként vészeltem át szülővároskámban. Celldömöldökön; majd a hontalanság első évtizedéről, mielőtt megtaláltam volna helyemet, tennivalóimat, szövetségeimet és – önmagamat új környezetben és az emigráció nemzetköziségében. Ha egyéb nem volna, emberi dokumentumértékük

bizonyára van e verseknek. Későbbi évtizedeim esszéiből, nyelvészeti, irodalmi, politikai tanulmányaimból, előadásaiból, recenzióiból, olvasónapló szerű reflexióiból talán lesz még alkalmam egy vaskosabb kötet összeállítására. De ezek már jórészt úgyis nyomdafestéket láttak, úgyszintén Gulág-fordításom is a hetvenes évek közepén s Kalevalám tíz évvel később. Műfordításaimból is közlök egy csokorra valót e kötetben, sok olyant, amit már mások is bőven s talán jobban is tolmácsoltak (Horatiust). A tetszés vezetett nem a célszerűség. A mari dalszövegek személyes mondanivaló kifejezésére inspiráltak. A kötet hátoldalán közölt fényképen is mari dalokat énekelek; akik ismernek, jellemzőnek fogják találni ezt az egyik imágómat, ha talán nincs is összhangban a versekből kikövetkeztethető mássikkal.”

Carl Michael Bellman

1740-1795

Az elégedett ember 35. dala

Fredmans sång nr. 35

Noé apó

Gubben Noak

Noé apó, Noé apó
igaz ember volt.
kilépett a bárkából
és ültetett a javából
sok szőlőt, igen sok szőlőt
s készített sok bort.

Noé hajós, Noé hajós
bárkáját hagyván,
sok bögre lét szerzett,
aztán mindent megtett,
hogy jót igyon, hogy jót igyon
a világ új partján.

Noé apó, Noé apó
Látta bízza, bízza látta,
hogy az ember holt
szomjas a létben,
s a vadak is a rétben,
ezért aztán, aztán ezért
készített jó sok bort.

Noé anyó, Noé anyó
gyönyörű asszony.
Emberének bort adott,
magam is széplányt kapok,
az enyém lesz, az enyém lesz
most rögvest, bizony.

Noé apó, Noé apó
saját szépségére
arca rózsapiros,
szakállá is boros.
Mind kiitta, mind kiitta.
Egészségére!

Kedvére volt, kedvére volt
minden zöld dombhát.
Enni-inni kapott,
nem is szomjúhozott.
Ült és bámult, ült és bámult
egy terület asztalkát.

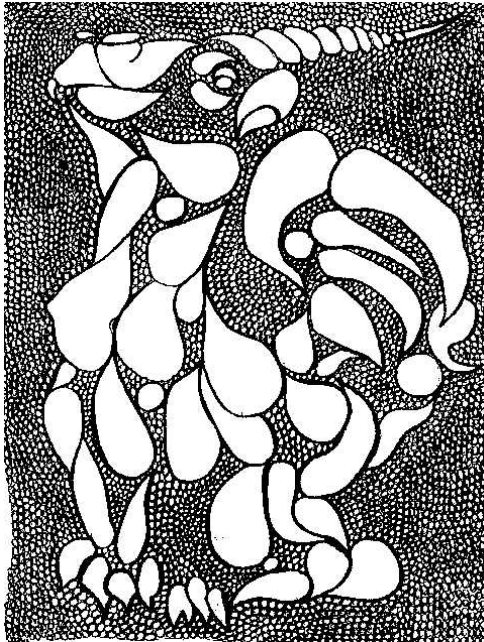
Nincs koccintás, nincs koccintás,
amely megoldja mind
a sok-sok galibát.
Egészségedre hát!
Nem fenékig, nem fenékig
mindent megittunk itt.

**Egyre megy
Pálinkadal**

Hellan går
snapsvisa

Egyre megy, hoppsza zsupszrajtafel felhej,
egyre megy, hoppsza zsupszrajtafel hej.
És ki egyre-másra fel nem hajtja,
a másik felet meg nem kapja.
Egyre megy! Hoppsza zsupszrajtafel felhej!

Fordította: **Tar Károly**

Dohi Alexandru: Ábránd

Tomas Tranströmer

A munka peremvidékén

I arbetets utkanter

Munka közben

egyszerre ránk tör: el innen, ki a zöldbe,
a Vadonba, melyen csupán a telefondrótok
ökörnyál civilizációja lebeg át!

*

A szabadidő holdja a Munka planéta körül kering,
rabja súlyának, tömegének. – Így van kiagyalva.
Hazafelé menet, tudom: titokban figyel a föld.
Méhe a fűszálak sok-sok fülével hallgatózik.

*

Persze ebbe a munkanapba is cseppen kis emberi,
mint mikor a szürke gyártelep mögött
a folyón váratlan feltűnik egy HAJÓ:
eltévedt, danász csavargó.

*

Egy vasárnap épülő nyáriház előtt
sétálok el. A víztükörré néz,
félíg már készen. A festetlen deszkafal
akár egy fürdőző bőre.

*

A lámpák fénykörén túl szeptemberi éjjel.
Mihelyt megszokja a szem, felsejlik leplében a föld
csöndben vándorló nagy csigáival.
Annyi gomba rajta, mint égen a csillag.

Utazás

Resan

Metróállomás.

Plakátok, tolongás
az éles, túlvilági fényben.

A tatógó kocsik gyorsan elnyelik
az arcokat, táskákat, szatyrokat.

Kifutunk a nagy feketeségbe.
Sóbálványok a lyukakban kúszó
fémhernyó hasában.
Feszengő mosoly.

A barlang-állomások mélyén
trafikok sötétség-hírlapokkal.
Szomorún hullámozó emberáradat
az órák alatt.

S a metró kúszik tovább
a lelkekkel, felsőruhákkal.

Összefolynak a kérges kövek
az alagút sziklafalában
szemünk előtt.

De kifelé a földből
már halljuk a dongók
zümögését.

A vidék zöld szárnya rebben,
s megpihen, kitérve.
Fölötte suhanunk tovább.

Letört kalász
libben be egy peronra.

Végállomás!
Kilépek az ajtón.

Hányan maradtunk? Négyen-
öten, aligha többen.

Házak, utak, foszlós bélű felhők,
dombok, hegyek, kék tengeröblök
nyitják rám ablakukat.

Fekete képeslapok

Svarta vykort

I

A naptár: betelt. Jövő: ismeretlen.
A drótok hontalan népdalt dúdolnak.
Ólmos tengerre szállong a hó. Árnyak
ott lenn a parton.

II

Életünk delén megeshet: váratlan
mértéket vesz a Nagy Kaszás. Az élet
megy tovább. Elfeledjük. Ám leplünk
készül titokban.

November

November

A tétlen bakó a legveszélyesebb.
A lángoló ég összegöngyölődik.

Koppan a hír a zárkák falán
ahogy a tér felszökik fagyából.

Kövek ragyognak mint apró teliholdak.

Téli napforduló

Midvinter

Kék fény
szüremlik ruhából.
Téli napforduló.
Fel-felcsörgő jégtamburinok.
Behúnyt szemmel állok
várok.
Van egy hangtalan világ
s van egy rés valahol
ahol a holtakat
csempészik át a határon

Időkép

Vädertavla

Hidegen csillog az októberi tenger
délibábos hátuszonya.

Nyoma sincs a vitorlásversenyek
szédítő, fehér önkívületének.

Borostyános fényben szunnyad a falu.
Elülnek lassan a nappali neszek.

Kutyaugatás levegőbe pingált
hieroglifája a kert felett

ahol a rászedett fáról
sárga gyümölcs pattan le puhán.

Madrigál

Ritkán fordulok meg a sötét erdőben, melyet örökbe kaptam. Ám egyszer holtak és élők helyet cserélnek, s akkor az erdő lábra kap. Még van remény. A legnagyobb bűnügyek megfajtatlanok maradnak minden detektív munka ellenére, ahogy van valahol mindenki életében egy tisztázatlan nagy szerelem is. Örököltem egy sötét erdőt, de lám, a másikat járom, a naposat. Élet dalol, szárnyal, kúszik-mászik körülöttem! Tavasz van. A levegő balsamos, fejembe száll. Oklevelem van a feledés egyeteméről. Üres kézzel függök az időben, akár egy ing a szárító-kötélen.

Vihar

Storm

Megtorpan a vándor: tölgyóriás áll
a szeptemberi víz sáncárka előtt
zöld-feketén. Megkövült jávorszarvas –
döfésre készen.

Üvölt az északi szél. Most kap vörös
zománcot a berkenye bogyója, míg
a csillagképek dobognak felette
rekeszeikben

Haikuk

Haikudikter

I.

Lámakolostor.
Nyújtózó függőkeretek.
Hadtörténelem.

Gondolat-kövek:
szinte mozaikkockák
a várudvaron.

Napfény-ketrecben
fenn egy erkély tenyerén –
élő szivárvány.

Állok a ködben.
Szürke pont: halászhajó.
Árva trófea

II.

Csapzott fenyőfák
a tragikus láp körül.
Komor-konokul.

A Sötét vállán.
Egy szempár tava tükrén
árnyékom képe.

Sorban vonuló
tekerdő mérföldkövek.
Vadgalamb-búgás.

III.

Elbújik a nap.
Vontatóhajó fürkészhöz
buldogpofával.

Sziklafok résén
varázsvilágba látni.
Hús jéghegy-álom.

A fényözönben
a kaptatónak: kecskék –
legelő lángok.

IV.

A balgák polcán
poros postilla hever.
Ki se nyitották.

Szemfüles szarka
cikkcakkol fontoskodva
át a kaszálón.

Bimbózó öröm.
A pomeráni lápból
köszöntő békák.

Ír, egyre csak ír...
Enyv a folyómederben.
A Styxen csónak.

Fordította: **Mervel Ferenc**

Tomas Tranströmer

A Nobel-díj várományosa

Sokan és sokat írtak már költészetéről, de vonzó mélysége titkát máig sem tudták megfejteni. Vannak dolgok, melyeket lehetetlen analizálni. Tranströmer a koncentráció mestere; versei intenzív pillanatképek, de váratlan dimenzióikban néha túlmutatnak ön-magukon, fizikai-lelki vetületek találkoznak bennük. A pillanat mintegy öröklétté szélesül, élet, halál belefér: mágikus realizmus.

Tomas Tranströmer rehabilitálja a nyelvet, ráébreszt bennünket a költészet szükségességére. Szavai valahogy nélkülözhetetlenek, ami kétségkívül a költői nagyság kritériuma. Negyvenhat nyelven van jelen – gudzszerati, hindi, tamil tolmácsolásban is. Pekingben nemrég művészkávéházat neveztek el róla. Mikor az újsághírt mutatja, még a borom is kilöttyen a metszett pohárból. A Nobel-díj jelölt nem veszi zokon. Hamiskásan rám mosolyog, legyint, zsebkendőjével törölgeti térdén a nedves foltot, miközben felesége, Monica kínai útjukról beszél. Lassan a fél világot bejárták.

Huszonhárom esztendő korában, 1954-ben jelent meg első verseskötete, a *117 vers* (117 diktér), s ezzel egy csapásra felzárkózott a hazai élbolyhoz. Nem „ígéretes tehetségként”, de kész költőként indult; személyes, érett stílusával meglegepte a legelfogulatlanabb irodalomkritikusokat is. Pedig stílusa, külsőre nézve, aligha mondható forradalminak. Tagadhatatlanul mégis valami újat, eladdig ismeretlent hozott a svéd lírába. Egy új dimenziót. Merész és többértelmű, de egyúttal egzakt metaforáival ráébresztette olvasóit a rejtett összefüggésekre, a mindennapi élet apró rejtélyeire, élményeire, hangulataira, melyeket mindannyian magunkban hordunk, anélkül, hogy a mélyből tudatosan felszínre hoznánk, anélkül, hogy szóval meg tudnánk nevezni. Tomas Tranströmer első verseskötete néhány hét alatt az utolsó szálig elkelt: vers és közönség egymásra talált.

Karl Vennberg és Olof Lagerkrantz – az ünnepelt nagyok – nyomban felismerték benne a született költőt. Tranströmernek nem szállt fejébe az elismerés. Nem búvárszédett, nem divatoskodott, még csak sorait sem szaporázta – megmaradt tranströmerinek, verseskötetről verseskötetre. Tette ezt anélkül, hogy vesztett volna vonzerejéből, újszerűségéből. Költészete valójában a körvonalazás művészete. Ment minden retorikától, feleslegestől. Képei láthatóak. Alakjai nem komputerfikciók; a lírai játékszín változásai soha nem rejtik el egészen arcát, a tranströmeri

szemet, mely a történéseknek oly sajátos légkört kölcsönöz. A hatvanas években igen sok támadás érte a balosok táborából „forradalmiatlan” költészetéért. Túlélte ezt is. A hangoskodók lassan elcsendesedtek, miközben Tranströmer a komor fal túloldalán utazgatott, hogy lelket öntsön kelet-európai költőtársaiba.

A nemzetközi porondon is a legjelentősebbek közé tartozik. Robert Bly egy svéd lírai antológia megjelenése kapcsán már 1970-ben Gunnar Ekelöf és Harry Martinson mellé sorolja, s hozzáteszi: „Tranströmer is one of the best poets of his generation in Europe”.

Tranströmer költészetéről doktori disszertációk születtek; irodalmi folyóiratok különszámokat szenteltek stílusának, szuggesztív képeinek. Megpróbálták azonosítani verseivel; példaképeket, hasonlatokat kerestek, hogy „rekeszt” találjanak neki. Haydn-nál, Bachnál, Wagnernél, Lisztnél kutattak támpontok, inspiráció után. A västeråsi költőt valóban elszakíthatatlan szálak fűzik a klasszikus zenéhez, s kétségkívül hatással voltak rá az elismert nagyok, például T. S. Eliot és Paul Éluard, a svéd költők sorából pedig talán leginkább Ragnar Thoursie.

Vallásossága nem a bibliai tilalmak kesernyés tömjénfüstje; istenkeresése emberi szomj, levegő a gondolat szárnyainak.

A *117 vers* klasszikus metrumnak természetes folytatása lesz nála később a szabad versforma. Ekelöfhez és Lindegrenhez hasonlatosan ő is az érzékelhető mögött megbúvó belső világ mivoltát kutatja, e kettő határvonalát igyekszik megtalálni, feltérképezni.

„Két igazság, útban egymás felé. Az egyik belülről, / a másik odakintről. / Találkozásuk tüzeiben esetleg meglátjuk önmagunkat” – írja a Prelúdiumok I-III egyik versszakában. Miszticizmusa végső soron emberközpontú, rajzai sallangtalanok, szinte aszketikusak, de szavai többnyire sokértelműek, sok-sok egymásba nyíló képet tükröznek, akár a csiszolt drágakő fazettái. Gondolatokat ébresztenek. Valahol bennünk válnak igazán mondanivalóvá, szintézisükben nyerik el végső tartalmukat.

Tomas Tranströmer pszichológusi bravúrral meríti meg metaforáit tudatunk ismeretlen mélységeiben, pillanatunk régióiban.

„A vers, mint bármely más mű, mindenkor saját érdemei alapján értékelendő. Az alkotó persze ott él az alkotásban így vagy úgy, ahogy a költő saját valósága, s ezen belül irodalmi, bölcséleti impulzusai, szociális tapasztalatai is valami új, önálló egésszé ötvöződnek a költeményben. A költemény ugyanakkor egy hosszú párbeszéd részét is képezi térben és időben, elismer vagy tagad korábbi állításokat, új kérdésekre válaszol szóval vagy hallgatással, ismeretlen olvasójához apellál. Az irodalmi mű tehát egyúttal önálló valóság és egy végtelen, határtalan dialógus részlete” – szögezi le Kjell Espmark költő, akadémikus, irodalomtörténész egy tanulmányában (Resans formel, Norstedt, 1983). Ennyit azoknak, akik az alkotót az alkotással kívánják azonosítani.

Tomas Tranströmer a szimbolizmusból, imagizmusból, szürrealizmusból sajátos, új, egyéni stílust formál magának. Képei az utóbbi években ugyan borúsabbakká váltak, ám árnyékban valahogy jobban érzékelhető a fény. J. E. Vold írja versei norvég kiadásának előszavában: „Költészetének fénye teli sötéttel, étellel, végzettel, emberséggel”.

Legutóbbi kötete, a *Gyászgondola* (Sorgegondolen, 1996) a lét-nemlét határmezsgyéjét vonja meg. A gyűjtemény címadó verse a gyöngülő Liszt Ferenchez látogat el velünk. Liszthez Velencébe, lánya férjének, Wagnernek halálos ágyához. Két nagy zeneszerző a naplementék híres városában, a süllyedő kultúrkincsek között. A Palazzo Vendramin ablakából látni a csatorna vizén sikló karsú hajókat, de gondolán indulnak utolsó útjukra a végleg távozók is. Innen zongoravirtuózunk ötlete a *Gyászgondolához*. A *Gyászgondola* No. 2 Liszt torokszorongató búcsúztatója, s talán búcsúja is. Hisz minden temetés: emlékeztető. Ahogy Tranströmer írja egy versében: „Az út vége felé egyre / sűrűsödnek a felkiáltójelek. / Mint városba menet / a forgalmi lámpák”.

1990-ben agyvérzés éri. Jobb oldala megbénul, súlyos beszédzavarokkal küszködik. A *Gyászgondola* első verse, az *Áprilisi csend* (April och tystnad) erre a megpróbáltatásra utal: „Árnyékomba zárva billegek előre / akár egy hegedű / fekete tokjában”. Van-e némább egy tokjába zárt hegedűnél? Ám most sem adja fel még a reményt: „Amit még mondani szeretnék / elérhetetlen messze csillog / mint a zálogba tett ezüstnemű” – zárja le az utolsó strófát, de úgy tűnik, nem tesz igazán pontot utána. Nekem úgy tűnik. Egy kézzel játszik a gyönyörű zongorán, néha ingerülten rázza a fejét, abbahagyja, majd dacosan újra kezdi. Tranströmer dióhéjban. Összeszorul a torkom, mikor olvasom bal kézzel írt dedikációját.

Szeméből minden érzésárványlat kiolvasható. Csak a beszéd fog ki rajta néha. A hosszú mondatok. Ilyenkor Monica a mentőöve. Felesége szinte gondolatolvasó. Ha nem engedelmeskedik a nyelve, csak ránéz, s ha Monica ráhibáz egy-egy könyvcímre, recenzióra, idézetre, megelégedetten bólint. Beszélgetés közben folyóiratok közt keresgél, felüt egyet, leteszi elé segédletnek. Egyetlen szó sem kerül el figyelmét. Publikálatlan verseiből visszavesz, félretesz egyet, hogy még gondolkodik rajta. Egy interjúban mondta valahol: „Egy vers sohasem kész, inkább csak kénytelenségből fejezem be”.

Sok verséhez zenét is szereztek. A zeneszerzők listáján több magyar nevet is találunk.

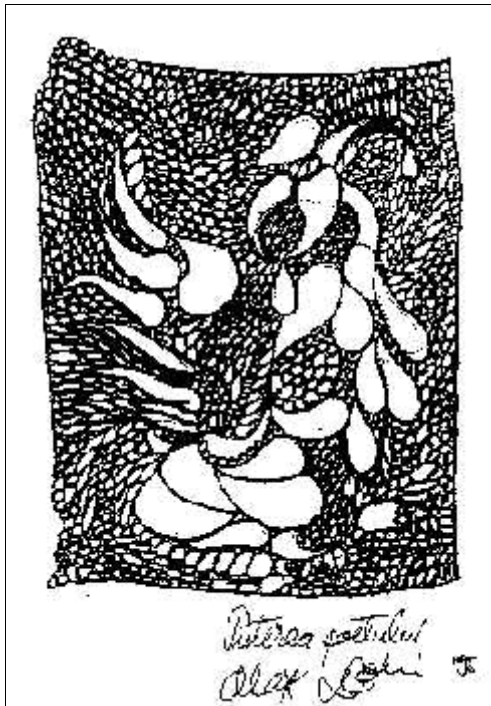
Tomas Tranströmer, aki „elméletileg” abszurdumnak tartja a versfordítást, mint már említettem, majd félszáz nyelven van jelen, s maga is számos neves költőt tolmácsolt angolból, németből, franciából. Fordított a Nobel-díjas Borisz Paszternáktól és Odys-seas Elytistől, s – elsősorban Thinsz Géza közreműködésével – magyar nagyjainktól, t.k. Illyés Gyulától, Pilinszky Jánostól, Weöres Sándortól, Nagy Lászlótól, Nemes Nagy Ágnestől és Szabó Lőrinctől is.

Pilinszky, akihez szoros baráti szálak fűzték, verseivel központi helyet foglal el fordításai között. 1973-ban saját gyűjteményébe (*Ösvények / Stigar*) is felvette. Tavaly megjelent fordításkötetében (*Műfordítások / Tolkningar*) 43 magyar költemény is szerepel.

Tomas Tranströmer életműve terjedelemlre nem nagy, mindössze tizenegy vékonyka verseskötet, bár minden új gyűjteményének megjelenése lírai eseménynek számít. Egyetlen prózakötetet adtak ki tőle (*Az emlékek látnak / Minnena ser mig*, 1993).

Nemrég a svéd „Kilencek díjával” tüntették ki.

Mervel Ferenc

Dohi Alexandru: A költő ereje

Hans Alfredson

Csillagpálya

Nagy lókötő voltam fiatal koromban, de azért utólag sok mindent megbántam én is. Legesleginkább Jay Brix halálát szeretném meg nem történné tenni. Mert az az én lelkemen szárad.

A körülmények összejátszása folytán le kellett tennem az egyetemistáskodásról Lundban, bár ez csak átmenetileg tört le, hisz ígéretes adottságaim azért voltak, meg ott volt anyám is a ránk szakadt örökséggel, tehát a helyzet nem volt kilátástalan. Tulajdonképp rajtam múltott minden. A teremtő az ő kiszámíthatatlanságában írói vénával is, zenei érzékkel is megáldott, és gimnáziumi éveim alatt képtelen voltam eldönteni, egy új August Strindberg, vagy egy új Liszt Ferenc legyen-e belőlem.

Húszéves koromra minden kiadónál többször is kikosaraztak, ami csökkentette ugyan a strindbergi példa vonzerejét, ám cserébe még megingathatatlanabbá tette a zeneszerzői, zongoraművészi karrierbe vetett hitem. Biztosra vettem, hogy a kiadói akadémikuskodás nem más, mint pusztá irigység, mert a kortárs lírában páromat aligha lelnék – de hát okosabb enged!

Hat éves koromban kezdtem zongorázni, s rekordidő alatt elsajátítottam a technika fortélyait. Még a tizennégyet se töltöttem be, mikor egy iskolai ünnepélyen előadtam a „Bénédiction de Dieu dans la solitude”-öt, s a helyi lap kinevezett csodagyereknek.

Apám halála után anyám egyengette az utam, s minthogy a zongorajáték lett a mindenem, beiratott a Zeneakadémiára, ahol négy szemesztert jártam, de 1959-ben, félresikerült koncertem után, megszakítottam tanulmányaimat. Anyám bérelte ki hátam mögött a Stenhammar-termet Göteborgban, s engem nem volt kunszt rábeszélni, hisz bugyborgott bennem az önbizalom. No, a Mefisztó-valcer és a Chopin-keringők még mentek valahogy; technikai fölényem sokakat megtévesztett, de Mozartnál nyilvánvalóvá vált muzikális mélységem hiánya, s közönségem egyötöde (három személy) csak úgy felállt és ukmukfukk faképnél hagyott. A türelmesebbek közt volt két zenekritikus is, mindkettő távoli rokon, de kudarcom egyik sem emlegette fel. A vér nem válik vízzé! Bár a történtek így is kitörőlhetsen nyomokat hagytak bennem.

Akkoriban a Narvavägenen laktunk Stockholmban, egy nagyobbfajta, antik bútorokkal telezsúfolt lakásban. Mikor a göteborgi fiasok után hazaértünk este, felhajtottam egy flaskó fekete Renault-t, s az erkélyről kilöktem az anyámtól kapott Steinway-zongorát, ami telibe találta a francia követ Citroenjét. Anyámnak sikerült rendeznie a dolgot, s angyali jóságában megajándékozott egy kis fehér Thalén-zongorával, amin a fekete billentyűk vörösek voltak. A választás most

már nem Strindberg és Liszt között állt: Liberace és Art Tatum közt tétováztam. A vörös billentyűk folytán végül is Tatum mellett döntöttem. Ha sárgák lettek volna, lehet, hogy Liberace viszi el a pálmát. Mindig szerettem a dzsesszt, magam is sokat játszottam, míg Lundban laktunk, s akadtak, akik nagy jövőt jósoltak nekem. Még egy koppenhágai egyetemista murin is felléptem saját zenekarral, az „Anders Sjöbergs Combo”-val. (Abban az időben még nem harapódtak el az olyan ütődött nevek, mint a „Lakókocsi Buli Band” és hasonlók.) Jól van, gondoltam, megvagyok én a dzsesszel is. Ebben se vagyok éppenséggel kezdő. El-elhívogattak ide is, oda is, játszottam már a Nalen dísztermében Putte Wickmannal és Seymorral, pedig azok befutott profik voltak. S egyszer sikerült bejutnom egy jamsessionra Dexter Gordonnal, pedig az volt a legmenőbb.

Tudják, ki volt Cool Killer? Nem hinném. Csupán a Dagens Nyheter és az Orkester-Journalen főszerkesztői tudták, kicsoda. Évekig ezen az álnéven írtam ugyanis kritikát a zenei rovatba. Biztosabbnak találtam így, mert néha a zenekari haverokról is leszedtem a keresztvizet.

Egy nap kezembe nyomtak egy hanglemezt Jay Brixszel, hogy írjak véleményyt róla. A „Wet dreams”-et. Feltettem, meghallgattam. Fantasztikus volt! Ma sem mondanék mást. Felkapott, elbűvölt, rabul ejtett, s ezt böcsülettel meg is írtam. S mit ad Isten? Néhány hétre rá ott vagyok a Bal Palaisben, hogy élőben is halljam. Egy kis szőke lány, verébszerű, akár Edith Piaf, olyan hanggal, amibe beleremeg a legkeményebb márvány! A valóságban persze nem Jay Brixnek, hanem Jenny Bengtssonnak hívták, s Kalmarban született. Kalmarban. Ott kinn, az Isten háta mögött! Szent atyám, hányszor megfordultam ott, anélkül, hogy egy éneklő madárral összeakadtam volna! Felfoghatatlan, hogy egy ilyen tehetség ott látta meg a napvilágot. (S ezek a dőre artistanévek!) Én már a hanglemezről a szívembe fogadtam. Igaz, hangjáról ítélve azt hittem, jó két méter magas, hollófekete hajjal, mint egy cigánylány. S köztünk szólva, meg kell kérdőjeleznem, volt-e rajta kívül egyetlen skandináv dzsesszénekesnőnk hasonló briliáns soullal. Jenny túltett valamennyin, Monica Zetterlundot és Sonya Hedenbrattot is beleértve. Jay Brix egyedülálló volt a maga nemében. Egy sápadt, szőke kis „negress” Kalmarból!

Úgy adódott, hogy pont akkor ugrottam be valami cikkel az Europafilm stúdiójába, mikor Jenny lemezének felvételéről tárgyalt Lasse Gullinnal. Hogy egy hosszú sztoriból rövidet csináljak, sikerült rávennem, hogy hetente kétszer lépjen egy óvárosi dzsesszklubban, ahol én kísérem majd zongorán. A felhőkben éreztem magam! Fabrikáltam már néhány számot, amit felkaptak a muzsikusok, de egyik se jelent meg nyomtatásban. Most néhány nap alatt hármat is írtam neki, s Harry Arnold big bandjével nagy sikere volt velük a rádióban. A „Waiting”, a „Don't Leave it to Earnie” és a „This person is poison” sokáig a kívánságlistán szerepelt. Az utolsó kettő lemezen is kijött, kilencszáz példány

kelt el belőle. Ígéretes zenészek díszeltek a címkén: Bernt Rosengren, tenorszaxis, Niels-Henning Ørsted Pedersen, bogos (pályája küszöbén!), Leif Wennström, dobos, no meg én, a zongoránál. Vocals: JAY BRIX. Anyám fedezte a hanglemezzel-felvétel költségeit, s Cool Killer féloldalas, elragadtató méltatást írt az eseményről. Ezt nem lehetett kihagynom!

Teltek-múltak az évek, s Jay Brix csillaga egyre magasabbra hágott. 1962-ben turnézni kezdett a népparkokban, s nekem sikerült kiudvarolnom, hogy felvegye nekem Roffe Skogsberg zenekarába, és pianistaként vele utazzam. Micsoda feledhetetlen nyár volt! Linköpingben, a Szabadkőműves Szállóban végre az enyém lett, ahogy a régi regényekben áll. Életemben soha nem voltam még olyan szerelmes, s nem is szeretkeztem annyit, mint akkor. Utóbbihoz hihetetlen helyeket találtunk: nyikorgó szállodai lifteket, turnébuszok illemhelyeit, de jobb híján beértük a fagyaltosbódé mögötti bokrokkal is, mint a växjöi Városligetben, egy csillagos éjjel, vagy az ystadi Strandfűrdő homokbuckáival, szüleinél az üres cselédszobával, miközben apja a tévé előtt hahotázott a fal túloldalán, sőt a színpad alatti loomtárral is Furuvikben. S természetesen kipróbáltunk minden szállodai ágyat országos turnénk alatt.

Imádtam és elhalmoztam mindenféle csecsebecsével. A szerelmeskedés mellett igen sok zenére, s nem kevés flaskó szeszre is futotta időnként ezen a nyáron. Jennynek fel kellett hajtania egy-két kupicával minden fellépés előtt, s a sikert is le kellett öblítenie. Ilyen-olyan tablettákat is szedett, bár ezt még nem tudtam akkor. Én is megismerkedtem már a hasissal, de komolyabb mérgekkel nem kacérkodtam. Nemcsak vak voltam, hanem elvakult. Jenny bolondja. A víg nyár aztán hirtelen-váratlan véget ért. Egy rák-partin, a bögösünk vikendházában, Stenungsund-ban elmesélte, hogy meghívták három hónapra Németországba, egy rádiózenekarhoz, ahol Ake Personnak valami ismeretsége volt. Ilyen lehetőség nemigen kínálkozik egyhamar.

Átsírtuk az éjszakát, s másnap reggel a szerelmi gyász és a szesz folyománya-képp fel sem tudtam kelni, hogy kikísérjem a vonathoz. Németországi tartózkodását később meghosszabbították. Küldözgettünk egymásnak levelet, de egyre ritkábban. Mikor visszajött, anyámmal épp az Egyesült Államokban voltam. 1966 őszén találkoztunk csak újra, amikor hazaértem szardíniai kiruccanásomról. Mintha az a négy hosszú év nem is borongott volna köztünk. A Djurgården sétánya mellett ücsörögtem egy padon. Napoztam. Váratlanul ott állt előttem, lehajolt, átölelt, s olyan vad éhséggel csókolt szájon, hogy Sancho kutyám majdnem megharapta. Pedig egy farkaskutyát nehéz felháborítani. Az elveszett lány! Egyszerre meguntam a napozást. A város fele menet olyan görcsösen kapaszkodtunk össze, mint a földoklók a hullámhegyek közt. Felmentünk hozzám a Narvavägenre. Anyám már ismerte Jennyt. Most persze süteményre, teára invitálta, de elvittem előle. Betuszkoltam a szobámba, s a zárban elfordítottam a kulcsot.

Jenny aztán beköltözött hozzánk, ott lakott egész ősszel. Én a Grand Hotelben voltam bázongorista. Nem nagyon tetszett, de Istenem, valamiből csak élni kell. Jennynek se akadt túl sok elfoglaltsága. Pár óra a rádiónál, itt-ott valami klubban. A dzsessz kiment a divatból, a svéd tánczenekarok pedig nem voltak inyére, Jay Brix, nemrég Number One, képtelen volt alkudozni. Sejtettem, hogy megint előkerülhettek a tablettái, mert néha a mennyekben élt, máskor meg úgy kornyadozott, hogy anyám szíve is megesett rajta. Szó nélkül adtam neki, ha pénzt kért valamire, s még a sok pityókára se tettem megjegyzést soha. A karácsonyt kettesben töltöttük, egy takaros halásztanyán, kinn a stockholmi szigetvilágban. Vittünk magunkkal egy jó fűszeres sonkát, meg egy láda Cutty Sarkot. Szeretkeztünk, mint a nyulak. Az volt az utolsó boldog nyarunk így együtt.

Volt egy srác, akit „Darált” Johnsonnak becéztünk, menedzser és nagy idealista, ha ez a kombináció elképzelhető. Kisebb zenekaroknak, amatőr revüknek keresett állástalan artistákat, de igazi dzsesszenekarok is hozzá fordultak néha, ha minden kötél szakadt. Nos, ez a tiszteletreméltó emberfia, akit sajnos autóbaleset ért a hetvenes évek végén, összehozott nekünk egy turnét a havasi szállodákba a síszezon alatt. Gyorsan összeállítottam egy triót, amiben nekem jutott a zongora és a keyboard, Sune Nordinnak a bőgő, egy harmadiknak meg, akit hadd nevezek itt M.-nek, a fuvola, szaxofon meg a dob. Szent igaz, kiváló zenész volt, de ő csapta le a kezemről Jennyt. Areban eszméltem csak rá egy éjjel. Pocsékul aludtam, rosszat álmodtam, forogtam-hánykolódtam, verítékben úszva ébredtem a lepedő kényszerzubonyában. S felfedeztem, hogy Jenny nincs mellettem az ágyban.

A folyosóról behallott a kuncogása. Lassan, hangtalan kinyílt az ajtó. Úgy tettem, mintha aludnék, de hallottam, hogy a küszöbön még megcsókolja, majd lábujjhegyen átjön a szőnyegen, s nagy óvatosan visszabújik a paplan alá. Mit vártam volna tőle?

Évekig nem voltunk együtt. Nem kolostorban élt. Én talán soha ...? De a bölcsességem is feladta. Hogy az a keserves... Ennyire pimasz! Éreztem, hogy agyam előnti a vér. Összeszorítottam a szám, nehogy felüvöltsek. Reggel hatkor magam alá gyűrtem, akár egy gyorsvonat. Még félig aludt. A fürdőszobában epét hánytam. De a végzetes felfedezésről egy szót se szóltam. Kiment síelni velem, míg én iszogattam a bárban. Este felléptünk, mint rendesen, s Jenny már-már önmagán is túltett, bár kicsit becsípett. Mentében fellökött egy kotta-állványt, s nem állhatta meg, hogy utánozza egy spicces vidéki tájszólását, mikor bekonferálta a „Waiting”-et. Minden tapintatosság lefeslett róla. Nem tudhatta, hogy nemcsak a borissza vidéki, de Cool Killer is jelen van...

Pár nappal később kövér hasábcím feketéllett a Dagens Nyheter színházi-zenei oldalán:

BOTRÁNY AREBAN
KIHÚNYÓBAN JAY BRIX CSILLAGA?

És a háromhasábos recenzióban olvashatta boldog-boldogtalan: „Táncos lábú dzsesszkirálynőnk tegnap túllépett az ízlés korlátain: az Arei szállodában fellőköt kottatartók, pezsgőspalackok árulkodtak a szomorú változásról. Jay Brix sikamlós „viccekkel” traktálta meglepett hallgatóit. Mint régi bámulója, talán még ezt is elnézném neki, ám a hamis hangot megbocsájthatatlannak tartom. Lehet, hogy a sok siker szállt bájos fejébe, de mindenképp jót tenne most egy kis pihenő. Nehéz pálya ez, s a múlt babérjai hamar feledésbe mennek. Miért ne korszerűsíthetné repertoárját? Elkészerítő korábban oly nagy bravúrral tolmácsolt számait ennyire minden árnyalás, művészi beleélés nélkül hallani, mint tegnap a „Remem-ber Caryl Chessman”-t. Vonulj vissza egy időre, Jay, s lepj meg bennünket valami újjal!” A recenziót „Cool Killer, néhai Jay Brix-csodáló” szignálta.

Bosszúakcióm hatása minden várakozásom felülmúlta. Jenny hisztizni kezdett, sírt, kiabált, rúgkapált a buszban Sälennek menet, következő szállodánkhoz. Hiába nyugtatták, fújta a magáét. Álszent módon magamhoz öleltem, s jó hangosan odasúgtam neki, hogy az a Cool Killer egy okleveles idióta, akire rá se bágóznak. M. megjegyezte, hogy megfojtja, mihelyt a keze közé kerül. Ki az az ázalék? – csapott le rá Sture. – Te ismered?

Csak az a Slim Fremer lehet, aki a Kvällspostenbe ír – morogta M., rá se nézve. – Szinte biztos vagyok benne...

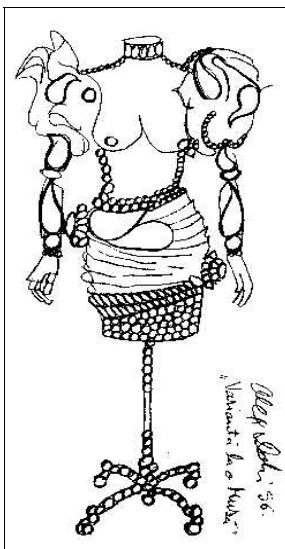
Lehajoltam és megveregtettem a kutyám fejét. – Ugye széttéped nekem azt a gazfickót, ha megtalárod? Cinkosan megnyalta a kezem.

Jenny délután kissé összeszedte magát, s egész nekem bújt, mikor kimentünk sétálni egyet. De hogy este benéztünk hozzá a lózsba, láttam, hogy kinyitotta a Johnny Walkert; hiányzott belőle egy fél üveggel. M. dühbe gurult, a mosdóba öntötte a maradékot, és ráfőrmedt, hogy elég a mimózaságból. Sture rákontrázott, hogy ma tényleg ki kell tennünk magunkért, mert két komoly laptól is kijönnek. A turné elején a kutya se törődött velünk, s lám, egyszerre az érdeklődés középpontjába kerültünk. Kezdték fenni a hosszú késeket. Sture és M. kimentek, hogy ellenőrizzenek valamit a színpadon, így végre egyedül maradtam Jennyvel.

Anders – mondta majdnem pityeregve –, látod, hogy nem megy. Ne erőltessük...

Ugyan, ne gyerekeskedj – ráztam meg a vállát – tudom, hogy menni fog. A közönséget a markodban tartod. Fel a fejjel! A firkászokkal ne törődj... S előhúztam a táskámból az előrelátóan beszerzett Cointreaut. – Húzz egy slukkot belőle és menjön a bátorságod!

Aznap este feledhetetlen beleéléssel énekelt, hangjának vibrátója is melegebben hangzott, bár a színről lefelé jövet megbotlott a lépcsőn és rábukott egy terített asztalra. És közben megrándult a karja, s gézbe pólyált csuklóval folytatta a turnét. Az újságok elismerően írtak „lebilincselő hangjáról”, bár a méltatásba néhány célzást is beleszóttak a „sajnálatos malórról”.

Dohi Alexandru: Múzsaváltozat

Az Expressen fényképésze megörökítette a kínos pillanatot, s a szerkesztő gonoszul odabiggyesztette a kép alá: „Hulló csillag”.

A következő hetekben egyre romlott-mérgesedett köztünk a kapcsolat. Idegességem impotenssé tett, s szinte minden semmiségen összevesztünk. Mikor hazaértünk Stockholmba, úgy döntöttünk, legjobb ha abbahagyjuk. Fél hónappal később hallom valakitől, hogy összeköltözött M.-mel.

A turné vége felé még megpróbáltam jóvátenni a bűnöm, és az Orkester-Journalenban feldicsértem Red Mitchellel készült legfrissebb lemezét, megkontrázva mindazt, amit a Dagens Nyheterben lehoztak tőlem, de egyre halogattam, hogy borítékba tegyem. Otthon aztán darabokra téptem, s írtam helyette egy újat, amiben valóban lecepültem, s amit a másik álnevemmel, „Mr. Hi”-jal szignáltam. Ezt még aznap feladtam, nehogy meggondolhassam magam.

Majd egy esztendő múltán találkoztam ismét vele. A pletykákból már értesültem róla, hogy hosszabb időt töltött egy szanatóriumban, hogy egy kicsit restaurálják. A kollégák is elejtettek itt-ott egy megjegyzést, amiből sejtettem, hogy nem minden lehet rózsás.

Egy esős októberi nap feljött hozzám, hogy segítségem kérje. Nem tudta titkolni zavarát, százszor is elmondta, mennyire bántja, ami történt. Aztán kirukolt a nagyágyúval: felkérték, hogy lépjen fel a Városi Színházban az Amnesty

jótékonyági estjén a Chessman-számmal, s szeretne megkérni, hogy én kísérjem zongorán. Mert hogy úgy érzi, ehhez a balladához csak zongora illik, s ha már zongora, akkor engem választ. Nem kérttem sokáig magam. Kihagyhatatlan esély volt. S felettébb megtisztelő is. A princesszek jelenlétében. Bár persze náluk is fontosabb volt, hogy Stan Getz is ott lesz egy svéd zenekarral. Jennynek megsúgták, hogy tetszik neki egy lemeze, s nagy jövője lehetne az Egyesült Államokban. És minthogy Jenny tudta, hogy kicsit közelebről is ismerem Monica Silfverskjöldöt még Lundból, talán ejtenék egy jó szót... (A beavatatlanoknak csak annyit: Monica később Stan hitvese lett.)

Természetesen úgy intéztem, hogy találkozzunk Stannel és Mónikával az előcsarnokban, s ott sok szépet-jót elmondtam Jennyről. Megígérték, hogy kívárlják a számát, hogy „élőben” is meghallgathassák.

A színházi öltözőben megpróbáltam megcsókolni Jennyt, de elhúzta a fejét.

– Ne próbáljuk meg újra? – kérdeztem kissé sután.

– Elkéstél. Gyereket várok M.-től. Mintha egy kis diadalfélét is kiéreztem volna szavaiból.

Csengettek, hogy várják a színpadon. Ideges volt, de szín józan. Bennem megfortyogott a sértett férfibüszkeség. A „Remember Charyl Chessman” Jay nagy hit-je volt, bár korántsem könnyű szám. Magas „b”-je olyan törekeny-finoman szárnyal, rezeg, akár egy cérnavekony madártrilla. Ez a hang volt regiszterének csúcса. A „Remember”-t mindig b-dúrban szokta énekelni, de én hanyagul odaültem a zongorához és ciszben kezdtem el játszani. Izgalmában előbb észre se vette, de ahogy a refrénhez értünk, hangja riadtan vibrálni kezdett s katasztrofális káro-gásba fűlt.

Így ért véget Jay Brix csillag-útja.

Jenny Bengtsson háziasszony. Úgy hallom, iszik. A lánya állítólag nála is többet.

Mervel Ferenc fordítása

Hans Alfredson (sz. 1931)

Svéd író, színész, filmrendező. Mindenekelőtt színdarabjaival, vígjátékaival szerzett magának nevet. Több regényt, novelláskötetet is kiadtak tőle. Fenti írása 1990-ben jelent meg először *A gyilkosság* (Mordet) címmel.

Mervel Ferenc

(Vecsés, 1936. nov. 26)

1956. októberében a Lőrinci Újság főszerkesztője, másfél hónappal később német tolmács egy ausztriai menekült-táborban.

Nyelvész, esszéíró, műfordító, a stockholmi Népegyetem nyelvtanára, a Magyar Írószövetség tagja.

Hét nyelvről fordít lírát és prózát. Eddig 87 szerző életművéből adott ízeletet a hazai és az északi olvasóknak. Azon kevesek közé tartozik, akik eredetiből tolmácsolják a 270 000 lakosú Izland és az alig 47 000 lelket számláló

Feröer - szigetek irodalmát.

Rendszeresen publikál hazai, finnországi, szlovákiai és romániai lapokban, folyóiratokban is. Tucatnyi nyelvkönyvet, tankönyvet írt. Rendszeres svéd nyelvtanát Budapesten is kiadták, az Akadémiai Kiadó gondozásában.

1993-ban jelent meg első novelláskötete, a *Pillanatképek*.

A Horisont 1998-ban és 2000-ben különszámot szentelt fordításainak (Erdélyi magyar irodalom, 98/2 ; Ötágú síp - Öt ország magyar irodalmából, 2000/2) és jövőre tervezi többek között Pilinszky János, Kányádi Sándor, Tózsér Árpád, Nagy Gáspár és Rákos Sándor verseiből készült válogatásának közreadását.

Négy antológiája jelent meg eddig: *Északi verscsokor*. Svéd, dán, norvég, izlandi és főrszki műfordítások. 1994; *Légyott északi fénnnyel*. Skandináv elbeszélők. 1997; *Kék fjord, ezüst sirály*. Skandináv költők. 1998; *Fehér éjszakák*. Finnországi svéd írók, 1999. Ezeket követte ez év áprilisában Tomas Tranströmer svéd Nobel-díj jelölt verseskötete, a *117 vers* (melyben Jávorszky Béla, Sulyok Vince és Thinsz Géza fordításai is szerepelnek), majd szeptemberben Ingibjörg Haraldsdóttir izlandi költő verseskönyve, a *Reykjavíki eső* (mindkettő a budapesti Széphalom Könyvműhely kiadásában).

Egy lapp vers

Mindenütt hasonló a kisebbségek fájdalma, a velük megtörténtek csaknem mindenütt azonosak. De más és más ezeknek a fájdalmaknak a jelenkori fogadtatása. Gyakori, hogy tabuként nem szólnak erről. Divatos ma is az a botor felfogás, miszerint, ha valamiről vagy valakiről nem beszélünk, az nincs, nem létezik. Mennyivel emberibb az a felfogás, amely mindenféle bánat kibeszélését tartja célszerűnek. Példaként álljon itt egy svéd tankönyvben közölt lapp költő verse.

A kis népekre jellemző, hogy értelmiségük mindent vállaló. Valkeapää Nils-Aslak 1943-ban született. Nemcsak költő, író, hanem zeneszerző, énekes és Aillohas néven ismert festőművész is. Verseit finn és svéd nyelvre is lefordítják.

Valkeapää Nils-Asiak

Amikor voltunk

Go mii leimmet

Amikor csak mi voltunk,
amikor magunk között úgy éltünk,
mint a természet része. Vadásztunk, halásztunk.
A megélhetésért öltünk, és úgy tudtuk,
amikor világunk részeként meghalunk,
új életet nyerünk valamely más életből.
A természet részeseként elismertük annak
fensőbbiségét.
A Nagy Szellem földjén éltünk, amit
nekünk adott. A többi teremtményhez hasonlóan éltünk.
Vándoroltunk
mezőkön, havasokon át. Akkor még fényes volt
a Nap
Jöttek aztán ismeretlen emberek, sok idegen vér.
Maguknak akarták, és birtokba vették földjeink egy részét.
Maguknak akarták és növekedtek benne minden javakkal,
amelyek fölneveltek minket.
Mindent akartak, állatainkat, gyarapodást.
Mindent maguknak akartak. A folyókat
és a vizek erejét,
a vasat, minden ércet, erdőt, halat.

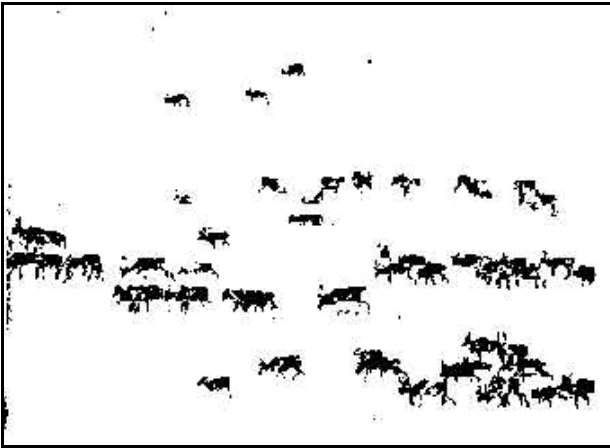
Mindent.

Még minket, magunkat is.

Nehezen süllyedtünk fogolysorba. És így ment ez mindig. Hívatlan vendégnek jussa lett.

De országunkat el nem adtuk. Merthogy miénk, mert részesei vagyunk a természetnek, a vándorlásnak az Anyaföldön.

Ahogy a másik életnek is. Szerettünk volna olyanokat, akik törődnek embertársaikkal. Kitárt karjuk lehetett volna mindnyájunk bölcsője is.

Aillohas: Rénszarvasok

Kínáltuk minden javainkkal vendégeink. Próbáltunk jó fivérük lenni. De jöttek, érkeztek egyre többen a jövevények. Erejük nőtt, mert mi nem menekültünk, szokásaik nem voltak ellenünkre.

Mi

nem értettük, miért kellene őket elkerülnünk. Gondoltuk, emberek között ezt nem szabad.

De természetük világunkat követelte. És ennél még többet is.

Egyre többet.

És vittek

mindent. Mára már semmink sem maradt amit elvehetnének.

De ők
nem tudták
– mi sem tudjuk már – anyáknak tekinteni
az Anyaföldet.
Azt, aki az ölében, a karjában,
a térdén,
mindnyájunkat
az emlőjén tart.

Fordította: **Tar Károly**

Alexandru Dohi

Az igazat vallva

La o adică

Még autodidaktaként is
A műveltség cserbenhagy akkor
Itt szétválik a folyó és az ér
A sarkítás legbensődig elér
A félénk határozottan parancsol

A hosszú nélkülözés ellenére
Főtisztelendősége gyerekfejekre hág
A nevetséges dundi kisded jókedv
Mentőöveket oszt keresztet nem vet
Mint a hitetlen, ki körül ég a hely úgy imádkozik

Az idegenlégiós katona sír
Mások előbb még magabiztosan
Most álarc nélkül pánikba esnek
De mert teszik a magukét jól teszik
Boldogok akik minden időben igazat vallnak

Ingerültek száműzöttek elpuhultak
Egy csöndes kávézóban írom ezt
Egy szupercivilizált országban
Kedvem lett volna ebből a zsiros témából
Ódát írni de nedves lelkem nem ég a vágtyól

Játszótársam sarki csillag
Az igazat vallva ódát hogyan írhatnék
Miként őrizheted ünneplőruhád vasaltságát
Az igazat vallva mi jöhet ki belőled
De mindenképpen jó rendkívül jó ez így

Stockholm, 1995. VII. 26.

A tájtól erőszakoltan

Violat de peisaj

A tük mint holdsugarak
Melyeket a sötétség ügyesen kezel
Angyali mozdulatom kibontva terel
Idegen kezeim félénken remegő agarak

A csukahallgatástól lettem rosszul
Hogy ezt a költeményt békében írjam
Hogy készülő árnyak támadását lebíriam
Töprengésem saját húsomba szorul

Tojáshéjamból rég kiforgattak már
Ficamítottak a tárgyak zsugorítottak
Mások érzései bögrébe szorítottak
Most teknőspáncélomat töri a táj

Erővel költözik bennem az ellen
Fűzek fúródznak lándzsaként belém
Nagykanállal merít belőlem az ég
Húsom fölött elsötétült a felleg

Mintha csontjaimban a sátán villámlana
Szemeim maguktól lombikban görgönek
Vagy végtelenült kuglizóban pörögnek
Nincs olyan kép amely útjukba állana

Fehér műanyagpillangó a párzásom
Idegeim olykor a torkomba gyűlnek
Drótgomolyagként a rontásomra törnek
Szájüregemben karmolják hallgatásom

Koccanó fogaim közé esnek gúnyosan
 Papírt szegezve mereven nézik a távont
 Láthatatlan száraz tüleveleket tárolt
 Fagyott hótakarón a fény gúnycsillagosan

Románból fordította: **Tar Károly**

Alexandru Dohi önmagáról:

Földre szálltam Máramarosszigeten, 1955. június 4-én, akkor tájt, amikor az Ikrek már kezdenek visszahúzódni. Tétovázó, balos, – netán nevetséges természetből adódóan lehetséges, hogy először vagyok itt az ember vitatható képében. Valószínűleg fiatal, hogy ne mondjam megkésétt lélek vagyok itt, amikor „bomlik a vásár”.

Tíz éves vagyok, amikor meghalt apám – egyszerű jelenlétével megértettem őt. Hiánya miatt kezdtem el írni, lehetséges, hogy a szó a hiányból terem. Anyám szófogadó és istenhívő, egy szeszgyárban dolgozott, kis pénzéből a kolozsvári Képzőművészeti Liceumba küldött. 1974-ben érettségiztem, aztán a Duna-deltában halászként dolgoztam, a katonaeimeimet a brassói tűzoltóknál töltöttem. Aztán voltam kirakatrendező, szobafestő, kőműves, kőfaragó, tejkihordó, erdei gyümölcs-szedő, sorsjegyárus, sírásó, tisztviselő a temetkezési vállalatnál, postás, rajztanár, csempekályhás, földtani kutató, közfürdő főnök. 1979-ben megnősültem, három gyerekünk van: Emanuel 22, Elena 20, Artur Paulus 12 éves. 1986-ban Svédországba szöktem. Itt röviden felsorolva üzleti kifutóként, pincérként, nevelőként, kertészként, samaritánus gondozóként dolgoztam.

1977-ben közöltem először. Aztán sorra több romániai folyóiratban jelentek meg verseim. 1983-ban jelent meg első kötetem: *Caietul debutanților* (A bemutatkozó füzet), melyet a *Cartea definițiilor* (Meghatározások könyve) a *Calul de febră* (A lázló), és a *Cartea aromelor* (Illatok könyve) követett. Íróasztalom tele van könyveimmel: *Cartea dilemelor* (Kétségek könyve), *Aspecte și ipostează* (Arculatok és feltevések) *Diafania* (Áttetszőség) és mások. Itt Svédországban többször is közöltem a Mozaik című svéd folyóiratban, festményeimet, grafikáimat olykor kiállítom, könyveim borítóját is magam tervezem.

Ingibjörg Haraldsdóttir (sz. 1942)**Hazám**

Nincs rá más nevem
Dalom sincs hozzá méltó
Képem se melybe minden bérce
gejzire porló vízesése
honfoglalója
hőse
szorgos lakója
békés csordája
beleférne

de állj ide mellém a sötétbe
lélegezd be föld-fű-moszat-nádszagú levegőjét
hadd hogy eláradjon benned

s ízeled meg nyelveden a szót:
otthon
Itt vagyok otthon

A nő

Mikor az utolsó szót kimondták
mikor sorsunkat megvitatták
s döntöttek jövőnkről
mármint a férfimunka végén
kezet ráznak a poharak felett
s a döntő pillanatban
– jön a nő
mindig jön egy
hogy leszedje az asztalt
és kiszellőztesse
a telefüstölt tárgyalótermet.
Ahogy dukál.

Idegenben

Aki meglát a városi forgatagban
azt hihetné otthon vagyok
s hogy ahhoz a pálmafához
rejtett közöm van
míg rájön hogy lépteimben
más taktus dobog.

Nemrég azt hittem
mindegy hol alszom:
a kikötőben vár a hajó.
Aztán elment.

A móló megroskadt.
Lassan már gyűjtősnak se jó.

Életem szerdái egyetlen hosszú
trópusi nappá mosódnak össze
idegen lázzal déli felhőszakadással
hanyatt-homlok kibomló-kiégő naplementével.

S a város mint egy nyüzsgő hangyaboly.

Mi

Mit tudsz rólam
mit tudok rólad?

és az éj ami jön-megy menetrend szerint
mit tudhat mirőlünk?

Kávészünet

Hát nem kiszámíthatatlan ez az élet
ahogy peregnek
a kurta napok
a hetekből hónapok lesznek

azokból évek
mi meg csak nézzük
ahogy elhúz a kocsisor –
mi lesz velünk időtlenül
s mikor az évek századokká nyúlnak
mi lesz mindezzel itt körülöttünk
ezzel a szombattal
a torreádor dallal a rádióban
és a vászoncipőmmel
meg ezzel a kövel
amin ülök?

Üdvösség

Valljuk be:
üdvösség sincsen ingyen.

Jólesik lábujjainkat
egy kedves öreg bokájának nyomva
melengetni az ágyban
s ismerni a szertartásrendet.
Kellemes a döntést másra hagyni
s gyöngeségünk a szerelemre fogni.

Valljuk be:
a biztonságérzet se rossz dolog.

Mervel Ferenc fordításai

Ingibjörg Haraldsdóttir

(sz. 1942)

A legsokoldalúbb izlandi alkotók egyike: költő, újságíró, műfordító, színházi rendező. 1994-től 1998-ig az Izlandi Írószövetség elnöke. Évekig tanult, dolgozott külföldön, s egész sor rangos művet ültetett át anyanyelvére – klasszikusokat és moderneket, prózát, lírát egyaránt. Legtöbbet spanyol és orosz nyelvből. Talvaly készült el például Dosztojevszkij Ördögökjével. Persze tolmácsolt angol szerzőktől is, és a napokban jelenik meg fordításában Tomas Tranströmer svéd költő legutóbbi verseskötete, a Gyászgondola.

Ingibjörg Haraldsdóttir költészete konkrét, szenvedélyes, szenzuális; közvetlenségével meglepi érzéseinket. Versei tömörek, érzelem, indulat, intuíció lüktet bennük. Szavai sokáig visszhangzanak asszociációink erdejében. Mint ez a strófa is: „Egyetlen vagyunk / önmagunk vagyunk / meg hát a szavak / amiket átgýrunk koptatunk / míg a harci tűz kilobban / melyik értelmét / máig sem értjük...” Az igazi költemény párlat, melynek minden cseppje aranyat ér: gyógyszer a százcsatornás médiaárban fulladozónak – belső használatra.

Az izlandi költészetben ma minden stílus fellelhető. Egyes költők visszavisszatérnek a tradicionális kötött formákhoz is. A rím és az asszonánc szintén be-betéved olykor a szabad versbe, de Ingibjörg Haraldsdóttir esetében sohasem amolyan karácsonyfadisz.

Témaválasztásában beskatulyázhatatlan. Ugyanúgy megtalálható nála az érzések gazdag spektruma, mint az éles szemű társadalomkritika. Megható humorral ír a nősors törékeny dimenzióiról: „[...] Bár a női fej / cseppet sem nehéz / mégis oly könnyű / elveszíteni / az önbizalomról nem is beszélve / – / Megezik / hogy a nő leveszi – / combjai közt melengeti / – / Hófehér fej / lehunyt szemekkel / a hosszú szárítókötélen / Kibomlott haja / meg- / meglibben / a szentképes fényben.” (Női fej, 1995). Ír az örök emberiről: a szerelemtől, csalódásról, kiábrándulásról, ír az anyaságról, gyermeknevelésről, az öregedésről, a feltarthatatlan száguldó időről, az egyedüllétről, a kulcstalan magunkba zárt fájdalomról, kétségéről, félelemről, de szavakba önti – vési – a századvég s az ezredküszöb közös gondjait, súlyos kérdéseit is.

Nosztaigia című verse az útkeresés váratlan buktatóiról vall: „Nem hiányzik a múlt / szépsége nem kísért / csak álmait gyászolom / most hogy / oly sötét / és hideg van / s hogy egyre nagyobb az úr / a ma / és az elképzelt jövő közt.” Né-mely verse már-már kép-szó ötvözet, merít mindkettő kincseiből: „Őszi levelek / rozsdás-vörösek / szakadnak le az ágról / kavarnak a fákról / a szélviharban.” (Őszi levelek.) Öt verseskötetet publikált eddig. 1993-ban elnyerte az Északi Tanács irodalmi díját. Számos verse több nyelven megjelent különböző kiadványokban, irodalmi folyóiratokban.

Mervel Ferenc

László Patricia

A gyalui cukrász

A márciusi köddel hömpölyögték végig az országúton. Örültek, hogy túl vannak a falu határán. Most csak ők ketten voltak hatalmas boldogságukkal. Csörömpölt a kerék, s kövek görögtek tejfehéren. Dezső átölelte gyöngyvirág szemű, kicsi asszonyát, közelebb húzta magához, s puha szorítással takarta be melegáramú csöndtakaróval. Fátyolosan lányok voltak a távolban a kemény, magas gyalui havasok. A Hideg-Szamos zúgó fagyöngyhangját követték hosszan kitaratóan. Aztán a ködöt megtörte a piroskásan kacérkodó első napsugár. S kúszott fennebb, egyre merészebben. Pajkosan körbeszaladt a Leányvár falain, s aztán végigragyogta a serkenő mezőket, a laposra fogyott szénaboglyákat, s a körülük bolygó jószágokat. S ők mentek a fény nyomán, a városba, haza. Kolozsvárra. A monostori út derekán megállt a szekér, s a férfi könnyedén leugrott.

– Csak felrohanok anyámhoz. Jössz-e velem?

– Inkább itt várok rád. Kicsit figyelem az utat. Milyen divat járja? Hallgatom a jövő-menő újságokat.

– Jó. Sietek.

Gyors léptekkel haladt keresztül a zöld csengettyűs Mikó-kerten. A kis Dezső jött vele szembe, egyre gyorsabban követte a magasra röppenő bőrt, s rúgta magasra, magasra a békés, bölcsességfák tetejét verve. Valamire készült. Hirtelen befordult a klinikákra. Jól ismerte a járást, sokszor kopogott végig a hosszú kőfolyosókon apja ebédjével. A kisfiú sem keltett feltűnést, szabadon mozoghatott. S ő ment óriás elhatározással. Elővette a zsebébe rejtett fogót, s lassan, de rendszeresen vágni kezdte a rácsokat. Mikor már jókora nyílást hasított, hívni kezdte a kutyát: „Rekszi, Rekszi... gyere szabad vagy. Gyertek kutyák itt a szabadulások napja. Hé! Igyekez! Rajtatok sem kísérleteznek többet. Vigyázzatok a bőrötökre, hogy ne jussatok újra sintér kézre. Nyomás” – ujjongta, s büszkén szökött ki Rekszivel a legközelebbi ablakon. Zengett a lelke, s tudta valami nagyot cselekedett.

S már ott is volt a régi ház előtt, kettősével szedte a lépcsőket fel az emeletre, betoppant az alacsony szobába, s erős karjával megforgatta az öregasszonyt.

– Anyám, figyelj rám. Nagy hírem van. A gyalui pap férjhez adja a lányát. Nagy dinomdánom lesz, hivatalos az egész falu, de még a szomszéd falú színe-java is. Hat ökröt vágnak, majorságot. Tegnap átjött hozzám a pap. Azt mondta, cukrász úr, süssön nekem ötven tortát, meg a menyasszonyi tortát is magára bízom. Az aprósüteménnyel csak elbajlódnak az asszonyok. De szép legyen ám, mint a menyasszony. Kijönnek a lakodalomba a kolozsvári tanárok is, tudod anyám, itt tanul az a lány. S szépen fizet a pap. S biztos munka is lesz utána szépszámmal. Szép lesz az a torta, megígértem neki. Meg az összes többi, amit majd készítek.

Kell a munka. Erősen. Meglásd anyám, két, három év és hazajövünk, műhelyt vásárolunk itt, Kolozsváron. Megyünk most le a piactérre, beszerezni.

S megcsókolta könnyes anyját.

A piacra érvén megpattant az arany-kék égbolt, s ezer darabra szakadva gurult tovább a déli napfény. Ragyogó porban lelt szállást, asszonykontyban fényességet, kalap tollán menedéket. A gyöngyvirágszemű végigtáncolt a piacon, ránevetett a piros lányokra, kik csörrenő, vörös gyöngyökkel hajoltak a szép rendezett sorokba fektetett portéka fölé. Alkudozott egy ködkoronás karfiolra, kerített a kosarába egy zafírló ugorkát, két aranyló cukorkörtét, megcsodálta a pocakosodó gombákat. Aztán egy cigányasszonnyal kezdett, hosszú alkuba. Forgatta a lángba szökkenő vörös mázaslábost. S addig ígézte még az is vele tartott.

– Márvány hagyma, te is gyere, lencse, borsó – gyerekeknek. Egy kötés zsengetestű, friss murok is elkel. Két kiló rézszínű krumplit még kérek.

A suhogó áruskötény pedig cikázva libbent, mérte csomagolta a terméket. Dezső mosolygó szívvel követte mindenhova. Nulláslisztet keresett a tortasütéshez, dióra, mogyoróra volt szüksége, meg fehérén kristályló cukorra. Utoljára a virágsort bogarászták végig, primulát kerestek. Szerették a borzasan kéklő labdáit, incselkedő illatát. Mikor elkészültek a vásárlással, szép rendben mindent felpakoltak a szekérre.

Pihentek. A Malomárok partján. Két hatalmas sósperec társaságában.

Aprócsillagos úton értek vissza a faluba. A sarki cukrászda ablakát gyenge fény övezte. A két kislány álmában békét mosolygott. A hatalmas dunyhákat a cukrászda összetolt asztalaira cipelték át, a hideg, fütetlen szobából. A vidám kemenceláng melegítette zugban hajtották fejüket állomra.

Anyjuk fénylő szeme végigsimított arcoskájukon, s látta velük együtt a koszorús tündérek lejtő táncát, a fellibbenő kékmadarat, meg a rózsák csodálatos hercegnőjét.

Zsongva ébredt másnap a család, élet-kemencéjükben már csapkodott a láng. A mester munkához látott. Szépen beosztotta mindennapra a tennivalókat, egész az esküvő napjáig. Először: sülnek a tortalapok. Óriásnyi barna, mázas tálba fehérlő liszthegy állt, s a gyakorlott kéz rendre naptojások tömegét törte fel. A fehérje külön tálba került, míg a sárga labdák körülgyöngyözték a hegyet. Aztán pontosan kimért cukoreső permetezett a tájra, majd a fehérjékből készült felhősátor mindent elborított. Az inas férfikéz jól összedolgozta a masszát, forgott a habverő, aztán kisebb tálakba osztotta szét az anyagot. Belenevetett az edényekbe. – Gyerekek varázsoljunk! Hozzátok a cukorfestékeket, vaníliát, eszenceket.

Az ízek kavalkádját, a színek legszélesebb skálájával párosították, s a lányok lesve figyelték a megannyi apró titok nyomán előállt csodákat. A vanílialap sárga lett, a meggytortának való vörösbe szökkenet, a puncsé pedig három színben márványlott: kakaóbarna, bordó és arany. Igazán fenséges. A tálakból rendre átszottyantak a tortasütőkbe, s az igazi varázslatnak a kemence

zárt ajtaja mögött kellett megtörténnie. Hogy biztosak legyenek a sikerben, felkapták az edényeket és háromszor balra fordultak vele, miközben a varázsigt suttogták „sundám – bundám, sundám – bundám, sundám – bundám.”

Délire a jeges is megérkezett, zöttyögő szekeréről a kapu elé rakta a hatalmas téglalapokra metszett jégdarabokat. A család aztán elkezdte a pincébe való szállítást, és egész hétre újabb meg újabb jégrakományt rendelt.

Egy egész napot vett igénybe a finom kis díszek elkészítése. Ez volt a legszebb nap. Az olvasztott cukrot pillanatok alatt formálta a mesteri kéz. Rózsáknak kertje került ki az ügyes ujjak közül, levelek, virágok a cukrászat legpazarabb színeiben, valamennyi egyedi darab, formájától, nagyságánál fogva. Csupa mesevilág. Formák segítségével készültek a szívek, szerencsepatkók, gyűrűk. A fából faragott domború formákat a sima lisztbe nyomta Dezső, s az így keletkezett kráterekbe beleömlött a forró cukorláva, aztán szép, lassan kihűlt, s nem maradt más hátra, mint lekefélni a lisztet a formákról. A vacsoracsillag ragyogva köszöntötte a családot mire a pergeltcukros diók hada is felsorakozott.

A következő napokra maradt a krémek elkészítése, a lapok közé töltése, tortáká való formálása. Hatalmas tudást igényelt a pontos felépítés, az íz-párosítások harmóniájának létrehozása. Egy világeremtés volt ez, melyben mindennek meg kellett találni a pontos helyét, hibákat kizárva, hisz bármely tortalap csak bizonyos töltelék párjával léphet nászra, s megfelelő díszítéssel koszorúzva. S ezt a édes világot mesterien ismerte Dezső. Fénylő szemekkel csodálta meg valamennyit. Lassan körbeforgatta, s szigorúan ellenőrizte, hogy tökéletes-e a mű.

Aztán a nagy nap is besomfordált a család életébe. Az utolsó nap. A mester kissé izgult, mint vizsga előtt a kisdíák. A megmérettetés napja ez, délelőtt készül a menyasszonyi torta, aztán szép sorba felsorakoznak a társai is és indulnak a lagziba. A férfinek ragyogott az arca, tudta hogy nem hiába dolgozik, majd gratulál a pap a remekművekhez, megcsodálják a kolozsvári vendégek is, és aztán lesz sok megrendelés. Hozzá jár majd minden valamirevaló ember, aki cukrászati esztétikára vágyik. Mert a cukrászat művészet. Művészet minden színvonalon. Szobrászat puha anyagokból, mellyel nehezebbel birkózik a kéz mint a kövel vagy fával. A cukrász jó ismerője az anyagok sűrűségének, szilárdságának, s ezt tetézi a szín, az íz, felkeltve minden érzék vágyát, mely óhajta a szépet. A sütemény nem egyéb, mint a megtestesült szinesztézia. Dezső bement a cukrászdába, a családot elküldte kémlelni a faluba, neki már úgy sem volt szüksége a segítségükre. A lányok pedig, hát, ők szeretik megforgatni, a pörgő, színes lakodalomba induló szoknyákat, megcibálni a felszalagozott fonatokat, és egyszerűen elvegyülni a falusi kavalkádban. Becsukta az ajtót, betette az ablakok támláját és beült a nagy székbe. Csend volt. Életet lehelni az előtte heverő tortalapokba. Meditált. Minden torta egyedi és egyedülálló ezen a világon, mindegyik csak egyszer elkészíthető, és akkor egyszer nagyszerű kell, hogy legyen. Tükröznie kell annak az érzéseit, akinek készül. Meg kell teremte-

nie egy falu lakodalmas hangulatát, sziporkázó, felejthetetlen élményt. Egyszóval, Dezső világot teremtett.

Kimért mozdulatokkal vette elő a család féltve őrzött, egyetlen értéktárgyát, egy karcsú tálát. Kehelylábakon trónolt a szökőkútként feltörő tál, halvány rózsaszínjét vékony erezet kacskaringózta be, a közepén pedig határozott betűk futottak körbe, könyörgőn „Isten álld meg a magyart”. S a tál zengése hangzatos volt a fülnek is, a legkisebb koccintásra harangok csendültek benne. Óvatos kezek helyezték el az első tortalapot a muzsikás tálra, kenték simára a fényes, fehér krémet, míg elkészült az első emelet. Erre az alapra támaszkodik az egész építmény, még kétemeletnyi magasságban. A szinteket markáns cukorból faragott oszlopok tartják, az oszlopokat pedig vörös márvány futórózsa tarkítja, apró zöld ágai tovakúsznak a cukorvilág minden tájára. A legtetején egy törekeny, éppen nyílni készülő bimbó, egy fiatal lány életbe szökkenő virága.

A mű elkészült. És tökéletes volt. Vizsgálódó szemek kerestek javításra szoruló hibát rajta, de harmóniáját a legkisebb virág vagy levél, hozzáadása vagy elvétele is megbontotta volna. Egyszerűen hibátlan!

És akkor a mester feltépte az ablaktámlákat, beeresztette a fénylő napot, hogy megcsiklandozza a rózsakertet. És örült.

Ujjongott!

Aztán kiállt a cukrászda elé, nekitámaszkodott a falnak, keresztbe tette a lábát. Nyugodt, elégedett mosoly fénylett az arcán. Várta a szekeret, hogy vigye a tortákat.

Egyszer a hosszú, egyenes utca végén megjelent az asszony. Lassan, nagyon lassan jött. A gyerekek nem voltak vele. Ahogy közelebb ért, összehúzta a kendőt a vállán, majd bátorítón dörzsölgette a karjait. Odalépett a férje elé. Lesütötte a szemét. Aztán elkezdte.

– A vőlegény továbbállt. Szeretője volt Kolozsváron. A pap lánya csak arra kellett, hogy megmutassa annak a városi asszonynak, hogy ha nem megy hozzá, talál ő magának különbet is. De az asszony eljött érte. Hozta a pulyáját is. Az úton, a templom felé találkoztak. Aztán elmentek, mintha itt se lettek volna. Az ünnepnek vége. Maradt a szégyen. Tortára pedig nincs szükség.

A férfi egyre haloványabb lett. Megkapaszkodott a kilincsbe. Remegett. Betántorodott az ajtón. S a gyalui cukrászda ablaktámlái lassan lerogyantak.

László Patricia Amarilla önmagáról:

1971-et írtak mikor Kolozsváron megszülettem. Elég sok iskolában megfordultam. Mélyebb nyomot hagyott bennem az Apáczai nevét viselő kolozsvári és a nagyváradai Pedagógiai Intézet. Visszatérve szülővárosomba, a Báthory István gimnáziumba végeztem. Érettségi után indult el a családnk, a már két éve Svédországban tartózkodó Édesanyámhoz. Egy és fél év után újra csomagoltam, és visszaköltöztem oda, ahonnan elindultam, a számomra világ közepét jelentő Kolozsvárra. A Bolyai Tudományegyetem magyar-angol szak hallgatója voltam, 1996-ban végeztem. Ezután tértem vissza Svédországba, az egyetemi évek alatt megismert férjemmel és Alettával, az első kisbabánkkal. Azóta még két gyerekünk született: Dóra és Edina.

Az utolsó magyar óránkon Tibád tanár úr azzal búcsúzott tőlünk, hogy a magyarság fennmaradásának egy módja van: „Vállaljatok minél több gyereket!”

Bitay Zsolt**Úgy jöttem**

Úgy jöttem meg, mint aki sohasem lesz.
Az éjszaka könnyű szárnyán
Csendben megpihenek
Kopott csizmámról letörlöm a port
Önmagammal bátran szembenézek
Úgy vagyok itt, mint akinek nyoma sincs.
A nappalok nehéz ködjén
Egyszer keresztülvágok
S ha magamra lelek a törött tükörben
Úgy megyek el, mint aki sohasem volt.

(1999. jún. 30., Borås)

Minden összedől

... mert lassan minden összedől
Én továbbállok
És nyomaimat beledi a por
Lassan leomlik minden
Dörejük elnyomja néma kiáltásom

S mert lassan minden összedől
Utoljára fürkészem a kék eget
A napfény békésen simítja arcomat
Miközben minden szétporlik
Felépítem homokváramat
És csendben továbbmegyek.

(1999. máj. 17., Borås)

Angyal

Egy angyal jár köztünk
Kék szeméből
Mosolyog ránk a remény
Arany haján
Megtörik a fény
Átfagyott lelkeket
Takar be ragyogása.
Hófehér csillogó szárnyakon
Jött az angyal közénk
A szemébe nézek, s ha álmodom
Kezemben tartom a kezét

(1998. aug. 31., Borås)

Ha eljön az alkony

... és ha eljön az alkony
Úgy szeress, ahogy gyűlölnél
És meglátod, az órák meghajolnak
Szívdobbanásaid előtt.

... és ha eljön az alkony
Úgy hívj, ahogy elküldenél.
Meglátod, az utca kövén
Megcsillan majd a remény.

... és ha eljön az alkony
Úgy örülj, ahogy bánkódnál
És meglátod, pille szárnyakon
A vigasz megtalál.

... és ha eljön az alkony
Úgy élj, ahogy meghalnál
Meglátod, többé nem jövök,
Utadra nem lépek soha már.

Bitay Zsolt magáról röviden:

1973. május 21-én születtem Kolozsváron, Erdély fővárosában.

1992. december 20. óta Svédországban élek, Boråsban.

Alakulása (1994) óta tagja és borási körzet vezetője, 2001. májusa óta titkára vagyok a SOMIT-nak (Svédországi Magyar Ifjak Társasága).

1999. jún. 15-e óta MCSE (Microsoft Certified Systems Engineer) vagyok. Ezenkívül versírással is foglalkozom.

Schapira Zoltán

A hagyomány és a korszerű küzdelme*

A második világháború éveit a nyugati országok számára valóságos korszerűsödést jelentettek minden területen. Érvényes ez a skandináv országokra is, ahol a hetvenes évekig a szociáldemokrácia eszmei jelképe alatt a népi reformok bizonyos lendületre kényszerítették a társadalmat. Itt az ősi élet sajátosan, a korszerű szellem nyomása alatt változott, az egyének között máshol nem található, demokratikus kiegyenlítődést eredményezve. Ezek a változások társadalmi és nem kevésbé politikai téren visszatükröződtek a művelődésben. Érdekes azonban, hogy az ötvenes években a korszerű irányzatokat Svédországban bizonyos fenntartással fogadták, többen elutasították az újításokat, különösen a tüntetően erőszakos változtatásokat. Másfelől a korszerűsítés élenjárói felmondva a hagyományos formákat és elősegítve azok rombolását, saját esztétikájukat a leghaladottabbnak, a legéletesebbnek nyilvánították. A korszerűsítés kísérleteit a művészet minden ágában felleljük, beleértve az irodalmat és a színházat is, amelyek beolvadtak végül, egyféle, sajátos nyomatékú, határozottan pszichológiai posztmodernizmusba. Ebben az összefüggésben kell szemlélnünk Norén Lars irodalmi munkásságát is, amely világosan látható módon magában hordja azokat az ellentmondásokat, amelyek az elmúlt évtizedek műveltségét jellemzik, egyfelől a politikai jámborságot, kar a karban haladva az ésszerű derülátással, de szemléltetve ugyanakkor azt a társadalmi bágyadtságot, azt a végzetesen fásult nemtörődömséget, amely a ragyogó külsőségeket mutató jóléti társadalom arca mögött rejtőzik. A hagyományos irodalom szálainak cáfolata bizonyos esztétikai zűrzavart okozott, Norén Lars** annak a nonkonformista, tiltakozó fiatal nemzedéknek jeles tagja, aki vállalja az idősebbek és a lusta társadalom előtti megmérettetést. Az új írói nemzedék nem ismeri el a régi mestereket, a klasszikus bálványokat, hanem nagyravágyóan saját magát eszményíti. Ezeknek a korszerűsítést igenelő fiataloknak az alkotásaiban, az önmagukban tetszelgés érvényesül, felfedezik a pszichoszimbolizmus rendszerét. Munkáikban nem találjuk a hagyományost, a klasszikus irodalom alapvető szabályait megkérdőjelezik. Norén Lars egyike azoknak, akik már indulásuk idején megszabadultak minden szigorú esztétikai szabványtól. Számára az irodalmi alkotás már a közlés előtt olyan önfelzabardító gyakorlat, amely az érzékcsalódás szerencsés jegyét, a pszichológikus megszállottságot gyakorolja, amely az erkölcsi stresszt magán viselő, a társadalom gyengébb rétegeinek ingatag, alkalmazkodni képtelen egyedeit megrázó korszerűsödés ténye eléállítja. Ezért írásai elsősorban az egyén nyomottságát mutatják, szemlélteti, felvillantja nagy vonalakban az egyén sorsában, a tolongók társadalmának távlati képét.

A nonkonformista nemzedék

Kétségtelenül Norén Lars irodalmi műveiben tükröződnek a legjellemzőbben a hetvenes évektől máig tartó társadalomlélektani kérdések. Nylander Lars kritikus terjedelmes elemző tanulmányban – *Den långa vägen hem (A hazatartó hosszú út)*, Östling Brutus Könyvkiadó, Stockholm/Stehag, 1977– foglalkozik ezzel, és megkülönböztet Norén Lars alkotó folyamatában hat ismereti és lélektani vizsgálatra alkalmas szintet. Megjegyzésre érdemes, hogy Mikael van Reis kritikájában – *Det slutna rummet (Zárt tér)*, Bonniers Albert Könyvkiadó, 1988 – elfogadja és részletesen tárgyalja Norén Lars alkotási szintjeit. A kritika általában a jelképes erkölcsiség törvényeinek megfelelően a jelenkori lélektani viták sorába rendeli Norén Lars írásait.

Nylander Lars általánosítva az első szintet *Feliratok és tárgyak* cím alá sorolja. Mikael van Reis véleménye szerint az ebben az időszakban keletkezett Norén Lars írások a *Romboló fény tere* jelét viselik magukon, egy olyan költészetét, amely a pánikos félelem, a gyötrő, tudathasadásos elmezavar jegyeit mutatja. Az 1960-as évek időszakára gondolt, amikor a költő *Syrener, snö (Orgona, hó)*, *De verbala resterna av en bildprakt som förgår (Azoknak a tovatűnő, ragyogó képeknek a szófoszlányai)* keletkeztek. Norén Lars ezekkel a művekkel olyan tematikus távlatokat nyitott, amelyet később más szinten és más erővel folytatott. Amikor minden erejével saját költői terét, lírájának személyes jegyeit kereste, az ötvenes évek korszerű költészetének vonalában. Már a *Syrener, snö* című kötetének első versében megjelenik különleges erotikus motívuma, amely más, mint az az anyai szeretet, ami az anya-nő érzéki képének drámai visszaidézésével megkettőzött felfokozott érzékenységének a terméke.

meghatároztam a feladataidat
 megégettem csipőd
 és láttam a nyírfát lidérces tűzbe fűlni
 a hangyák borostyánkő csillogású országában
 magzatmeztelen láttalak
 halottam zsákmánymadár sikolyod
 rádvetették maguk lábad bőrét barázdálva
 a kedvtelések győzelemittas rekkenő sötétségében
 láttalak amint feloldódtál a lány füzek és a kakukk csizmacskája között
 és házunkba jött a egy sirállyal a magány
 az öreg vasúti átjáró felett lebegett
 láttalak feldúlva a száraz és fehér darázs-fészket
 akkor megöregedtem és azon a reggel megöszültél
 (—————)
 többször meghaltál, ködbe repültem gabonaföldek fölé

Az én lélektani átalakulásának mélyen drámai helyzete ez. Az alany szimbolikus töltése egyedi, lelki megszállottságot mutat.

A második szintet Nylander Lars a hasadásos elmezavar- (szkrizofrén) költészet pompás szóképei jellemzik, Mikael van Reis folytatva a zártság sugalmazását, Norén Lars költészetét a fehér térhez tartozónak nevezi.

Ebben a szakaszban ez a fajta költészet addig fejlődik, míg az építő feszültség szintjére emeli tárgyát. Az ezután következő írások az elsődleges szimbolizmus „anyajogú test” iránti hűségét javasolják a pszichoszexuális tárgykör hasznolásának pánikszzerű visszatükrözésével. Ezekben a szónoki megfogalmazásokban kereshetők az anyaságnak azon nyomait, amelyek kiemelik az új csábításait. A költő igyekezetében arra összpontosít, hogy jelentőset mondjon, vagy inkább metaforát alkosson, hiszen minden jelentőségének kiinduló pontja az eredetiséget mutató tér. Így alakítja költői, túlzottan realista nyelvezetét, ragyogó költői képekkel, amely az „anyajogú test” átalakításával, özönlő jelenlétével egyben rejtett valóság is. Norén alkotása egy olyan lelki megrázkódtatás középpontjából eredő félelem keltette meneküléssel kezdődik, amelyet a valóságtól való menekülés egyik formájának magyarázhatunk.

Következő műveiben szkizo-költészete kísérlet arra, hogy szimbolikus távol-ságot teremtve a továbbiakban ez lehessen és legyen az alapelve.

A harmadik szintje az *Alakulás és jelentés*, ahogyan ezt Nylander Lars látja, miközben Mikael von Reis ezt *Utolsó térnek* nevezi.

1969 és 1973 között ödipuszi szintjével és szubjektivistá, egyéni utánzással mutatkozik, és kezdi kialakítani alkotói rendszerének alapjait. Itt nyilvánvalónak tűnik a társadalmi valósághoz való közeledése, együttérzése a szegény lelkekkel – főként a színházi művekben – , énjének (az életcél kereső hősnek), hogy személyiségét érvényesítse. De óhaját aláaknázzák félelmei, az írónak itt fel kell fedeznie hőseinek tudatválságát. Megjelenik a lappangó halál motívuma, amelyre a lét jelképeként a bizonytalan apa gyakori témája rárakódik.

A negyedik alkotási szintet *Az alanyiség és ellenállás* szintjének nevezi Nylander Lars, míg Mikael von Reis *A leírhatatlan térről* beszél. az 1974-1978-as években a költő egy másik személyre hivatkozva dialogizál a szó szerinti énről összpontosítva. A költői beszéd társadalmi értéke a társadalmi valóság közegeiben elvont nyelvi formában feloldódik az áradó lírai közérzetben. A szavakat már nem a az emberi közlés módján használja, hanem a tiszta szó kimondásával tárgya ontológiai kifejezésére törekszik. Ennek eredményeként olyan társításokká, nem megengedett szabályok játékosságává, szövegközi értelmezhetőséggé, érzékfeletti költészetté fejlődik, amely inkább a nyelvi kifejezés lehetetlenségét sarkítja, mint inkább, hogy alárendelné ezt a közlési lehetőségének és az irodalmi utánzásnak.

*

Az ötödik szint a *Borús tér*, ahogyan ezt Mikael van Reis nevezi, amely egybe-

hangzik a Nylander Lars által alkalmazott címkével: *A zárt tér alapjai*. Az 1978-1980-as időszakról van szó, amely főként drámai alkotásokban bővelkedő, a Modet att döda (A gyilkosság bátorsága) című darabtól az Oreste (Oresztész) című alkotásáig. Ezekben az anya vagy az apa elpusztítása új szimbolikus jelentéssel, naturalista környezetben jelenik meg. A hősök mai énjének, tragikus szembeállításuknak, az elszemélytelenedés megszállottságát is kivetítő harca ez. Az alkotó én valóságos jelenléte hiányzik a szövegből, a szereplők megkettőzött jellemében jelentkezik. Az eredetiség kérdése teljes egészében áttevődik a magától értetődő közvetlen kifejezésére, a lényeg előli folyamatos meneküléstől az én társadalmi kölcsönös szubjektivizmusába.

Végül a Norén alkotásainak hatodik szintje *hazaérkezés* az elszemélyesedésbe, ahogyan ezt Nylander Lars látja, miközben Mikael van Reis ezt mindent átfogó *Zárt térnek* nevezi. Az 1980-1990-es években Norén Lars a szuprarealizmus jegyében alkot. Az *En fruktansvärd lycka* (Borzasztó szerencse) és az *Underjordens leende* (Földalatti mosoly) című darabjai ezt bizonyítják. Visszatér régebbi témáihoz és motívumaihoz, érettebb stílussal nyúl egykori konfliktusaihoz. Lélekesztétikai visszatekintéssel elemzi énjét, hogy végül kizárólagos szubjektivizmusa mellett döntson, hogy ne egy másik, hanem egy összetéveszthetetlen Norén Larst személyesíthessen meg. Ennek tudhatjuk be a műveiben szereplő hősök szövegeinek alanyi kiforrottságát. Műveinek dramaturgiája összetettebbé, a szélsőségeket érintő belső élésekkel színvonalasabbá válik. A gyötrő lélekkór jelképrendszerével alakítja ki sajátos irodalmát.

* A szerző *A svéd irodalom távlatai a második világháború után* című a kolozsvári Babes-Bolyai Egyetem irodalmi fakultása színház részlegén bemutatott román nyelvű doktori dolgozatának részlete.

** A szegény családból származó Norén Lars nem annyira anyagi nélkülözést, mint inkább a szülei közötti állandó feszültséget szenvedte, amelynek eredményeképpen a szerelem és a gyűlölet, az imádat és a megvetés tartalma a folytonos veszekedések és villongások hatására ellentmondásosak.

Norén Lars 1944-ben született Stockholmban. A világháború utáni évek jellemzik gyermekkorát. Öt éves volt, amikor családja északról a jobb megélhetés reményében déli Skåne tartományba költözött. Szülei egy szálloda mindenesei voltak. A család a szálloda egyik szobájában lakott, a kis Lars lelki sérülései, a bezártság, a fogság érzése innen ered. Családjuk lassan széthull. Alkoholista apjának hosszas kórházi kezelése sokba kerül. Gyenge akarat erejű ember lévén, nem tartja be az orvosi utasításokat, ezzel nehéz sorsba dönti családját, a végzetes sors szeszélye folytán felesége rákbetegségben szenved. A serdülőkor küszöbén Norén Lars anyja fájdalmas halálküzdelmének tanúja. Mindez romboló hatással van rá, érzékeny lelkűvé, idegsérültté válik, erkölcsi visszahatásként magányos lesz, beteges egyedüllétéből, hatalmas erőfeszítéssel, írással, saját gyötrelmeinek kifejezésével akar kitörni. Révületeiben rövid prózát, verset, vallomást ír, nem azért, hogy valakivel kapcsolatot teremtsen, hogy megossza személyes nyugtalanságait, hanem, mert feledni

akarja mindazt, ami a körülfogja, az életben, és amelytől szabadulni akar a szó megtisztító erejével. „Azért írok, hogy felszabaduljak / attól, amit írtam. A szabadulásomért élek / attól, amit eddig éltem” – vallja később az 1969-ben kiadott *Revolver* (Pisztoly) című kötetében.

Norén Lars szkizofréniára hajlamos folytonos keresése végül is a kezdetkor nem remélt írói elhivatottságát kikristályosítja. Írói gyakorlata nagyszerűen szemlélteti ördögűző alkát, amelyről Cioran Emil, a kihalás filozófusa is említést tett, de akinek a művét nem volt alkalma megismerni. „Minden, amit Fritz J. Raddatznak a szerző *Az elégtelenség szült* című *Die Zeit*-ben megjelent interjújában írtam 1896-ban, egyszerű lelki vagy szellemi állapotok, amelyeket minden esetben azért írtam, hogy elhatároljam magam valamitől. Azt akarom mondani, hogy minden, amit nem mint elméletet, hanem a magam gyógyítására írtam. „Máshol, Seligson Ester által 1985 februárjában a *Vuelta* című mexikói folyóiratban közölt beszélgetésükben a következőket olvashatjuk: „... minden, amit írtam, nyomott pillanataimban írta és akkor ez egyféle ízlésem szerinti gyógyítás volt.” Ennek az idegbetegségnek a tünetei a jelenkori önpusztító társadalmi idegzavarból táplálkoznak, ahol az egyén tehetetlenül és elkülönülve, a folyamatos stressz folytán fogyasztási cikké alacsonyítottan, a különféle életutak okozta lelki nyomásnak kitéve élnek.

Könyvészet:

Lars Norén: Syrener, snö (Orgonák, hó), Bonniers Albert Könyvkiadó, 1963

Mikael van Reis: Den sluta rummet (Zárt tér), Östling Brutus Könyvkiadó, Stockholm/ Stehag, 1977.

Nylander Lars: Den långa vägen hem (A hazatartó hosszú út), Östling Brutus Könyvkiadó, Stockholm/Stehag, 1977.

Románból fordította: **Tar Károly**

Schapira Zoltán

Színházi rendező, 1955-ben született Kolozsváron, 1986-tól él Svédországban. Előbb 1984-ben a kolozsvári Népfőiskola rendezői szakán, majd 1998-ban a Babes-Bolyai Egyetem Filológia Fakultásának színházrendezői szakán végzett. Segédrendezőként dolgozott a Kolozsvári Állami Magyar Színházban, majd számos darabot rendezett a Kolozsvári Nemzeti Színházban, Tordán, Petrozsényben. Vendégrendezőként dolgozott a Stockholmi Királyi Színházban.

Svéd, román és magyar szerzők játékeit fordította, svéd szerzők darabjait (többek között Björn Arhén, Mats-Ame Larsson) munkáit segítette román színpadra. Munkásságával jelentősen hozzájárult a svéd-román színházi kapcsolatok kialakításához. 1997-ben a békéscsabai Jókai Mór Színházban Táncsics Mihály díjjal tüntették ki, a Tordai Állami Színház 50 éves évfordulóján munkásságát elismerő oklevelet, Olofströmben kulturális díjat kapott. Ugyanott színházművészeti tanfolyamot vezetett.

Dusa Ödön

Színházi jegyzetek

Egy Robert Wilson rendezésről

Stockholm színházainak száma a húsz felé közelít, amiből csak három-négyet ismerek. Nem beszélve a táncszínházokról. A közeljövőben szándékszem az Állami Színházban egy Robert Wilson rendezést megnézni. Mindamellet, hogy nem láttam egyetlen produkcióját sem, csak olvastam róluk, az előadás fotóit látva az ő neve jutott eszembe. Az Állami Színház egyik vezető színháza Stockholmnak. Több stúdióteremmel is rendelkezik. Az egyikben hétfőt kivéve minden nap délben 12-kor gazdag repertoárú „Leves-színház” működik. A közönség asztaloknál foglal helyet, és egy tányér leves társaságában megnézhet egy előadást. Egy alkalommal ettem a levesből. Jó volt a leves, és az előadás is. Különösen a részleget vezető művésznő közvetlen, meleg és humoros bevezetője maradt meg emlékezetemben. Csodálom azokat a színészeket, akiknél nem lehet eldönteni, betanult szöveget mondanak vagy sem. A szöveg pontossága előzetes „írásba foglaltságot” feltételez, mégis olyan közvetlen, keresetlen a hangnem, hogy rögtönzésnek látszik. Lehet, hogy az is. Ki tudja?

(...) Tegnap a Stockholmi Állami Színházban megnéztem Strindberg Álomjátékát Robert Wilson rendezésében. Kiváló előadás. Mindamellet, hogy rendkívül gazdag díszlet, kosztüm és hanganyagot használt, mégsem terelődött a figyelem ezen eszközökre (nem váltak pótcselekvéssé), mert szervesen szolgálták az EGÉSZET. A több mint három órás előadásban, mely mégsem lett fárasztó, tízpercenként váltakoztak a színek. Pillanatok alatt eltűnt a gazdag díszlet, és más váltotta fel. Ezeknek mindegyike művészi igénnyel kidolgozott látványnak számított. Élőnagyságú „kitömött” tehenek, lovak és mellettük a színészek a megfelelő ruhákban, majd várromok, hatalmas háttérfalak óriási ajtókkal, stb. váltogatták egymást. Mindezt mégis egységbe tartotta a színészi játék. A rendező legalább annyi gondot fordított a színészek játékára, mint a díszletre, a zenére. Nehéz ilyenkor ezeket egyensúlyban tartani. Egy ellenpélda jut eszembe, a Vígszínházban látott *Vihar*. Szintén gazdag, sűrűn váltakozó díszlet (a végén egy mentőkoscsi is befutott a színre), csak a színészek nagy részének a játéka rutinos, unalmas. Mindegyikük úgy játszott, ahogy „akart”. A rendező valószínűleg „rábólintott” a játéukra, mert más foglalkoztatta, a látvány. Számomra nem is maradt több az előadás üres látványnál. A legfontosabb, és egyben a legnehezebb feladata egy rendezőnek a színészek következetes irányítása. A többi csak ez után, vagy ezzel párhuzamosan jöhet szóba. Visszatérve a Wilson rendezésre, a másik magyarázata az egységben maradásnak – a színészi játék homogén volta mellett – a díszletek, kellékek és a zene funkcionalitása. A teheneket hanghatások kíséretében

„fejték”, a várromok tégláinak ütögetéséből felerősödő énekszám nötte ki magát, stb. A mozgalmas részeket, csendéletszerű lassított mozgású részek váltották fel. Utólag azon gondolkoztam, vajon mennyi improvizációra van lehetősége a színesznek egy ilyen előadásban?

Röpke színfolt

Tegnap este (Stockholmban) színházba mentem, de kiderült, betegség miatt elmarad az előadás. A színház hirdetését az előadásról a Metró újságban olvastam. Amikor a Metró Pesten is megjelent (jóval később mint Stockholmban), csodálkozva állapítottam meg, hajszájra úgy néz ki, mint a stockholmi megfelelője. Egy happening ötletem is támadt. Viszek Pestre egy pár példányt az itteniekből - a svéd nyelven írottakból -, és ott belekeverem őket a magyar nyelvűek közé, majd várom a hatást. Hogyan reagálja le a magyar olvasó amikor kézbe veszi az újságot és rádöbben, hogy „nem tud olvasni”. Itt is, mint majdnem minden happeningnél, az első szempillantás a legfontosabb, a döbbenet pillanata, amikor kibillen az egyensúlyból. Egyfajta miniatűr világvége ez. A jól megszokott kerékvágás, mely az ismétlések miatt magától értetődővé vált megszűnik, és rövidzárlat áll be az agyba, teljes tanácstalanság. Az agy, a mi jó számítógépünk heves munkába kezd, hiszen, ő hivatott értelmezni az élet jelenségeit. Végül a helyére kerülnek a dolgok és megy minden úgy, mint azelőtt, vagy módosul valamelyest attól függően, milyen természetű és milyen erősségű volt az új információ. Ha csak játék, vicc volt, mint a fenti gondolat, akkor, mint röpke színfolt gazdagítja a napját annak, aki kézbe vette az újságot.

Eskilstunában Adyval

Holnap, pénteken lesz a fiamnak az évzáró ünnepélye az egyetemen. Utolsó év lévén az egyetemre járásnak is vége. Itt ér véget az „iskolába járás”, amit a munkába járás vált majd fel. Ennek nézünk elébe, ezt ünnepeljük meg holnap az egyetemen. Egy korszak végét és egy új korszak kezdetét. Nem is tudom, hogy a hangsúly ilyenkor a múltra vagy a jövőre szokott-e esni? Metszőpont lévén valószínű, hogy mindkettő szóba kerül majd. A múlt emlékek formájában, a jövő tervek és vágyak formájában. Egy napra rá szombaton Eskilstunába (svéd kisváros) hívtak, a helyi és környéki Magyar Egyesületek Konferenciájára, hogy a záróünnepségen tartsak rövid irodalmi műsort. Az ünnepséget a Barozda népzenei együttes előadása zárja majd. Vasárnap a fiamnál ünnepeljük majd családi körben az egyetem elvégzését. Mozgalmas hétvégének nézek hát elébe.

(...) Megtartottam Eskilstunában az előadásomat. Ady verseket szavaltam. A szavalt szó már eléggé negatív töltetűvé vált, de vállalom. A kulturális program csak záróakkordja volt a gyűlésnek, amit három egyesület tartott együtt. A Magyar Nagykövetség is jelen volt, a közönség által feltett kérdésekre válaszoltak.

A rendezvény de. 10-kor kezdődött, és du. 5 körül fejeződött be. Én 11 után érkeztem, így nagy részét végignéztem, hallgattam a gyűlésen történeteknek. Igyekeztem figyelni akkor is, ha nem volt érdekes számomra a mondanivaló. A forma érdekelt inkább és a motiváció. Ki, milyen légkört teremtett a beszédével és mennyire sikerült azt végigvinnie törés nélkül. A megszólalásával keltett figyelemmel ki hogyan tudott „gazdálkodni”. Kulcskérdése ez a színészet szakmai részének is. Az úgynevezett légkör, amit magával hoz valaki, miből is áll? Olyan az, mint az árnyék, nem tud senki sem szabadulni a sajátjától, és ki sem cserélheti a máséval, része az egyéniségnek. Tanulni lehet másoktól, rossz esetben még utánozni is lehet másokat, sőt, lehet úgy a hatása alá kerülni egy erős egyéniségnek, hogy akaratlanul is megtörténik az utánzás. Visszatérve a légkörre vagy maradvá a légkörnél a kérdés az, hogy mi képezi a gyökerét ennek, tehát mi az, ami közös, ahonnan mindenki merít. Valamilyen mintának, modellnek kell lennie a közös tudatalattiban, amihez „nyúlni” lehet, ha erős motiváltsággal akarja azt valaki. A közös mintából kiszakított, felhasznált rész azonnal alkalmazkodik az őt felhasználó személy egyéniségéhez, sőt, nélküle konkrét formában nem is létezik. Egy alaphangulatra kell ráhangolódni ahhoz, hogy a modell megnyíljon. Ezt a vágy, az akarat kell megelőzze.

(...) Nem az eskiltunai szavalamat tanulságairól szeretnék most írni, inkább a magatartásomról, az otllétem alapállásáról, arról a légkörről, amit árasztottam magamból otllétemkor. Tudjuk, ha az ingen, kabáton az első gombot rosszul gomboljuk be, a többit már nem lehet jól begombolni. Így lehet egy rossz alapállás is akadály a kapcsolatok, az együttlét gördülékeny megélésének. Különösen, ha valakinek (nekem) tevékenyen részt kell vennie valamilyen közös munkában, tervben. Egy álszerűen visszahúzódo, a légynek sem ártani akaró külső, ami ráadásul passzivitást sugároz, történetesen azt, hogy: „Ez itt a ti dolgotok, nem az enyém”, rossz alapállást jelent. Akit azért hívtak oda, hogy látszódjon, az ne akarjon észrevétlenül elkeveredni a tömegben. Amikor a gyűlés egyik szünetében az eskiltunai Egyesület Elnökével kezet fogtam, hosszan ráztuk egymás kezét, szó nélkül. Mindketten a másiktól vártuk, hogy a köszönést, a tegezést elkezdje. Ez a köszönési baki másokkal is megisméltődött. Egy jó alapállással magától értetődően történt volna meg a köszönés, a tegezés részemről. Volt, akit ismertem már, de a biztonság kedvéért még egyszer bemutatkoztam. Ahogy közeledett a fellépésem ideje éreztem, váltani kell passzívról aktívrá, és itt-ott beszédbe elegyedtem emberekkel úgy, hogy én voltam a kezdeményező. Érezhetően javult tőle a közérzetem, amit magammal vittem a pódiumra is. Tudom, máról holnapra semmit nem lehet megváltoztatni, de a szembenézéssel el kell kezdeni a változni akarást. Még ha „születési hibáról” is van szó, módosítani, sminkelni lehet azt. Sőt, ki kell használni az előnyeit, mert sok előnye van az ilyen introvertált természetnek is, amilyen az enyém. Egyedül jöttem el a rendezvény végén. Az állomáson egy kínai vendégülőben vártam meg vonatom érkezését. Jó volt látni a kinti napsütést, a csillogó síneket, és tudni, ez is mögöttem van már.

Koncert a stockholmi vidámparkban

A stockholmi vidámparknak Gröna Lund a neve. Van egy nagy szabadtéri színpada is, nyáron rendszeresen ott a különböző műfajú zenei koncertek. Tegnap Ildivel részt vettünk mi is egyen. Di Leva nevű svéd énekes lépett fel a zenekarával. Vallásos színezetű rockzenét játszanak. Pozitív volt a kisugárzásuk, szerintem jó hatással vannak az ifjúságra. Di Leváról tudott, nem divatból választotta ezt a műfajt, hisz is benne. A szövegeknek és zenének is ő a szerzője. Sikerült elkerülnie azt a csapdát, amibe sok „vallásos”, elkötelezetten felekezeti zenét játszó zenész esik. A leggyakrabban ezeket lebénítja a vallásosságuk ahelyett, hogy felszabadítaná őket. Egyfajta közmegegyezésnek tesznek eleget, mely elvárja tőlük, hogy „illedelmesen” viselkedjenek. Mivel ez az illedelmesség nem belülről fakadó, ezért őszinteség ellenes, tehát akadálya a spontán felszabadultságnak. Ezt a falat, ennek a megkövesedett elvárásoknak falát, csak erős egyéniség képes áttörni. Ilyen Di Leva. Egy félórával a koncert megkezdése előtt érkeztünk, és már várakozó tömeget találtunk ott. Befurakodva a tömegbe, valahol elől csak megálltunk, remélve, hogy látni is fogunk, nemcsak hallani. A koncert alatt fiatalok csoportokat alkottak, várták hogy a hangulat annyira emelkedjen, hogy el tudják kezdeni az ugrálást, a hullámozást. Utólag elgondolkoztam azon, ha a hangulat nem emelkedik a kívánt hőfokra, ők akkor is ugrálni kezdenek, ha már felkészültek rá? Nem hinném. Ha mégis megtennék, súlyos tévedést követnének el. A természetes, őszinte hangulatot mesterséges, képmutató hangulat váltaná fel. Gondoljunk csak vissza, hogy a képmutató tetszésnyilvánítás, a taps hová züllesztette a kommunista korszak gyűléseit. Nem alakulhatott volna ki az, ami kialakult, ha az emberek a lelkiismeretük szerint tapsoltak volna, csakis akkor, ha egyetértének a felszólalóval, a beszélővel. Olyan nagy veszéllyel sem járt volna az, hiszen nem zárhatták volna börtönbe mindazokat, akik nem tapsoltak. Di Leva koncertjén szerencsére felmelegedett a hangulat, és egy adott pillanatban hullámozó tengerben éreztük magunkat, vagy épp felszisszentünk, ha a lábunkra lépett valaki.

A Vízfesztiválon

(...) Tegnap Mayer Attilával és Hellával színházban voltunk, a Leves-színházban. A stockholmi Állami Színházhoz tartozik a Leves-színház is. Itt délből 12-kor kezdődnek az előadások és ebédeléssel, leves evéssel vannak egybekötve. Az intézmény vezetője keresetlen szavaival hamarosan a leves hőmérsékletéhez emelte fel a közönség hangulatát. Utána Fellini: – La strada című filmjéből ismert női főszereplő, Gelsomina szerepét monológ formájában adta elő egy színésznő. Nem volt már fiatal, mégis jól alakította az egyszerű gondolkozású, nyílt szívű, őszinte fiatal lány szerepét. Én még a leves evésről is megfeledkeztem, az előadás végére kihűlt. Hagymaleves lévén, hidegen is jó volt. Az előadás szövege is nagyon jól volt megírva. Ha nem is beszélem jól a svédet, érteni én is

többet értek, mint amit beszédben használni tudok. Ilyenkor, amit nem ért az ember, azt „kitalálja”. A jó színészi alakítás is segítség ebben. Attila már kevesebbet „talált ki”, így legalább melegen fogyasztotta el a levesét. Hellának, gondolom, nem kellett kitalálnia semmit, mert értett mindent. A különbségek ellenére mindhármunknak tetszet az előadás. Még előadás előtt a Vízfesztiválon megnéztünk egy vikinghajót, ami mint korabeli vendéglő is üzemelt. Az árait sejtve nem mertünk rendelni semmit. Különben is várt minket a hagymaleves.

Mécs Károly Stockholmban

Magyar színész vendégjátékát néztem meg tegnap, amit egy stockholmi intézmény dísztermében tartott meg. Mécs Károlyról van szó. Verseket és prózát mondott. Biztosan érezte, hogy hűvös néz fel rá a közönség széksorokból. Egy gyakorlott előadó túlteszi magát az ilyesmin és végzi a dolgát. Így tett Mécs Károly is. Érthetően, profi beszédechnikával mondta, szavalta a verseket. Fennkölt hangulat született, és tartotta magát az előadás végéig. Ennél többet nehéz lehetett volna a „közönség talajába ültetni”. Mi lehet több fennkölt hangulatnál? A közvetlen hangulat lehet több. Ehhez is mindkét félre szükség van, mint a jó házassághoz. Nem kétkem, hogy Mécs Károly nem tudna közvetlen hangnemet megütni, előadásmódja inkább kedvezett a fennkölt ünnepi hangulatnak. A levegőben is ez keringett még bejövetele előtt. Az ünnepi hangulatnak egy hűvös változata. Ilyen hangulattal nem is ajánlatos közvetlenkedni, melegíteni, mert nem biztos, hogy sikerülni fog. Ha csak nem határozott szándéka az előadónak. Emlékszem, Jordán Tamás hasonló körülmények között negyedórát beszélt szabadon, (szintén a stockholmi közönséghez) mielőtt „megkezdte” volna előadását. Így sikerült is neki közvetlenséget csempésznie a hangulatba, amit nehezen, de végig meg is tartott. Az ilyen keresetlen beszédhez nagy rutinra van szükség. Egy színházigazgató rendelkezik ilyen rutinnal, hiszen számtalanszor kerül olyan helyzetbe, hogy beszédet kell rögtönöznie akkor is, amikor nincs rá felkészülve. Belőlem teljességgel hiányzik a beszédrögtönzés képessége, hacsak nem vagyok jó barátok társaságában. Csak közöttük tudok gátlások nélkül megnyílni. Túlzottan nem aggódom e miatt (habár irigylem mások beszédrögtönzését), hiszen amihez nem értek és távol is tartom magam tőle, azt nem kérhetik számon a halálom után sem.

A műfogak „szépsége”

Stockholmba való visszajövetelem után tegnap voltam színházban először. Habár jó szinten áll a svéd színjátszás, még sincs számomra akkora vonzata, mint a pestinek. Igaz, a színházjegyek itt drágábbak. Nem kielégítő magyarázat ez sem, és még az sem, hogy távolról sem beszélem úgy a svédet, mint a magyart. Ezen a

területen még vendég vagyok, nem vagyok itthon. Még Magyarországon is, ha valaki szülővárosából új városba költözik, időnek kell eltelnie, hogy színházba járóvá váljon az új helyen. A színházba járás válik egyfajta pecsétté, ami mutatja, teljes mértékben otthon van, otthon érzi magát már az illető. Az Állami Színház pince-termében néztem meg egy svéd szerzőnő, Maria Blom darabját. F fiatalok játszották. Az egyedülállóról, társtalanságról, társkeresésről szólt a darab. Egy szereplő több szerepet is játszott. Különösen az egyik női szereplő tűnt ki, aki három szerepet játszott, amire mindamellett, hogy jó az arcmemóriám, csak az előadás végén jöttem rá. Az egyik szerepében elől műfogatot hordott, ami természetesen teljesen megváltoztatta az arca karakterét. Az ügyefogyott naiv nőt olyan remekül alakította, hogy sokkal rokonszenvesebb lett a műfogaival, ami elcsúfította ugyan, mint a másik két szerepében, vagy akár a határozottan szép civil arcával, amit a végén a tapsnál láthattunk. Ez is bizonyította számomra a már ismert tényt: a lelki szépség sokkal többet ér a fizikainál.

Stern és Dylan

Több éves múltja van már Stockholmban az évente megtartott zenei díjkiosztásnak, ami Polar Music Prize névre hallgat. Két nemzetközi hírnévvel rendelkező zenész vehet át díjat. Egyikük a „komoly” zenei műfaj képviselője, a másik rockzenész. Az idén Isaac Stern hegedűművész és Bob Dylan kapták a díjat. A tévé is közvetíti az eseményt, amit sokan kísérnek figyelemmel. A díjakat maga a svéd király adja át, ami diplomát és pénzt tartalmaz. Az idén a lezajlott események alatt meglepő eltérés mutatkozott a két kiválasztott zenész magatartása között. Mintha csak azért lettek volna kiválasztva, hogy bemutassák nekünk ezt a mindenben gyökeresen eltérő kétfajta magatartásformát. Az egyikük felszabadult, közvetlen, szerény, szeretetet kisugárzó és nyitott, a másik merev, gátlásos, zavart, barátságatlan és komor. Mintha egy rendező utasítását követve, mint színészek szerepeket formáltak volna meg. Aki egy kicsit is ismeri őket, sejti már, hogy melyik „szerepet” játszott a Stern, és melyiket Dylan. Mivel Stern mindenben készségesen együttműködött, együtt lüktetett környezetével, szolgálatkészen és szívesen beszélt vagy zenélt, ha arra felkérték, csak Dylan „kontrasztjával” került ő is ilyen értelemben a figyelem központjába. Az erős kontraszt a két „főszereplő” között gondolkozásra serkentett, hiszen jelen esetben mindketten a „dobogó” csúcására álltak fel, így kerülve azonos helyzetbe és egymás mellé. Ritkán tapasztalunk ilyenkor a külsőségekben nagy és lényeges különbségeket, az eltérések általában csak árnyalatiak szoktak lenni. Stern viselkedése nem igényel különösebb elemzést, hiszen ahol kiegyensúlyozottságot tapasztalunk, és nem látunk okot a gyanakvárra, hogy az csak „megjátszott” lenne, csodálni is tudjuk érte az illetőt. Ahol viszont zavart látunk, ellentmondásosságot, ott akaratlanul is beindul a válaszkeresés tudatunkban. Dylan magatartása egyértelműen mutatta, nem érzi jól magát, az egész díjkiosztást

marhaságnak tartja. Ha kötelezve lett volna, hogy részt vegyen rajta, nem is találnánk ellentmondást a viselkedésében. Mintha csak azért jött volna el, hogy felhívja a figyelmet arra, hogy teljesen feleslegesek az ilyen rendezvények. Ha ezt következetesen végig tudta volna vinni, dicsérni is lehetne következetességéért. De nem tudta. Mikor a társát hosszan megtapsolták, ő is összeütötte egy párszor a tenyerét, majd abbahagyta a tapsot, de látva, hogy senki nem követi a példáját, ismét kényszeredetten folytatta a tapsolást. A serdülőkorú kamaszoknál tapasztalunk gyakran hasonló magatartást, ha szüleik társaságába keverednek.

A díjakat egy bizottság képviselője először a királynak adta át, és a király nyújtotta át a kitüntetetteknek. Dylan ezt is feleslegesnek találta, a díjat egyenesen a bizottsági tag kezéből akarta átvenni. Az ülésrendben a király mellett kapott helyet, de rá se nézett, nem állt szóba a királlyal. A díjkiosztást követő vacsorán meg sem jelent, ahol egy svéd költő-énekes elénekelt egy hozzá írt verset is. Kizárólagosan önmagát képviselte ezzel a magatartással, vagy van egy rajongó tábor, akiknek így akart megfelelni? Az örök lázadás élte, az inspirálja? A világhír és idős kora sem tudta megszabadítani gátlásosságától? Sorolhatnám tovább a kérdéseket, melyekre talán maga Bob Dylan sem tudna, és valószínűen nem is akarna választ adni.

Brook „öltönye”

Az utóbbi napokban két színházi előadást láttam. A stockholmi Állami Színházban egy Arthur Miller darabot, *Az ügynök halálát*, és az Állami Színház egyik stúdiótermében egy Peter Brook rendezést, francia nyelvű vendégjátékot, amit Can Themba, számomra ismeretlen író írt. Az elsőnek érdekessége a színpadkép változatlan volta. A sokjelenetes darabot a rendező azonos díszletben játszatta, csak behozott kellékek jelezték a helybeli és időbeli különbségeket. A hangulat lassan ívelt felfelé, ami jelezte, pontra tett, jól kidolgozott előadásnak vagyunk részesei. A főszereplők összecsapásai hitelesen bravúrosak. Sokat foglalkoztatott, jó formában levő vezetőszínészek teljesítménye. A másik előadástól sokat vártam, hiszen olvastam már Brookról és tőle is elég sokat, de színpadon még egyetlen rendezését sem láttam. Az írásai pontosságot, rendkívüli fegyelmet és magas szintű inspiráltságot mutatnak. A látott előadás címe: *Le Costume, Az Öltöny*. Könnyed vígjáték, ami nem is akart semmi mást a könnyed szórakoztatásnál. A férj hazajövet a munkából a feleségén az ágyban egy férfit talál, amit nem tud és nem is akar jó szemmel nézni. Elrohan és egy öltönnyel tér vissza, amit egy székre helyez, majd kijelenti a feleségének, az öltöny ezután a szeretőt fogja képviselni, és állandóan együtt fog velük élni. Ha ebédelni asztalhoz ülnek, az öltöny is kap ebédet, ha sétálni mennek, viszik magukkal. Talán, ha ezt komolyan csinálják, még drámai feszültséget is ki tudtak volna csiholni belőle, de nem ezt tették. Ahogy a könnyed vígjátékhoz illik, az úgy valamilyen banalitásba

fulladt. Többet, sokkal többet vártam Brooktól azok alapján, amit tőle és róla olvastam. Nehéz megfejtetni, hogy „öregségére” miért csinál valaki olyat, amit „nem mert” fiatalabb korában.

Dusa Ödön önmagáról:

A Dusa családba születtem, bátyám után három évvel, 1943. január 7-én a Bak jegyében. Pilinszkyvel mondom: „Előző életeimre nem emlékszem, amit inkább tartok előnynek, mint hátránynak. Bal tenyerről azt mondják, hogy kusza, erőtlen vonalaival egy tehetségtelen elmebeteg és egy alvajáró bünöző tenyere lehetne. A jobb tenyere vonalai viszont rendezettek, és a tehetség bizonyos ábráit mutatják. Dátumokra, helység és személynevekre alig emlékszem gyerekkoromból, s a nem-tudásnak ezt a művészetét később, mai napig is megőriztem. Viszont együtt nyílta a kitérő ablakokkal, hullottam alá a hóval

és az esővel, mintha eleve tudnám mindazt, amit se megfigyelni, se megtanulni nem kell. Mint már utaltam rá: tehetségtelennek születtem. De talán épp ezért volt mindig is égető szükségem valamiféle tehetségre. Már korán észrevettem, hogy a labdatéren az erősek és ügyesek játszanak, verik a labdát, s a pálya szélén mindig akad néhány lelkes kibic az erőtlenekek és ügyetlenek sorából. Egyszerre láttam az izmos atlétákat és a pálya szélére szorult csodálók lelkes tekintetét. Valójában egyikükhöz se tartoztam.”

A hetvenes évek elején tartottam első egyéni előadásomat, szavalóestemet, szülővárosomban Kolozsváron ÍROTT MUZSIKA címmel. Az évek folyamán ezt követte számos más előadás, többek közt két monológ: EGY ŐRÜLT NAPLÓJA és SZOKRÁTÉSZ PÖRE. 1985-től Svédországban, Stockholmban élek. Mint vendégelőadó többször felléptem Pesten a Székény Színházban, Merlin Színházban, Kolibri Színházban, RS9 Színházban. A kolozsvári időszakban darabokat, jeleneteket írtam és rendeztem a Zsebszínházban, amelynek eljövetelemig egyik vezetője voltam. Egész estét betöltő *Drága föld* című darabom közel állt ahhoz, hogy könyv alakban is megjelenjen. Az idegenben letettem a lantot, nem írtam több darabot. Ha már nem rendezhettem, az írásról is lemondtam. Az Interneten honlapom árulkodik néhány töredékről. <http://www.szin haz.hu/odon> Számos verselőadásomat hang- és videokazettára rendeztem, happaning videofilmeket is készítettem 1999-ben munkásságomról *DÖ* címmel képekönnyvem jelent meg.

Lázár Ervin Járkáló:

Mi mindebből a tanulság?

Rágódom a New York-ban törtétek miatt, anélkül hogy sokra jutottam volna. Egyre feszítőbb, hogy ne mondjam mérgezőbb a helyzetem, amint a rengeteg elmentmondásos hírt és megnyilatkozást próbálom követni. Akadt olyan a környezetben (is), aki kerek-perec kijelentette, hogy nem érzi kötelességének az állásfoglalást, de a többség kínlódik, mint jómagam is – látom. Merthogy, amint megfogalmazódott bennem az első pillanatokban: a klimax megtörtént, de a katarzisért személyesen meg kell dolgozni. Legalább az elemzés szintjén. Igazán meglepően egyszerűen gondolkodnak azok, akik úgymond nem látnak komoly dilemmát sem azt illetően, hogy kikről van itt szó, vagy milyen irányba és hogyan is kéne mozdulni. „Nem lehet túlzásnak tartani azokat a kijelentéseket, mely szerint itt a jó érzésű emberek állnak az egyik oldalon és a gonosz erői pedig a másik oldalon. Az emberiség, az összetartozás, a felebaráti szeretet hívei állnak az egyik oldalon, míg a másikon az emberiség és a felebaráti szeretet ellenségei, ellenfelei. Ezért erkölcsi kötelességünk saját magunkkal és a világgal szemben, hogy mindenben közreműködünk, amely megakadályozza, hogy ilyen esetekkel kelljen újra és újra szembesülnie és együtt élnie az emberiségnek...” – nyilatkozza a magyar illetékes. (Lelke rajta, csak ne próbálja semmilyen értelemben kötelezővé tenni enyhén szólva kissé egyoldalú véleményét!) Nos bevallom, hogy nekem komoly kétségeim vannak „a gonosz erőinek” kibén-mibenlétét illetően. De persze nem lehet köztünk vita abban, hogy ilyesminek nem szabadna történnie, hogy mindent meg kellene tennünk azért, hogy ez a fajta kétségbeesett, ön- és közvesztélyes, fanatikus (vagy amint tetszik) véres „kritika” NE kerüljön az évszázad civil emberének napirendjére sehol a Földön. (Még akkor sem, ha ez iszonyú profitot ígérne az összes hadi- és „biztonsági” iparnak, részvényeseiknek, és...) De még akkor sem, ha a világra kényszerített spekulációs piaci berendezkedésünk, az USA „vezető szerepe” ebben, a „pénzvilág” érték-kilúgozó tevékenysége (Soros szava!), Izrael iránti kivételes elfogultsága, az egyre globálisabb „befektetők” általános adózás iránti ellenszenvé, a szociális, kulturális- és környezeti ártalmakkal kapcsolatos kirívó érzéketlensége, a rabszolgamunka, prostitúció és gyerekmunka iránti „vonzalma”, stb. óhatatlanul egyre több tiltakozást provokál világszerte. Mi lenne hát a teendő? Magam részéről egy német politikus szavaiból indulok ki, aki (a Kossuth rádió hírműsora szerint, a támadás utáni első, békéért fohászkozó nagygyűlésen, Berlinben) azt mondta volna, hogy: „Olyan világot kell teremtenünk [a Földön], ahol mindenki méltóságban élhet. Az ilyen emberekből nem lesznek terroristák.” Nos nem hiszem, hogy ennél nagyvonalúbb, sőt izgalmasabb „tervvel” tudna jönni bárki! Kérem szépen, ezt még egyszerűen nem

próbáltuk! Mármost „személyesen, egyenként és kivétel nélkül” (H.B.) Próbáltunk mi már sok mindent, de valahogy mindig sikeredett így, vagy úgy egymás ellen uszultunk, uszítanunk egymást, hol ezért, hol azért. Leginkább persze a mindenkori „vallási és világi hatalom” érdekei szerint. No hát itt az alkalom, hogy egy kissé „kijózanodjunk”, mert amint valaki a Kanizsai Jazzfesztiválon fogalmazta, „sorra dőlnek le a díszletek”. (Nem, mintha nem tehetjük volna ezt meg akár minden nap, akár ez évben is – lásd alább!). Az ideológiákat persze (legyenek akár bal, akár jobb oldaliak) jobb, ha elfelejtjük, és tényleg megpróbáljuk komolyabban venni magunkat, és a másikat, a többieket. Amint például Hamvas próbálta, világháborúk közepette: „A borzalmaknak az az apokalyptikus özöne, amit a történeti emberiség háromezer év óta átélt, nem volt értelmetlen. Szenvedni kell, az biztos. Amiről szó van, úgyis mindig csak az, hogy érdemes, vagy pedig sem. A küszöbön, ma, a borzalmak elképzelhetetlen fokozódásának és csaknem megsemmisítő sűrűsödésének idején a szenvedések értelmét egész sereg ember megtalálta. Nem úgy, hogy valamely varázsszót mondott és erre üdvtant épített. Az üdvtanokból, köszönjük szépen, nem kérünk többé. Ha a történet borzalmi másra nem is, arra mindenesetre jók voltak, hogy az üdvtanokból visszavonhatatlanul kiábrándultunk. A szakrális szubjektum első körvonalai megjelentek. A történet iszonyatai ellen az egyetlen ellenszer az az ember, aki minden iszonyatnál erősebb. Nem tanítás. A legkevésbé üdvtanítás, vagyis egyetemes recept, program, terv és generálmegváltás. Ha valaki azok után, amiket átéltünk, ilyesmit még komolyan akarنا venni, a tudatos világeselást érintő elvetemült rosszhiszeműség és a kretenizmus határán lenne kénytelen helyet foglalni. A szenvedések értelme az, hogy olyan emberré kell lenni, aki ezt az iszonyatot kibírja. Ilyen ember pedig van. Olyan létezési színvonal, olyan tudás és olyan értelem, olyan arány, olyan mérték vált lehetővé és láthatóvá és megvalósíthatóvá, amely a történet minden borzalmánál magasabb hatalom. Ez a szakrális szubjektum.” (H.B.: Titkos jegyzőkönyv / Pythia) Hamvas szerint akiben ennél kisebb az igényesség saját szabad személylé, „felnőtté-válásával” kapcsolatban, az egyenesen az Antikrisztust idézi, de jómagam úgy találtam, hogy már a legegyszerűbb metainoia, megfordulás, sőt már a szándék, a fordulat szükségének belátása esetén is szinte ÉG és föld a különbség a hajszolt, szinte vakon tülekedő „történelmi” ember, és a „mindenben érdekelt” személy között. Azt is írja még erről a bizonyos „új” emberfajtáról, hogy „Az elrontott, kenetteljes és perverzált kereszténységből semmi sincsen benne. De nála jobban senki sem tudja, hogy „anima naturaliter christiana.” Viszont Hamvas életművéből is bizonyítható, hogy éppen így „szakrális szubjektumnak” tekintette az iszlám szufit, a zsidó chassidot, a zen-buddhista „járákálót”, stb., mint minden „igaz embert”, aki saját személyi körén, kultúráján, életművén, nemzetén „keresztül” az emberiség megnevesítése érdekében tett akár egyetlen mozdulatot is...

Paradoxonnak tűnhet, de az irgalmatlan, és lényegében embertelen globális profithajszó, valamint olyan, elsőre persze, hogy haditechnikaként fellépett hatalmi eszközök, mint a repülőgép, a komputer és az Internet, nem csak eszeveszett terrortámadásokra adja meg a lehetőséget, hanem ez tette és teszi lehetővé az emberiség régóta esedékes egymásra találását is. Még ha egyelőre meglehetősen aránytalanul is oszlanak meg a lehetőségek. Nincs más út előre csak, amit a német politikus vázolt, ez biztos. „Olyan világot kell teremtenünk, ahol mindenki méltóságban meg tud élni.” Ehhez viszont kérem alássan a legtöbb elmélyült tanulmány szerint (származzék ez akár „Soroséktól”, akár „ellenfeleiktől”) a változtatást a saját „fejlődési” kényszerébe pörgött pénzvillám, a piac megzabolozásán, megadóztatásán kell elkezdeni. Amihez csakis a termelőkké-fogyasztókká, piaci szereplőkké csökkentett értékű emberek tudatának megváltozásán keresztül vezethet az út. No nem egyik pillanatról a másikra persze. Ez senkinek sem lenne jó. Mondjuk, ezt az évszázadot rászánhatnánk egy ilyen „projektre” – lesz, ami lesz. Amint oly sokat halljuk ezt manapság, látjuk leírva, bizony, hogy mindenek előtt ISKOLA, mégpedig a piacra idomító intézményekkel szemben (Tisztelet a kivételeknek, bármely szinten!) főként szabad felnőttoktatási, felnőtt-továbbképzési szellemi erőműhálózatok kérdése ez (lásd: dán népfőiskolai hálózat). És most értünk a legkényesebb részhez, ha szabad ilyen finoman fogalmazni ez ügyben: a mindenki felelőssége kérdéséhez. New York után – szerintem – senki sehol nem mondhatja többé könnyű szívvel, hogy neki ugyan semmi köze nincsen a világ többi része bújához, bajához. Aminthogy senki ép elmével nem hihet benne, hogy bármilyen mértékben fokozott, és főként költséges „biztonsági” intézkedésekkel meg fogják tudni védeni, avagy elő- és utóbombázásokkal meg lehet oldani azokat a gondokat, amik – ha tetszik, ha nem – legalábbis ürügyként szolgáltak, és szolgálhatnak a legvadabb és legkétségbeesettebb támadásokhoz is a Föld „gazdagabb” részei ellen. (Lásd alant!) Mindenekelőtt személyesen kellene persze megtennünk, amit lehet. Igen, az újabb és újabb szerzésről át kellene állítani az álmainkat egy emberibb terepre, ténylegesen le kellene mondanunk egy sor ketyeréről, és szemétről, a fogyasztási szokásainkat lehetőleg már mától ember-, állat- és környezetbarát irányba kellene megváltoztatnunk, de a helyi és az országos „politikában” (azaz közös dolgaink rendezésében) is meg kellene mozdulnunk, ha jót akarunk. Kinek hiányzik mindez a napi robot és fogyasztás és szórakozás-mánia, stb. kizsigerelő rohanásában? Aligha sokaknak. (Bár mintha egyre többen... Kop-kop-kop!) De választanunk kell! Ha a gyerekeink szemébe akarunk nézni viszonylag jó lelkiismerettel – még ha né tán bennünket bombáznak is éppen valami félreértés, nagyhatalmi érdek, vallási téboly, vagy szimpla emberi örültség következtében – akkor nem kétséges mit. Igen kérem, a „természetjogi” gazdasági, és kulturális egyszerűséget (Lásd például: <http://www.fennmaradas.hu>), a „szegénységet”, a rengeteg önkéntes, civil, közérdekű tevékenységet és alkotást, no és leginkább az emberiség (miattunk is!)

szerencsétlenebb sorsú nagy többségével való szolidaritást, azaz sokkal-sokkal igazságosabb osztozkodást – mindenben. (Nem lesz könnyű! Lásd az ausztrál „elit” görceit például. Egy egész kontinenst szeretnének változtatlanul a sajátjuknak tulajdonítani. Búúúú...) De talán nézzük meg, hogy nagyon-nagy vonalakban mivel is állunk szemben, már ha komolyan vesszük a vilájobbítás lehetőségét legalább egy pillanatra. Nos mindenekelőtt a háborúk! (Hadd frissítsuk fel talán azon amerikai illetékes emlékezetét is egy kicsit, aki a „XXI. század első háborújáról” ábrándozott a minap.) „Háborúba süllyedő emberiség. Több fegyveres konfliktus zajlik ma, mint bármikor az elmúlt ötven évben (Index cikke/Hunsor hírlevélből/2001) Több fegyveres konfliktus zajlik ma a világban, mint bármikor a második világháború óta” – áll a Nemzetközi Vöröskereszt (ICRC) jelentésében. „A háború egyre kevésbé a „tábornokok elegáns játéka”, és egyre inkább a polgári lakosságot sújtja. Tömeggyilkosság, nemi erőszak, kitelepítés, éhezés – az ezredforduló háborúinak jellemzői. Az ICRC komor hangú éves jelentése szerint gyakorlatilag minden nap zajlanak összecsapások a világ valamely részén. Jelenleg 25 országban vagy régióban van fegyveres konfliktus a Földön – ez több mint a második világháború óta bármikor. Ezek a konfliktusok ugyanakkor nem korlátozódnak a hadviselő országok hadseregére – az áldozatok többsége civil. A polgári lakosság nagyobb eséllyel esik áldozatul tömeggyilkosságnak vagy erőszakos kitelepítésnek, mint eddig bármikor. Az ezredforduló háborúinak egyik legjellemzőbb kísérőjelensége az éhezés vagy a nemi erőszak.” – írja a Vöröskereszt. No és a szegényeink: „A globális szegénység tényei (Söndagsavisen/szeptember 16/Forrás: Bjarke Larsen és Flemming Ytzen: Egy dollár naponta/Presto kiadó 2001 szept.) Minden ötödik ember a Földön (1,2 milliárd) napi egy dollárnyi összegből próbálja fenntartani magát. Az emberiség felének pedig két dollár, illetve ennél is kevesebb jut naponta mindennapi szükségletei fedezésére. A következő 12 év alatt újabb egy milliárd emberrel nő majd a létszám. Ezek túlnyomó többsége a szegény országokban fog megszületni. A legszegényebb afrikai is tudja ma már, hogy található egy másik, tejjel-mézszel folyó világ is. A miénk. Gyerekeink: A bolygó gyerekei még mindig az utolsók a sorban. Minden nap meghal 30.000 gyerek (Söndagsavisen/szeptember 16/Forrás: UNICEF, Steen Andersen főtítkár)

Nagyon sok célt sikerült elérni 1990 óta, amikor is az ENSZ első „Gyerek csúcstalálkozására” sor került végre. Azóta sokkal több gyerek túléli az első évet, sokkal többen kaptak lehetőséget iskolába járni, és sokan jutottak iható vízhez. De a három korosztályra kiterjedő alapvető célkitűzéseket még nem sikerült teljesíteni. 0-5 év: Az 1990-es cél: Egyharmadával csökkenteni a gyermekhalandóságot 10 év alatt. Ma 14%-nyi, vagyis mintegy hárommillió gyerekekkel több van életben – öt éves korukra. Az új célok az alapvető túlélésre, úgymint iható víz, egészséges étel, és betegségmegelőző injekciók biztosítására irányulnak. 6-14 év: A cél '90-ben: általános iskola mindenkinek. Sok helyen többen kerültek iskolába időközben, de a célt nem sikerült elérni. Sokan hagyják ott az iskolát

befejezetlenül, a lányok számára nehezebb a bejutás, és nagyon sok helyen színvonalatlan az oktatás. A 15-18 év közötti korosztály új a programban. Itt a legfontosabb most a HIV/AIDS felvilágosítás. Ez nem csak gazdasági és politikai, hanem kulturális probléma is, merthogy sok ország nem ismeri el a védekezést, és a szex is több helyen tabutéma még. Nem valószínű, hogy a New Yorkra támadók gondoltak arra, hogy egy hosszú ideje előkészített ENSZ gyerekügyi konferenciát is meghiúsítanak. Aminek keretében 80 ország illetékesei kötelezték volna el magukat újabb, komolyabb lépésekre a Föld gyerekeit illetően. Persze aláírások nélkül is meg lehetne mozdulni. A 11 milliós Mali például, „amelynek bnp-je a párizsi tűzoltóság büdzséjével azonos nagyságrendű nagyon jelentősen feljavította gyermekei körülményeit!” – nyilatkozta a dán főtitkár. Másutt meg nőtt a gyerekekatonák, kis rabszolgák, prostituáltak és piciny hontalanok száma... Brrrrr! Nos akinek ennyi rossz kevés (legalább az elgondolkodáshoz)... „azt érje gáncs és megvetés”. Mindenki másnak viszont kívánok a magaménál lehetőleg kevésbé kínos, ellenben gazdagabb töprengést, és főként nagyszerű terveket és igazi mozdulatokat. Evvel tartozunk az áldozatoknak (is)!

Felajánlás:

A különben sok év óta aktuális Felnőttoktatási Alapmodell (FELAM), vagyis a „beavatási népfőiskola” elméleti és gyakorlati közvetítésének felajánlásán túl közölhetem, hogy „állandóan nyitva” a Koppenhágai Hamvas Béla Klub honlapja, ahol is mondjuk a Csontváry Szellemi Csontkovács Műhelyben konzultálhatunk a kérdéskört illetően, ha ez valakit érdekel. Több, mint tíz éve rendszeresen megtartjuk, és meg kívánjuk tartani a jövőben is a klub havi nyilvános látóköreit Koppenhágában, és hát „magánlevélben” is szívesen állok rendelkezésére mindazoknak, akik úgy érzik, hogy netán segíthetek valamiben. Sokkal többre pillanatnyilag – részemről – nem futja.

Lázár Ervin Járkáló önmagáról

Az életre születtem: 1953 áprilisában, a Viharsarokban egy felvidéki görög katolikus kántor-tanító legkisebb(?) fia (maga is tanító-tanár), valamint egy szintén sokirányú tehetséget bizonyított alföldi parasztcsalád legkisebb(?) leánya első gyermekeként.

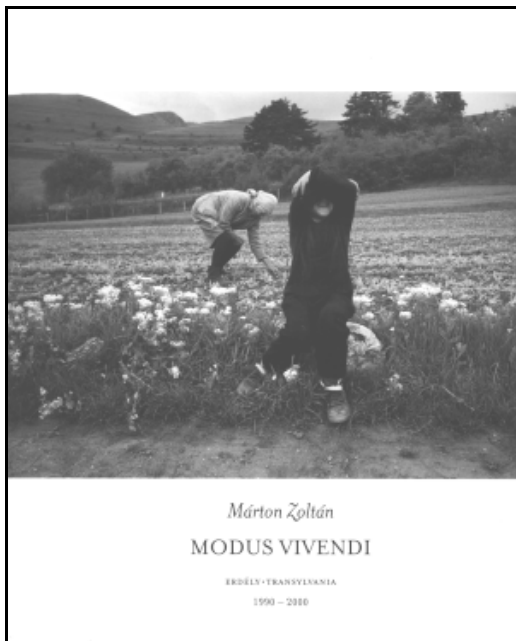
Újjászülettem: Többször. Legalább kétszer (majdnem).

Megvilágosodtam: nem egyszer... Két nagy, szép okos, tehetséges gyerekem van, két és fél házasságból ... Sok éve egyedül többnyire, ám de nem magányosan. Rajzoló, színházművész, intuitív zenész, forgatókönyv ill. drámaíró, (végzett) művészeti oktató, népfőiskolai tanár, tanító, stb. voltam már, és még leszek, ha az Ég is úgy akarja. Elérhető művek (csakis) az Interneten (<http://hjem.get2net.dk/hamv.laz>): néhány rajz, vers, színdarab, „szabaduló művészeti” esszék... Amúgy meg számtalan kiállítás, színházi előadás, „beavatási kurzus”, résztvevője, vezetője, szervezője voltam mind ott-hun, mind Koppenhágában. Többek között az ott-huni legendás GYIK műhelybéli „komplex művészeti oktatás” egyik kifejlesztője „vónék”. Valamint a Koppenhágai Hamvas Béla Klub egyik alapítója.

Mestereim sokan voltak, bár főként a régiek: talán legfontosabb Hamvas Béla (élete-műve), de hogy csak néhány élőt említsek, nagyon sokat köszönhetek: Kemény Katalinnak, Szabados Árpádnak, Várnagy Ildikónak, Czako Gábor Csabának, Szabados Györgynek, Dúl Antalnak, és még azért voltak jó néhányan. Nem kevés ismert, remek és tehetséges kortársamat is megemlíthetném, mint akár munkatársat, akár konzultációs partnert. (Nem is tudom, miért tartunk itt, ahol ;-)

Legfontosabb felismeréseimből: „Rajtunk kívül nincs belsőbb hatalom!”

No és az, hogy „Senki, senki helyett semmi lényegeset nem hihet, gondolhat, tehet.”

Márton Zoltán

Modus vivendi

„Nézegetem egy készülő album fényképeit, és lassan rájövök, hogy félutamban támadó gondolataim és gondjaim voltaképpen nemzedékiek: van a nyomomban egy másik, felnőtt nemzedék, amelynek tagjai már nemcsak visszaneznek félútjukból a szülőföldre, sok esetben csak szüleik szülőföldjére, hanem vissza is járnak oda.

Már lehet. És ha van valami jó mindabban, ami az én elindulásom idejétől számolt több mint másfél évtized alatt történt, akkor az éppen ez: hogy lehet. Már ahogy lehet, jegyezem meg a

pontosság kedvéért.

Én egy Kós Károly-féle Erdélyt őrzök szándékosan szelektív emlékezetemben; ők egy Emir Kusturica-féle Erdélyt látnak és fényképeznek. Elöttem, ha kimondom szülőföldem nevét és behunom a szememet, a kolozsvári Farkas utca képe dereng fel gótikus templomával, klasszicista egyetemi épületével, hársfáival; ö-löttük nem tudom mi dereng fel, ha behunyják a szemüket, de látom, hogy mit látnak és mit őriznek meg a látványból, ha elkattintják fényképezőgépjüket. Nekik a fejükön is másképp nő a haj; én örülök, hogy az enyémen még nő egyáltalán. De azért, ha vissza-visszatérnek útjukból, félútjukból, a szemükből nekik is kicsordul a könny valamiért.

Talán azért, mert nemzedékem elérte célját s betöltötte értelmét, és átadott bizonyos fajta érték— és identitástudatot az utána következőknek? És azoknak azt kell tapasztalniuk, hogy mindezzel nincs mit kezdeni a mai valóságban?

Nem hiszem.

Nem hiszem először is azt, hogy mindent át adtunk, ami csak átadható s egyúttal érdemes is az átvételre és befogadásra. Bár ahogy az említett készülő album képeit nézegetem, s egyik-másikon felfedezem szellemi és lelki otthonom

valamelyik részletét, például a torockói Székelykő sziluettjét, előterében egy sokféle szimbolikus jelentést hordozó fehér lóval, úgy érzem, hogy ami igazán fontos, azt átadtuk. Hogy ez mi, azt nem tudom elmagyarázni, de bízom benne, hogy sokan ráéreznek.

És aztán azt sem hiszem, hogy ezzel ma nincs mit kezdeni. Azt sem tudom elmagyarázni, hogy mit lehet és mit kell kezdeni vele, s ha tudnám sem akarnám, mert vannak dolgok, amelyek kimondva és elmagyarázva éppen legbensőbb lényegüknek veszítik el nagy részét. Tamásinak azt a mondását, hogy azért vagyunk a világban, hogy valahol otthon legyünk benne, nem lehet és nem is kell magyarázni.

Legfennebb arra kell felhívni a figyelmet, hogy a mondás nem okot, hanem célt határoz meg.”

Részlet Márton Zoltán képeskönyvének Veress Zoltán által írt utószavából

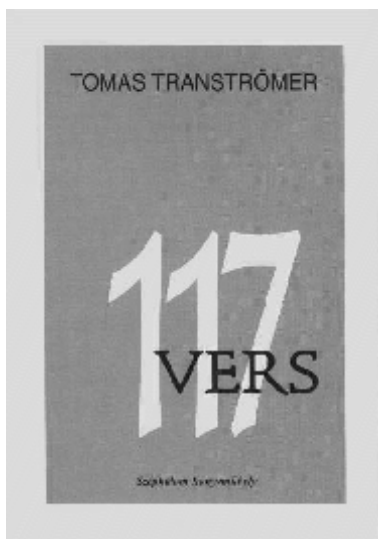

Márton Zoltán önmagáról:

„Kolozsváron születtem 1962. augusztus 30-án. A Báthory István nevével viselő gimnáziumban érettségiztem. Három évet kellett elvégezni az orvosin ahhoz, hogy rájőjjenek, nem nekem való, bár arra, hogy mi az, ami nekem való még mindig nem jöttem igazán rá. 1987-ben jöttünk Svédországba.

Már otthon szerettem fényképezni, de igazán fontossá itt vált, hiszen gyógy-módként használtam. (Erről a Modus vivendi című albumom végén található angol nyelvű szövegben írtam.) Lassan rájöttem, hogy más értéke is lehet a képanyagnak: a gyorsan változó világból megőrökíti az időtállót. A Modus vivendi című fotóalbum háromkötetesre tervezett sorozatom első része szépités és érzéksmentesen nyújt képet Erdélyről. Azt mutatom be, ami van – bármennyire eltér is ez attól, amit sokan szeretnének. Az első kötet témája a falusi illetve a város-környéki élet, a második rész témája a csíksomlyói pünkösdi búcsú, a harmadik könyvben pedig az erdélyi kultúra és művészet bemutató felvételeimet gyűjtöm”

Márton Zoltán Stockholmban két kiállításon mutatkozott be, Kolozsváron pedig a Művészeti Múzeum rendezett felvételeiből rangos kiállítást.

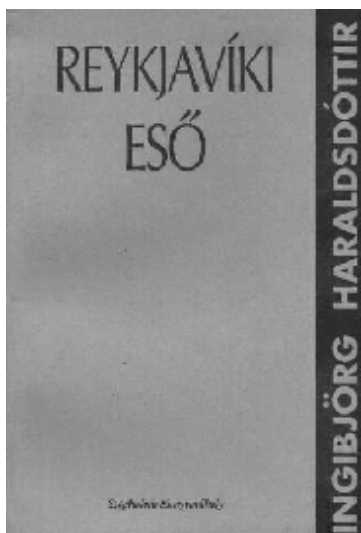
Tomas Tranströmer

117 VERS

Válogatta és az utószót írta: Mervel Ferenc
Fordította: Jávorszky Béla, Mervel Ferenc,
Sulyok Vince és Thinsz Géza
Széphalom Könyvműhely, Budapest 2001.

Thomasz Tranströmer 1931-ben született Stockholmban. A modern svéd költészet egyik vezéralakja, s kétségkívül a legtöbbet fordított élő lírikus: negyvenhat nyelven adták ki verseit. Szakmáját tekintve pszichológus, de tizenhat éves kora óta ír. Több éven át lapot is szerkesztett. 1954-ben jelent meg első verseskötete, a *117 VERS*. Munkásságáért egész sor jelentős hazai és külföldi díjban

részesült, Nobel-díjra is felterjesztették. Számos magyar költőt tolmácsolt svédül, 1999-ben kiadott fordításkötetében 43 magyar vers is szerepel.

Ingibjörg Haraldsdóttir

Reykjavíki Eső

Versek. Válogatta, fordította és az utószót írta:
Mervel Ferenc
Széphalom Könyvműhely, Budapest

Ingibjörg Haraldsdóttir a legsokoldalúbb izlandi alkotók egyike: költő, újságíró, műfordító, színházi rendező. 1994-1998-ig az Izlandi Írószövetség elnöke volt ... Költészete konkrét, szenvedélyes, szenuális, közvetlenségével meglepi érzékeinket. Nyelve sosem erőltetett. Mértéktartó az iróniával, mely így sokkal érezhetőbb. Versei tömörek, érzelem, indulat, hév lüktet bennük: leplezetlen állásfoglalás, Hidak belső életünk és külső valóságunk között. Sza-

vai sokáig visszhangzanak asszociációink erdejében.

Tar Károly

Létszó

Stúdium, Kolozsvár

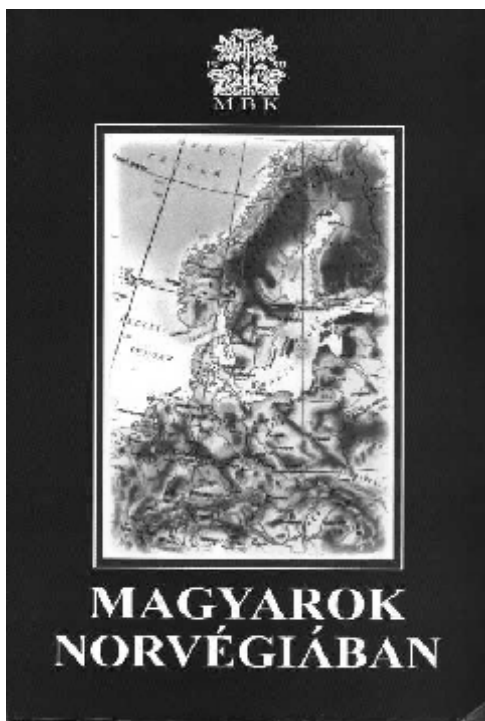
A kolozsvári Stúdium Könyvkiadónál megjelent Tar Károly újabb verskötete, amelynek címe a *Létszó a végszó* mintájára alakított új szóösszetétel. Ennek tartalmáról a szerző az *Előszó helyett* című fejezetben így szól: „Mocsoktalan lét / Mocsoktalan szó / Mocsoktalan vég / Mocsoktalan végszó”. A Létszakok pedig: „A felnégyelt évben / évszakok / A sokszor felnégyelt létben / Létszakok // Különleges évek / különleges létek // Az idő sorjázó tükrei”.

Hat fejezetben a *Végszó* című versére komponálta a szerző ezt a könyvet. A ciklusokat e vers kétsorosából alakított mot-

tók vezetik be, amelyekhez kanadai grafikus barátja kozmikus telítettségű grafikai kínálnak elmélyülést.

Szomorú versek Tar költeményei, amelyek megpróbáltatásokkal bombázott életéből sarjadtak –, hogy az életet igeneljék. Az igeneléshez a tagadásból kell kiindulnia, hiszen a mindent tagadás vezethet ki a sokféle dogmából, és nyithat embersajdító megpróbáltatásokkal jelölt utat az igaz élet felé. Élet, Halál, Isten, Szerelem, Gyász, Múlt, Jelen, Jövő gondolat-töredékei röpködnek verssoraiiban. Az örökös „honnan jöttünk, hová megyünk?” megoldhatatlan, de a megoldást követelő, észokokkal feszíthető, érzélem-fergetegbe mártózó, de hidegen átgondolt líra keres magának formát verseiben. Szabad versekben és rímesekekben, alliterációkban gazdag soraiban is. Olykor játékosan és felszabadultan, hangulatosan. A hátsó borítón közölt *Akt* című verse például Kányádi Sándor *Valaki jár a fák hegyén* című versformájának pontos mása, de a mesternél több költői elemmel, alliterációkkal díszítve. A különféle versformákkal próbálva erejét, Tar szonettet és haikut is ír, Szöcs Gézával mérközik, amikor az ő kettős szonettjét túlhaladva hármas szonettel próbálkozik. Az *Itt és ott* és az *Üdvözet Európából* Mikesével hasonlítható fájdalmat hordoz az erdélyi szülőföld soha meg nem szűnő kötődésében. Ilyen kvalitásokkal időszerű, gondolatébresztő könyvünk ez a verseskötet.

Ligeti Pál

Magyarok Norvégiában

Emlékkönyv a norvégiai Magyarok Baráti köre megalakulásának 10. Évfordulójára
Szerkesztette: Bíró-Sey Katalin,
Dobos Éva, Fáskertti Mária, Sulyok Vince

Az elmúlt esztendőben megalakulásának 10. évfordulóját ünnepelte a norvégiai Magyarok Baráti Köre. Ebből az alkalmából, de a magyar évezred ünnepéhez való hozzájárulásként, a Magyar Külügyminisztérium támogatásával, 177 oldalon és 14 oldal képmelléklettel színvonalas emlékkönyvet jelentetett meg, amelyben a Norvégiában élő magyarok több mint 200 évet átölelő történetéről, nevezetes személyiségeiről, közösségi életéről, korabeli források és személyes visszaemlékezések felhasználásával

val nyújt képet

Felvázolja a Magyarok Baráti Körének és lapjának, az 1992-ben indított, az évenként négyszer megjelenő Híradónak a történetét, merít annak Portrécsarnok címen megjelent rovatából, közli gazdag bibliográfiáját.

A norvégiai magyarok számban nem tartoznak a Nyugat-Európában megtelepült jelentős magyar csoportok közé, de a legtöbben munkájukkal, tudásukkal megtalálták helyük a norvég társadalomban.

Az emlékkönyv borítóját Szinnyei Kiss Ildikó tervezte, a képmellékletet Buday Károly, Chepstow-Lusty Lill-Ann és a Magyar Baráti Kör tagjai fényképeinek felhasználásával szerkesztették.

Sulyok Vince*

Sulyok Vince neve elválaszthatatlanul összefonódott a magyar irodalom – azon belül is elsősorban a magyar költészet – norvégiai népszerűsítésével. Úttörő munkát végzett ezen a területen, hiszen ő az első, aki magyar költőket – Petőfi Sándort, József Attilát, Illyés Gyulát, Pilinszky Jánost, Weöres Sándort és másokat – mutatott be a norvég olvasóközönségnek. Versközvetítő tevékenysége kétoldalú: műfordításainak köszönhetően a magyar olvasók is megismerkedhettek több norvég költőt, többek között a nemrég elhunyt Rolf Jacobsent, akit joggal tartottak korunk egyik legnagyobb norvég költőjének. Sulyok Vince műfordítói érdemein kívül szólnunk kell költői, történelmi és könyvtárosi munkásságáról is. A magyar Ki Kicsoda Lexikon szűkszavú életrajzi adataiból tudjuk, hogy 1932-ben született a Győr környéki Ménfőn. 1956-ban az egri pedagógiai Főiskola utolsó éves hallgatójaként tagja volt Eger város és Heves Megye Forradalmi Tanácsának, és szerkesztette a heves megyei Népiújságot. A forradalom leverése után rögtön körözni kezdtek; Jugoszláviába menekült, ahol több táborban összesen fél évet töltött, mígnem egy norvég küldöttség kilenc másik magyar egyetemistával együtt Norvégiába hozta.

– Mihez kezd egy 25 éves fiatalember, akinek csal fél éve hiányzik egyetemi tanulmányai befejezéséhez, Norvégiában, 1957 júliusában?

*– Annak ellenére, hogy eredetileg Svájcba szerettem volna eljutni, szívesen jöttem Norvégiába. Szerettem a skandináv, de főleg a norvég irodalmat. Ibsentől, Hamsuntól, Sigrid Undsettől sokat olvastam otthon, magyar fordításban. A legfontosabbnak tartottam minél előbb és minél jobban megtanulni a nyelvet. Hamarosan kívülről megtanultam az 1957-ben megjelent norvég-magyar / magyar-norvég zsebszótárt, és jeles eredménnyel elvégeztem a két szemeszteres *Norvég nyelv külföldi diákoknak* nevű tanfolyamot. Akkor még azt hittem, hogy 2-3 év múlva hazamehetek és e képzéssel norvég nyelvet taníthatok majd Magyarországon. Sajnos, nem így lett. Ezután elkezdtem egyetemi tanulmányaimat Norvégiában: elvégeztem a német szakot és főszakként a történelmet is. Szakdolgozatomat a Periklészi demokráciáról írtam. 1963-ban fejeztem be tanulmányaimat.*

– Milyen munkalehetőséget tudott Norvégia nyújtani abban az időben?

– Már 1962-től – akkor nősültem – aspiránsként dolgoztam félállásban az Oslói Egyetemi Könyvtárban. Azóta is, több mint harminc éve ott dolgozom. Idővel egyetemi könyvtáros lettem. A könyvtár szinte minden osztályon megfordultam, 1970 óta pedig történelmi szakelőadó vagyok. Feladatom a közép-és kelet-európai történelem, és német nyelv és irodalom és a Hungarica-anyag gondozása.

– Amikor először jártam az Egyetemi Könyvtárban, és átnéztem a magyar

szakkatalógust, meglepett, hogy milyen nagy a magyar anyag, amely azóta bizonyára még tovább gazdagodott.

– 1962-ben, amikor odakerültem, összesen 56 magyar nyelvű könyve volt a könyvtárnak. Számuk azóta 5550-re nőtt. Ebből 3000 a magyar történelemmel kapcsolatos, nagyrésztük forrásanyag. Ezek a könyvek mind kölcsönözhetőek is.

– *A kenyérkereső könyvtárosi foglalkozása mellett ideje, hogy a költő és műfordító Sulyok Vincét is bemutassuk. 1958-ban Rómában. 1961-ben pedig Brüsszelben önálló verseskötete jelent meg Rámdöntött világ, illetve Céltalan ég alatt címmel. Az Új Látóhatár, az Irodalmi Újság, a Katolikus Szemle és a Nemzetőr is közölte verseit. Az elmúlt néhány évben több mint harminc verse magyarországi folyóiratokban jelent meg. Egy budapesti kiadó újabb önálló verseskötete megjelenését szorgalmazza. E szűkös keretek között nincs alkalmunk részletesebben írni verseiből – közülük engem leginkább azok ragadnak meg, melyek az új hazával való találkozás bonyolult élményét dolgozzák fel – , de reméljük, lesz még alkalmunk bemutatni közülük néhányat. Továbbra is a verseknél maradva azt kérdezném, hogyan látott napvilágot az első műfordítói verseskötete?*

– 1973-ban, Petőfi születésének 150. évfordulójára jelent meg a költő verseinek norvég nyelvű válogatása. *Det må bli lys!* címmel. A megbízatást a Gyldendal Kiadótól kaptam az első norvég nyelvű Petőfi-kötet elkészítésére. Gara László Franciaországban élő költő és műfordító módszereit követve kapcsolatba léptem néhány norvég költővel, akik vállalták, hogy nyersfordításaim alapján norvégra ültetik át Petőfi néhány versét. A norvég nyersfordításokon kívül odaadtam nekik a versek dán, svéd, és egyéb nyelvű fordításait is, és mindvégig szorosan együttműködve dolgoztunk. A műfordító-költők kiválasztásánál két fontos szempontot tartottam szem előtt: jó költők legyenek, és tudjanak formában és rímben fordítani. Így lettek munkatársaim a kötet elkészítésében Astrid Hjertenæs Andersen, Paul Brekke, Ase-Marie Nesse, Jan Erik Rekdal és Knut Ødegård. A versek közül néhányat végleges formájában is én fordítottam, és én írtam a kötet több mint húszoldalas bevezetőjét is.

– *A Petőfi válogatást XX. századi jeles magyar költők norvég nyelvű műfordításai követték: Illyés Gyula, Weöres Sándor, Pilinszky János, József Attila, önálló kötetei, továbbá egy antológia, amely tizenkét magyar költőt mutatott be Ady Endrétől Nagy Lászlóig, valamint egy közös válogatás Kányádi Sándor és Csoóri Sándor verseiből. Hallhatnánk valamit ezek keletkezéséről is?*

– Ezek a verseskötetek is hasonló módszerrel készültek, mint a Petőfi-válogatás, azzal a különbséggel, hogy most már én javasoltam, hogy kit fordítsunk, és én kerestem rá kiadót is. Nagyjából ugyanazzal a műfordító gárdával dolgoztam továbbra is.

– *Mi volt a legnehezebb a versfordításban?*

– A magyar nyelv sokkal bonyolultabb szerkezetű, mint a norvég, és ez komoly próbára tette a műfordítókat. A másik nehézséget a rímben és a klasszikus formák-

ban való fordítás jelentette. Amikor József Attilát fordítottuk, már szinte egyetlen norvég költő sem verselt rímekben és kötött formában.

– *A norvég kritika nagyon kedvezően fogadta a kötetek megjelenését. A József Attila-kötetet például „három csillagos” jelzővel illette. Tudjuk azonban, hogy nemcsak a magyar költészetet tette ismertté Norvégiában, hanem fordítva is.*

– Úgy gondoltam, fontos, hogy ez az irodalmi közvetítés kétoldalú és kölcsönös legyen. Így került sor 1977-ben és 1978-ban két norvég verseskötet magyar nyelvű kiadására. Mindkettő az Európa Kiadó érdeme. Az elsőben *Téli levél* címmel tizenkét modern norvég költőt mutattam be a magyar olvasóknak Arnulf Øverlandtól Stein Mehrenig. A versek egy részét én fordítottam, a többit pedig nyersfordításaim alapján olyan neves költők, mint Illyés Gyula, Nagy László, Fodor András, Tandori Dezső, hogy csak néhányat említsék közülük. A rákövetkező évben Rolf Jakobsen önálló verseskötetét készítettem el. *A város metafizikája* címmel.

– *Tudjuk, hogy bár műfordítói tevékenységének fő területe a líra, fordított prózát is magyarról norvégra, norvégról magyarra. Konrád György: A látogató című könyve volt az első 1975-ben, amikor Magyarországon még tiltott könyvnek számított. Norvégról többek között Jens Bjørneboe Cápák című könyvét fordította magyarra. Miért tartja fontosnak, hogy két kis nép, mint a magyar és a norvég, kölcsönösen megismerje egymás irodalmát?*

– Általában a kis népek nem egymást fordítják, hanem a nagyokat. Ez többek között kisebbségi érzésből fakad, holott a kis népek gondolatvilága közelebb állhat egymáshoz, többet tudnak mondani egymásnak. A norvég és a magyar történelemben sok párhuzamot találhatunk. A pogány vikingek és a pogány magyarok szinte ugyanazokat az európai városokat sarcolták. Szent István és Szent Olav szinte egyszerre keresztelte meg országát, a két állam a középkorban egy időben volt nagyhatalom, de sorolhatnám tovább is. A történelem pedig, tudjuk, alakítja az emberek gondolkodásmódját, ezért áll a két nép mentalitása közel egymáshoz, bár ez nem zárja ki a különbségeket sem. Itt szeretném még idézni Kosztolányit, aki szerint a germán nyelvek közül a norvég áll a legközelebb a magyarhoz.

– *Az, hogy az 1974-ben megjelent nagy Norvég Lexikonnak több mint 800 magyar vonatkozású szócikke van, szintén Sulyok Vince érdeme. Ezekből a norvég olvasóközönség megismerheti a magyar történelem, politika, kultúra, zene és irodalom nagyjait. A lexikon utolsó előtti kötetében pedig „Ungarn” címszó alatt tizenkét oldalon mutatja be a magyar történelmet és kultúrát. (ajánlhatjuk norvég ismerőseinknek első tájékozódásként Magyarországról.) Ennek a továbbfejlesztése a tavasz folyamán megjelenő norvég nyelvű Ungarns historie og kultur című nagylegzetű könyve...*

– ... Időben 1945-ig terjed, de folytatásként tervezem az 1945-1990 közötti időszak magyar történelmének megírását is a norvégül olvasók számára.

– *Ezzel már el is jutottunk a távlati tervekig. Hallhatnánk egyéb terveiről is?*

A jeles kortárs norvég költő Jan Erik Vold „felfedezte” – többek között a már megjelent norvég nyelvű válogatás alapján – József Attilát, mint a XX. század egyik legnagyobb költőjét, és közreműködésemet kérve egy újabb norvég nyelvű válogatást szeretne kiadni. Ugyancsak távlati terv egy könyvkiállítás munkahelyemen, az oslói Egyetemi Könyvtárban „Magyar-norvég irodalmi kapcsolatok” címmel.

– *Végül nem mulaszthatom el, hogy meg ne kérdezzem, ön szerint milyen lehetőségünk van arra, hogy az anyanyelvi környezettől távol épségben megőrizzesük anyanyelvünket és át is adhassuk gyermekeinknek?*

– Szerintem ez mindenkin magán múlik. Fontos, hogy legalább „a kerítésen belül” a szűkebb családi környezetben magyarul beszéljünk. Ahogy Illyés Gyula mondta ittjártakor: az a fő kérdés, hogy milyen nyelven játszik a gyermek. Saját tapasztalatom alapján is mondhatom, a gyermek csak nyerhet a kétnyelvűséggel. Biztosabb lesz a norvég stílusuk is, és az iskolában az idegen nyelveket is könnyebben elsajátítják. Anyanyelvünk épségének, árnyaltságának megőrzésében fontos szerepe van a magyar könyvek, folyóiratok rendszeres olvasásának is. E nélkül elkerülhetetlenül kopik, szegényedik nyelvünk. Jelentős szerepe lehet itt a magyar egyesületnek is: egyrészt az összejöveteleken az emberek szélesebb körben beszélnek egymással magyarul, de ennél is fontosabb, hogy magyar nyelvű műsorokon, színi előadásokon, költői esteken és hasonlókon vegyenek részt.

– *Az hogy mit jelent az anyanyelv idegenben, szemléletesen fejezi ki Sulyok Vince egyik, évekkel ezelőtt írt versének alábbi részlete:*

„Jaj annak, akit sorsa kiszakít
 Hazájából, anyanyelvéből,
 De ezerszer jaj annak, aki kész
 Feledni mindkettőt: mert új hazát
 S új anyanyelvet cserébe nem ád
 A másik ország, ahol élsz s az új nyelv,
 Bárhogy betölti mindennapjaid!
 Míg neved magyar, idegen maradsz,
 Míg múltad magyar, idegen maradsz,
 Bárhova vet a sorsod!”

Fáskerti Mária

* Megjelent a Magyarok Norvégiában című kötetben.

Sólyom János a stockholmi operaház karmester, a Királyi Zeneakadémia tagja, a Litteris et Artibus érdemérem tulajdonosa nemrég karmesteri ösztöndíjat nyert, A díjat – 150.000 svéd koronát – ünnepélyes keretek között Lilian hercegnő adta át. Az elismert művész gyakran koncertezik Malmőben is.

–Magyarországon születtem és nevelkedtem. Zenei műveltségemet a budapesti Liszt Ferenc Akadémián alapozhattam meg. 1956-ban menekültem Svédországba és Stockholmban telepedtem le. Londonban, Párizsban és Genfben folytattam zenei tanulmányaimat.

A villáminterjút **Szalontai Éva** a művész egyik malmői fellépésén készítette.

söndag 4 november

Dread, Beat and Blood 17.30
Entré: 40 kr

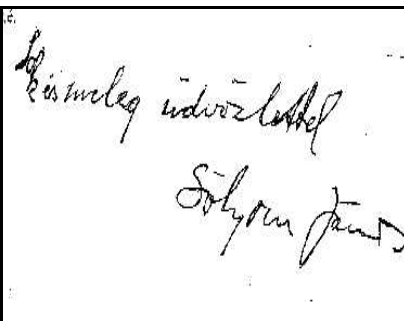
Två triangledramer.
Camilla Lundberg och Janos Solyom
Kulturen. Kl 16.00. Entré 80 kr
Ösör Franek Augulo Halmés Camilla Lundberg och Robert Schumann Clara Schumann-Johannes Brahms, Janos Solyom opera Tysk av de sea kompositörerna och Camilla Lundberg berättar.

Häftig och begeistrad
K. 11.45

STADSMUSIKANTER I LUND
Historiska museet
Kl 11-16. Entré 30 kr

**Janos Solyom - solopiano/
Niels Henning Ørsted-Pedersen Trio**
Mejeriet
K. 19.00. K. & k. 18.00. Entré 180 kr Fököp

A világszerte ismert magyar származású művész írásban is üdvözli az Ághegy olvasóit.

Kocsis István szatmári születésű író, kiváló sakkozó és teniszjátékos újból Svédországba látogatott, nemcsak azért, hogy felesége malmői rokonait meglátogassa, hanem elsősorban azért, hogy augusztus végén előadói körútján ezredvégi ünnepünk záróakkordjaként a magyar Szent Koronáról beszéljen az ünneplő svéd-magyarok előtt. Kocsis István jeles drámaírónk, számos történelmi drámájában az emberségről és szabadságról gondolatgazdagon ír, a helyes cselekvés lehetőségeit keresi. A Szent Koronáról négy könyvet írt: *A Szent Korona tana* (1995), *A Szent Korona misztériuma* (1997), *A szakrális fejedelem* (1999), és a téma összefoglaló művét (2000). Kiváló előadóként mindig szívesen látják Stockholmban, Malmöben, Kristianstadban, Helsinborgban, de mindenütt a világban, ahol az Egyesült Államoktól Ausztráliáig megfordult.

Nálunk járt **Szvorák Katalin** népdalénekes, számos népzenei verseny győztese, akinek 1986-tól évente jelennek meg újabb lemezei. Énekelt már oxitán, finn, német templomokban, bajor apácázárdában, stájer ünnepeken, külhoni kórházak-ban, norvég ovódákban, a brazil parlamentben, spanyol színházakban, és a Kínai Nagy Fal alatt. A közép-európai népzene tolmácsolójának idei svédországi fellépéseivel valóban ünnepivé tette évezredes nemzeti ünnepünket.

A Marosvásárhelyi Nemzeti Színház Gruppen-Hecc Kabarétársulata Nagy István vezetésével tíz éves fennállását Svédországi körúttal ünnepelte. Szórakoztató előadásuk még a közösségi élettől elidegenített lundi magyarok köréből is népes nézőközönséget vonzott.

Magyarország svédországi nagykövetének, Szőke Lászlónak a védnökségével magyar hetet tartottak Lundban, amelyen a helyi **Forrás** és a székelyföldi **Tarisznyás** népi együttes, számos alkalommal és helyszínen sikeresen szerepelt.

Gárdonyi Zsolt a Würzburgi Zeneművészeti Akadémia tanára, meghívottként, szeptember 29-én orgonamatinét tartott a lundi dómban..

A Magyarok Baráti Körének meghívására **Kovács Albert** bukaresti egyetemi tanárt, az irodalmi tudományok doktorát *Szépeszmény poétikák* című könyvének bemutatójára várják Oslóban.

Tófalvi Zoltán újból Svédországban. Ez alkalommal több városban 1956-ról tart előadást és új, a svéd-magyarokról szóló könyvét dedikálja.

August Strindberg fotói és festményei szeptember közepéig voltak láthatók a stockholmi Nemzeti Múzeumban. A sétáló utcának átalakított Drottingatan utca aszfaltjába ágyazott fémbetükből kialakított idézetek Strindberg egykori, az egyik

öregház hatodik emeleti lakásához vezetnek, amely most múzeum, időnként látogatható.

Mervel Ferenc neves fordítónk az idei budapesti Nemzetközi Könyvfesztiválon Tomas Transmrömer Nobel-díjra jelölt svéd költő tolmácsaként is szerepelt. Az ős folyamán pedig Ingibjörg Haraldsdóttir izlandi költő versinek fordítását tartalmazó könyvét mutatta be, amely a Széphalom Könyvműhely gondozásában *Reyhjaviki Eső* címmel jelent meg.

Benczédi Ilona szobrászművész, akit a svédországiak a televízióból és a főváros művész negyedében néhány évig nyitva tartott műterem-üzletéből ismernek, továbbra is groteszk kisplasztikáival hívja fel magára a figyelmet. Nemrég svéd képzőművészekkel közös kiállításon vett részt, jelentkezését a napi sajtó is jelezte. Most újabb egyéni kiállítására készül, amelyről lapunk következő számában bővebben írunk.

Egy malmói magyar lány Amerikában

A malmói **Hoffman Monika** a bostoni Berkles College of Music főiskolán folytatja tanulmányait. Már négy éves korában hegedült, Vellingében, Malmöben és Helen-holmban, a zenei gimnáziumban kitűnően tanult.

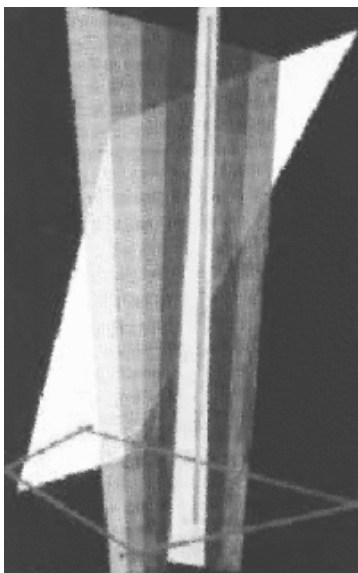
Közben különféle hangversenyeken szerepelt, zongorázott, hegedült, énekelt és szaxofonon játszott. Sokoldalúságát családjától örökölte. Édesanyja is énekel, zongorázik, hegedül és zenepszichológiával foglalkozik. A húga is zeneművészeti gimnáziumba jár. Nagymamája templomi orgonaművész.

Az anya és két lánya Hoffman-trió néven dzsesszzenekart alkot.

– Amerika a dzsessz hazája, szeretném ennek a zenének minden fortélyát megtanulni. A női dzsessz-hegedűs ritka. Szeretnék híres dzsesszhegedűssé válni – mondta Hoffman Mónika elutazása előtt.

Szalontai Éva

Moholy-Nagy László (1895-1947) munkáival díszítette egyik rádiótelefonját az ERICSSON. Mégpedig úgy, hogy a telefon – cserélhető borítóján – több Moholy-Nagy alkotás kisebbített képét lehet elhelyezni. A Berlinben majd Chichagóban alkotó magyar művész nevét Amerikában és Svédországban is Moholinak ejtik, az idegen kiejtést előszeretettel majmolók már a Kossuth rádióban és a tévében is így említik, annak ellenére, hogy tudják nemzetközi hírű művésznünk a magyar Moholy nevű helységből származik, előneve így semmiképpen sem lehet Moholi.

Sall László *Két évszak* című antológiájáról Romániában többet tudnak, mint Svédországban. A mágneses lemezen forgalmazott idei összeállítás Dusa Ödön naplórészletét, Tamás György műgyűjtőnek, az Egyetemes Magyar Képzőművészeti Egyesület elnökének Gergely Tamás által lejegyzett interjút, Gáspár Tódor „Internetcsinálók” című beszélgetését Kelemen Attilával, M. Veress Mária Magdaléna emlékiratainak és regényének részletét, Gergely Tamás és Kasza Imre állatmeséit, Sall László és Sall Veselényi László Márton modern meséit, Tóth Ilona lírai szövegeit, Mervel Ferenc több Tranströmer versének fordítását, Lipcsey Emőke versét és Lukács Zoltán képversét tartalmazza.

Márton Zoltán: Modus vivendi – Torockó (1999)

Márton Zoltán: Modus vivendi – Magyarbikal

Márton Zoltán: Modus vivendi – Gyergyói havasok

Márton Zoltán: Modus vivendi – Bucsony

Márton Zoltán: Modus vivendi – Körösfeketető

Márton Zoltán: Modus vivendi – Kispetri

Tiglezán József: Fűszál

Ághegy

Skandináv magyar irodalmi és művészeti lapfolyam

1. szám – 1-98. oldal

ISSN 1650 – 8483

Megjelenik félévenként

Honlap: www.hhrf.org/aghegy

Számítógépes tanácsadó: Kónya Balázs

Honlapszerkesztő: Balázs Viktória

Szerkesztőség: 222 40 LUND, Landsdomarevägen 1, Svédország

Telefon / fax: 00 46 46 145 364

tar@ebox.tninet.se